

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, групи 472-2,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Білоус Ганна Вікторівна _____

Науковий керівник:

зав. кафедри фінансів і кредиту д.е.н.,
професор **Нікіфоров Петро Опанасович**

_____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол No ___ від «___» травня 2024 р.*

*Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Білоус Г.В. Особливості функціонування платіжної системи України.
Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі розглянуто суть функціонування платіжної системи України та теоретичні аспекти організації платіжної системи, досліджено основних учасників платіжної системи України, проаналізовано функціонування системи електронних платежів Національного банку України та системи грошових переказів «PrivatMoney», а також розкрито особливості розвитку національної платіжної системи України та її сучасний стан.

Ключові слова: платіжна система, учасники платіжної системи, система грошових переказів, безготівкові розрахунки, платіжні інструменти, платіжна інфраструктура.

SUMMARY

Bilous H.V. Features of the functioning of the payment system of Ukraine.
Manuscript. Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification work considers the essence of the functioning of the payment system of Ukraine and theoretical aspects of the organization of the payment system, examines the main participants in the payment system of Ukraine, analyzes the functioning of the electronic payment system of the National Bank of Ukraine and the money transfer system "PrivatMoney", and reveals the peculiarities of the development of the national payment system of Ukraine and its current state.

Keywords: payment system, payment system participants, money transfer system, cashless payments, payment instruments, payment infrastructure.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ Білоус Г.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	6
1.1. Принципи організації платіжної системи.....	6
1.2. Структура та складові платіжної системи України: теоретичні підходи в аналізі	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	19
2.1. Огляд провідних учасників платіжної системи України	19
2.2. Аналіз функціонування системи електронних платежів Національного банку України	26
2.3. Особливості функціонування системи грошових переказів АТ КБ ПриватБанк	33
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	38
3.1. Особливості розвитку національної платіжної системи України	38
3.2. Стан, проблеми та перспективи цифрової трансформації платіжної системи України	42
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Активний розвиток та ефективне функціонування платіжної системи країни впливає на створення нових механізмів для роботи платіжної інфраструктури, формування нових платіжних інструментів та способів розрахунків. Це суттєво впливає на різні аспекти життя суспільства і може як стимулювати, так і гальмувати економічний розвиток різних секторів економіки та її в загальному. З огляду на це, варто виокремити що актуальним є вивчення та аналіз поточного стану платіжної системи України, дослідження її впливу на різні галузі економіки країни, оцінка здатності задовольнити потреби бізнесу та населення, а також оцінка надійності платіжної системи України для забезпечення фінансової та економічної стабільності в сучасних умовах.

Доцільність проведення наукового дослідження з поданої теми обґрунтовується тим, що ефективна робота платіжної системи є ключовою для розвитку фінансового сектору держави. Платіжні системи забезпечують стабільність та надійність функціонування банківської сфери й всієї економіки. Упровадження електронних грошей, що підкріплюється створенням електронних платіжних та розрахункових систем, вважається однією з найбільш широко використовуваних послуг не лише на іноземних ринках, а й на фінансовому ринку України. Зокрема це обумовлено створенням системи електронних платежів Національного банку України. Наразі чимало розрахунків в Україні проводяться саме через систему електронних платежів Національного банку України, системи грошових переказів та завдяки картковій платіжній системі.

Протягом останніх років економіка України, і зокрема банківська система, зазнає значних змін під впливом зовнішніх та внутрішніх обставин. Перехід до побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки гальмується та ускладнюється внаслідок впливу кризових економічних та політичних явищ.

Наслідки Пандемії Covid-19 та Повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році уражають та пошкоджують величезний механізм функціонування економіки держави, зокрема і його важливу ланку – платіжну систему.

Проте на сучасному етапі розвитку банківської галузі спостерігається збільшення обсягів та структурне розширення грошового обігу. Розрахунки стають складнішими, виникає потреба у впровадженні ефективного контролю над грошово-кредитною системою в Україні для уникнення фінансових ризиків. Задля вирішення цих завдань банки активно розширюють спектр своїх послуг для підприємств, організацій та приватних осіб.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне та аналітичне вивчення особливостей функціонування платіжної системи України на даному етапі розвитку економіки та в сучасних умовах з урахуванням кризових внутрішніх і зовнішніх явищ. Для досягнення окресленої мети передбачається виконання наступних завдань:

1. Ознайомитись з теоретичними аспектами організації платіжної системи України.
2. Висвітлити основні поняття та принципи платіжної системи в економіці.
3. Визначити структуру та компоненти платіжної системи України.
4. Описати платіжні інструменти, які використовуються в платіжних системах.
5. Проаналізувати стан платіжної системи України.
6. Схарактеризувати провідних учасників платіжної системи.
7. Дослідити функціонування системи електронних платежів (СЕП) Національного банку України.
8. Розглянути особливості функціонування системи грошових переказів АТ КБ ПриватБанк
9. Виокремити актуальні проблеми та перспективи покращення стану платіжної системи України в умовах необхідності впровадження цифрової трансформації.

10. Познайомитись з історією розвитку національної платіжної системи України.

Об'єктом дослідження є платіжна система України та особливості її функціонування.

Предметом дослідження є сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжної системи України.

Методологічна база дослідження передбачає як загальнонаукові методи економічного дослідження, так і специфічні. Зокрема такі як: аналіз та обробка інформації, порівняння, методи класифікації, економічного аналізу, прогнозування, математичний та статистичний методи фінансового аналізу.

Інформаційна база дослідження містить у собі фундаментальні положення сучасної економічної теорії, закони України, книги, підручники, журнали та статті економічного характеру, офіційні сайти зі статистичними даними.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, серед яких теоретичний, аналітичний та розділ, у якому описані проблеми та перспективи; розділи логічно об'єднані у сім підрозділів-питань, концентрованих підсумків до кожного розділу та загальних висновків до всього матеріалу, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дипломної роботи складає 53 сторінки друкованого тексту, у тому числі на них розміщено 13 ілюстрацій та 12 таблиць. Список використаних літературних джерел налічує 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Принципи організації платіжної системи

Платіжну систему можна описати як систему механізмів, яка служить задля переказу грошових коштів між суб'єктами господарювання. Платіжна система вважається складовою фінансової інфраструктури ринкової економіки будь-якої держави та має вирішальне значення для забезпечення ефективного платіжного обслуговування фінансової системи країни та реального сектора економіки.

Попри всю важливість платіжної системи як елемента економіки, у літературі немає спільної думки щодо визначення її сутності. У наукових працях як вітчизняних, так і закордонних авторів пропонується безліч визначень поняття «платіжна система». Детальніше ознайомитись з різними концепціями щодо розкриття змісту цього поняття можливо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Підходи щодо визначення поняття «платіжна система»

Автор	Визначення
1	2
Воронова Л.К. Словник фінансово-правових термінів. 2011. С. 558.	– платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, яку має виконувати платіжна система [7].
Арбузов С.Г., Колобов Ю. В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська енциклопедія. Центр наукових досліджень НБУ : Знання . 2011. С. 504.	– поєднання платіжних інструментів, банківських процедур, зокрема міжбанківських систем переказу коштів, з інституційними й організаційними правилами та процедурами використання цих інструментів і механізмів, що забезпечує грошовий обіг, здійснення розрахунків і врегулювання боргових зобов'язань між суб'єктами економічної діяльності в ринковій економіці [2].

Продовження табл. 1.1.

1	2
Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. Т. 1, 2000. С. 863; Т. 2, 2001. С. 847; Т. 3, 2002. С. 952.	1) – об'єднання адміністрації, розрахункового банку, еквайру, процесингового центру на основі єдиних нормативних, договірних, фінансових і технічних документів, що регламентують взаємовідносини учасників системи, а також правила і порядок надання автоматизованих послуг із використанням платіжних карток; 2) – платіжна організація, члени платіжної системи, учасники платіжної системи та відносин, що виникають між ними під час здійснення розрахунків за операції, що виконуються із використанням платіжних карток цієї системи; 3) – сукупність нормативних, договірних, фінансових та інформаційно-технічних засобів і рішень учасників (банків, установ, компаній), які регламентують свої взаємовідносини щодо порядку використання банківської платіжної картки [2].
Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. <i>Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана</i> . 1998–2004.	– платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система [43].
Електронний ресурс «Raters». URL: https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/vidi-ta-princip-roboti-platizhnih-sistem/	– це комунікаційно-технологічна впорядкована структура, що дозволяє оперативно, безпечно і зручно проводити фінансові операції між учасниками з різним статусом [16].

Отже, платіжна система — це набір платіжних інструментів, банківських процедур і зазвичай міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними й організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів [34].

Щодо усіх платіжних систем здійснюється обов'язкове регулювання законодавством. У глобальній площині вони здатні виконувати наступні функції:

- забезпечення стабільності та злагодженості роботи всіх структурних елементів, для того аби користувачі мали змогу безперешкодно здійснювати грошові розрахунки;

- гарантування конфіденційності та безпеки на всіх рівнях функціонування та укладання угод;

- підтримка у випадку збоїв, порушень чи помилок у програмі під час фінансових операцій [16].

Характеризуючи платіжні системи більш детально, варто розглянути основні вимоги, які вони повинні виконувати.

Таблиця 1.2.

Вимоги щодо існування платіжної системи [26]

Вимога 1	Характеристика вимоги 2
Ефективність	Ефективна платіжна система — є основним елементом інфраструктури економічного сектору, адже вона здатна утворювати нові фінансові інструменти, продукти, інститути та ринки. Вона сприяє переміщенню коштів у спеціалізовані галузі економіки, забезпечуючи поштовх для розвитку міжбанківського та грошового ринку.
Оперативність	Можливість доступно та швидко здійснювати переказ коштів на рахунки у центральному банку, а також контролювати та прогнозувати залишки на рахунках сприяє зменшенню попиту на резерви. Таким чином комерційні банки можуть влучніше прогнозувати свої залишки в центральному банку та більш вигідно провадити кредитну діяльність. Оперативна робота платіжних систем зменшує обсяг і коливання суми коштів під час розрахунків та мінімізує затримки платежів.
Надійність	Задля довіри користувачів платіжна система повинна відзначатися надійністю. Клієнти мають бути впевнені, що відправлені гроші будуть зараховані правильно і впродовж визначеного терміну. Це вимагає високого рівня структурних операційних можливостей із дотриманням належного контролю.
Безпека	Система обов'язково повинна бути розроблена з дотриманням адекватності контролю несанкціонованого доступу чи втручання в дані платіжного балансу. Для цього треба належним чином ідентифікувати отримувачів грошей і платників та гарантувати, що ніякі реквізити не будуть змінені на користь однієї зі сторін операції або на користь третьої сторони. Кожна сторона здійснюваної операції повинна бути здатна довести, що платіж було здійснено, а також забезпечити необхідну інформацію щодо оподаткування. Цілісність і правильність записів за операціями повинна бути дотримана.

Продовження табл. 1.2.

1	2
Економічність	Користь від певних платіжних інструментів, послуг чи операцій має перевищувати витрати, пов'язані з ними, включно з оплатою, яка

	безпосередньо або опосередковано може бути стягнена. Також користь, включно з прибутком, від надання користувачам певних платіжних інструментів, послуг або операцій має перевищувати витрати на їх надання, включно з прибутком на інвестований капітал, який визначається фінансовим ринком. Уважається, що конкуренція між постачальниками банківських і платіжних послуг є найефективнішим способом забезпечення задоволення попиту на відповідні послуги та їх надання з мінімальними витратами та за ціною, що відповідає витратам виробництва.
Зручність	Платіжна система має бути зручною для учасників угоди під час здійснення будь-яких операцій на усіх етапах.

У більшості передових держав платіжні системи складаються з декількох самостійних компонентів, кожен з яких відповідає конкретній галузі платежів. Залежно від ролі, яку вони виконують у контексті здійснюваних фінансових операцій, розрізняють:

1. Системи міжбанківських розрахунків, призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками, задля виконання платежів їхніх клієнтів або власних зобов'язань одного банку перед іншим. Для них необхідним елементом є транспортування документа між банком платника та банком отримувача завдяки одній із систем електронних міжбанківських розрахунків.

2. Внутрішньобанківські платіжні системи, які створюються, аби забезпечити найбільш сприятливі умови для проходження платежів між установами, що належать до однієї групи. Разом з тим розрахунки виконуються через систему кореспондентських рахунків у центральній установі, яка виступає як «банк банків» певної структури. У середині структури можливий варіант створення єдиного центру для виконання клірингу та розрахунків.

3. Системи «клієнт - банк». Вони використовуються такими банками, які пропонують платіжні послуги своїм клієнтам на базі сучасних технологій. Через високий рівень конкуренції наразі банки змушені працювати над розробками спеціальних стратегій надання платіжних послуг. Нині все більшого попиту набуває банківське обслуговування вдома, яке можна назвати «домашній банк», «дистанційне банківське обслуговування» або «банк в телефоні» – все це загальні терміни для опису технологій надання банківських послуг на підставі розпоряджень, переданих клієнтом віддаленим чином (тобто без його

безпосереднього візиту в банк), найчастіше з використанням комп'ютерних і телефонних мереж [32].

4. Системи масових платежів. Попри те, що традиційні безготівкові платіжні інструменти є достатньо поширеними, останнім часом усе більше впроваджується перехід до системи масових (споживчих) платежів саме з використанням пластикових карток [26].

У розрізі безготівкових розрахунків платіжні системи виступають посередником між споживачем та послугою чи товаром для того, щоб унеможливити збої програм та захистити персональні дані клієнтської бази. У той час як банківські установи зберігають кошти на рахунках і несуть роль сполучного елемента між відправником коштів та їхнім одержувачем на іншому кінці.

Варто зазначити, що будь-які платіжні системи не мають компетенції для здійснення випуску карток, для видачі кредитів й визначення тарифів еквайрінгу. А ось відкриття рахунків для клієнтів — це поширена у світовій практиці послуга, що має достатньо легітимний характер [43].

Станом на сьогодні всі платіжні системи мають складну багаторівневу будову та складаються з наступних структурних елементів:

- банківські та небанківські організації, які мають можливість та законні підстави для здійснення транзакцій та розрахунків;
- нормативна база, що здійснює правове укладання договору між сторонами;
- технічне обслуговування та комунікаційні інструменти для встановлення прямих і опосередкованих каналів для зв'язку [18].

У світовій практиці спостерігається існування різних видів та принципів, які стосуються платіжних систем. Головне правило для них усіх — успішне проходження сертифікації PCI DSS згідно з міжнародними стандартами та отримання категорії за для виходу на офіційний ринок [16].

Таблиця 1.3.

Класифікація платіжних систем

Вид	Визначення
1	2
Внутрішньодержавні	Функціонують лише у межах конкретної держави, для того, щоб підтримувати фінансову стабільність місцевого ринку та розвивати малий і середній бізнес.
Міжнародні	Дозволяють вільно здійснювати розрахунки по всьому світу.
Віртуальні	Діють у віртуальному форматі та поділяються на: 1) банківські — є суб'єктами центральної банківської структури й зобов'язані їй підпорядковуватися. 2) небанківські — входять в офіційний реєстр НБУ, але мають інший статус. В їхньому обігу є криптовалюти.

Принципи роботи платіжних систем координуються світовими економічними стандартами, опираючись на таку базову схему [33]:

1. Вибір споживачем цільової дії з переліку доступних послуг.
2. Автоматичне опрацювання наданого запиту у терміналі, а потім передача його у роботу до банку споживача.
3. Налаштування банком зв'язку із платіжною системою, в той час як відбувається комунікація платіжної системи через закритий шлюз з банком-емітентом, який стягує комісію за користування картою, що випустив.
4. Перевірка банком платоспроможності клієнта, і якщо все в порядку, то надсилання до процесингового центру (еквайра) підтвердження з дозволом на списання вказаної суми.
5. Проведення терміналом транзакції та оголошення статусу операції.
6. Отримання бажаної послуги для споживача, яку він самостійно ініціював, протягом декількох секунд.

1.2. Структура та складові платіжної системи України: теоретичні підходи в аналізі

Принципи формування єдиної національної платіжної системи включають можливість наявності альтернативних систем розрахунків. Усі платіжні системи, зокрема засновані на принципах клірингових розрахунків, є складовою частиною національної платіжної системи України. До неї входять також й міжнародні та

іноземні організації, іноземні центральні та комерційні банки. Надаючи платіжні послуги, зазначені організації діють як суб'єкти національної платіжної системи.

«Національна платіжна система забезпечує реалізацію соціально та економічно корисної функції — надання платіжних послуг за допомогою діяльності своїх елементів» [4]. На кожному етапі процесу надання платіжних послуг активуються різні елементи, які, відповідно до своєї ролі у платіжній системі, можуть бути класифікованими як різні рівні національної платіжної системи.

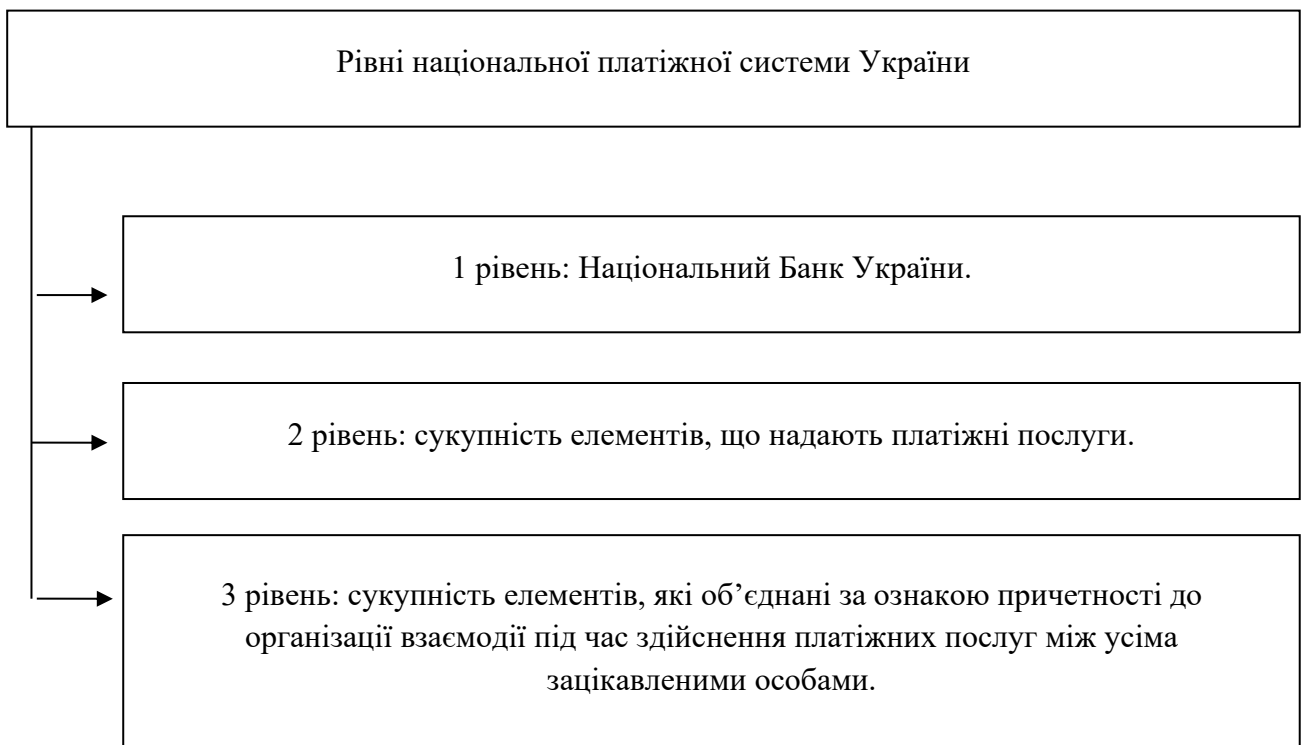

Рис. 1.1. Рівні національної платіжної системи України.

До першого рівня елементів платіжної системи України відносять Національний банк України, який відповідно до Закону України «Про Національний банк України» є центральною ланкою національної платіжної системи [36]. Варто зазначити, що у 2014 році Національний банк України був наділений низкою повноважень щодо регулювання, контролю та нагляду в сфері фінансових ринків. Таким чином Центральний банк стає органом, що наділений правом регулювання і нагляду за усіма фінансовими організаціями — як кредитними, так і некредитними. У такому статусі він здійснює контроль за більшою кількістю учасників національної платіжної системи.

Як центральний орган національної платіжної системи України, Національний банк регулює доступ нових учасників до системи. Також на Національний банк відповідає за контроль рівня ризиків у національній платіжній системі та вживає заходи для їхнього попередження та мінімізації. Окрім названих функцій, НБУ виконує й інші важливі функції у рамках регулювання національної платіжної системи [4].

До другого рівня національної платіжної системи відносяться елементи, що надають платіжні послуги. Згідно з чинним законодавством, а зокрема із Законом України «Про платіжні послуги», надавачами платіжних послуг називають [37]:

- банки, філії іноземних банків;
- платіжні установи (у тому числі малі платіжні установи);
- філії іноземних платіжних установ;
- установи електронних грошей;
- фінансові установи, що мають право на надання платіжних послуг;
- оператори поштового зв'язку;
- надавачі нефінансових платіжних послуг;
- Національний банк України;
- органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Названий Закон України тлумачить термін «платіжна послуга» наступним чином — «це передбачена цим Законом діяльність надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій» [37].

До третього рівня національної платіжної системи відносять сукупність елементів, об'єднаних за ознакою причетності до організації взаємодії під час здійснення платіжних послуг між усіма зацікавленими особами. До них входять елементи, які утворюють інфраструктуру національної платіжної системи.

«Інфраструктура національної платіжної системи — це сукупність організацій, що забезпечують безперебійне багаторівневе функціонування та взаємодію всіх елементів національної платіжної системи» [4]. В інфраструктурі національної платіжної системи виділяють:

1) оператори платіжних систем — це організації, спрямовані на створення та підтримку стабільності конкретних платіжних систем для оптимальної роботи усієї національної платіжної системи;

2) оператори послуг платіжної інфраструктури — це суб'єкти, що виконують доручення учасників платіжних систем у межах платіжних послуг та утворюють розрахункову систему національної платіжної системи, яка є підсистемою національної платіжної системи. Саме вона окреслює алгоритм переказу грошових коштів або інших активів від платника до отримувача та інструменти, для здійснення розрахункової операції [4].

Заснована на договірних зобов'язаннях асоціація банків виконує роль ядра платіжної системи. До складу платіжної системи також відносять суб'єктів господарювання, торгівлі й сервісу, які своєю чергою утворюють мережу точок обслуговування. Задля успішного функціонування платіжних систем також необхідні спеціалізовані нефінансові організації, які відіграють роль технічної підтримки для обслуговування карток: процесингові та комунікаційні центри, центри технічного обслуговування тощо.

Вивчаючи організаційну структуру будь-якої платіжної системи можна визначити її структурні елементи, права, обов'язки та відповідальність.

Структурними елементами будь-якої платіжної системи є:

- платіжна організація;
- розрахунковий банк;
- оператор послуг платіжної інфраструктури;
- учасники платіжної системи.

«Учасники платіжної системи — це юридична чи фізична особа суб'єкт відносин, що виникають під час проведення переказу грошей, ініційованого за допомогою платіжного інструмента цієї платіжної системи» [26].

Економічна теорія окреслює чотири групи учасників платіжної системи (рис.1.2.).

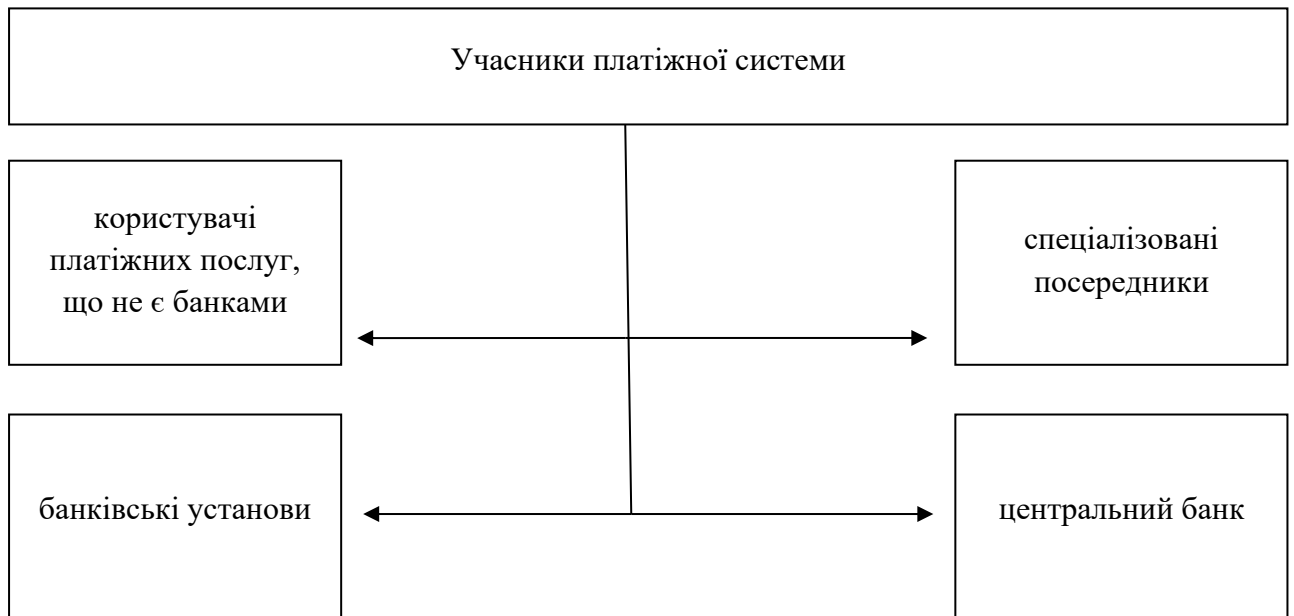

Рис. 1.2. Основні групи учасників платіжної системи.

«Член платіжної системи — юридична особа, яка на підставі належним чином оформленого права надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги в межах України» [26].

У платіжній системі України виділяють наступні основні елементи:

- суб'єкти розрахункових відносин;
- об'єкт розрахунків (призначення платежу);
- місце проведення платежів (внутрішньодержавні та міждержавні розрахунки);
- період платежу (терміновий, достроковий, відстрочений платіж);
- засоби комунікацій під час переказу грошей;
- форма розрахунків, встановлена чинним законодавством;
- принципи організації безготівкових розрахунків;
- наявність посередницьких ланок у розрахунках;
- наявність гарантії платежу;
- черговість платежів;
- величина платежів;
- нормативно-правова база;
- допоміжна інфраструктура;

- бухгалтерська і технологічна модель (платіжні інструменти, механізми переказу коштів, принципи бухгалтерського обліку та звітності);
- технологічна інфраструктура (засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації тощо);
- захист інформації (програмно-технічні, нормативно-правові та адміністративно-організаційні засоби).

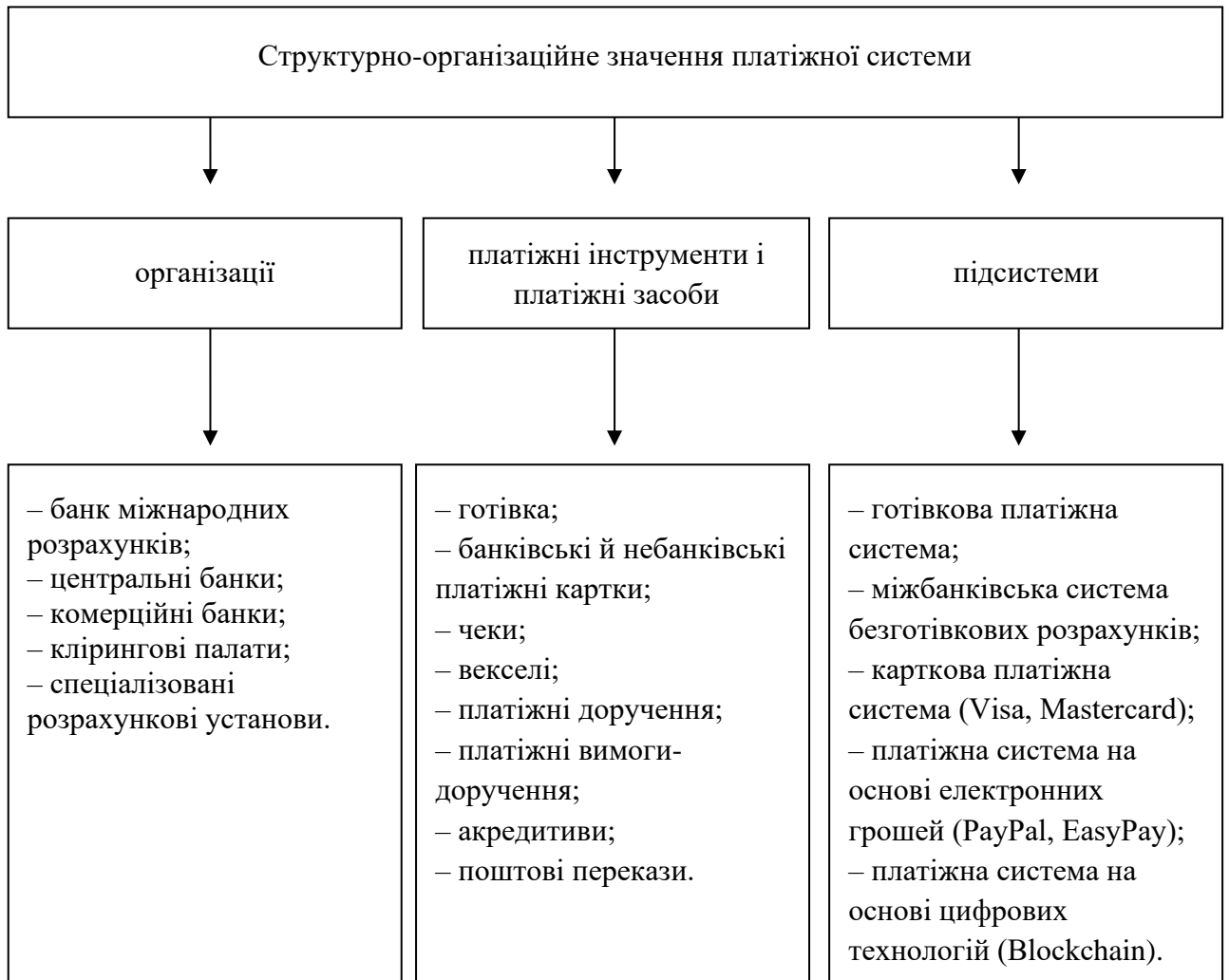

Рис. 1.3. Структурно-організаційне значення платіжної системи [1].

«Платіжні інструменти та платіжні засоби також є одними з елементів платіжної системи. В українській фаховій літературі визначення поняття платіжний інструмент ґрунтується на визначенні, наданому Національним банком України, який під платіжним інструментом розуміє засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунка платника» [31].

Усі платіжні інструменти можна згрупувати відповідно до їхньої характеристики (рис. 1.4.).

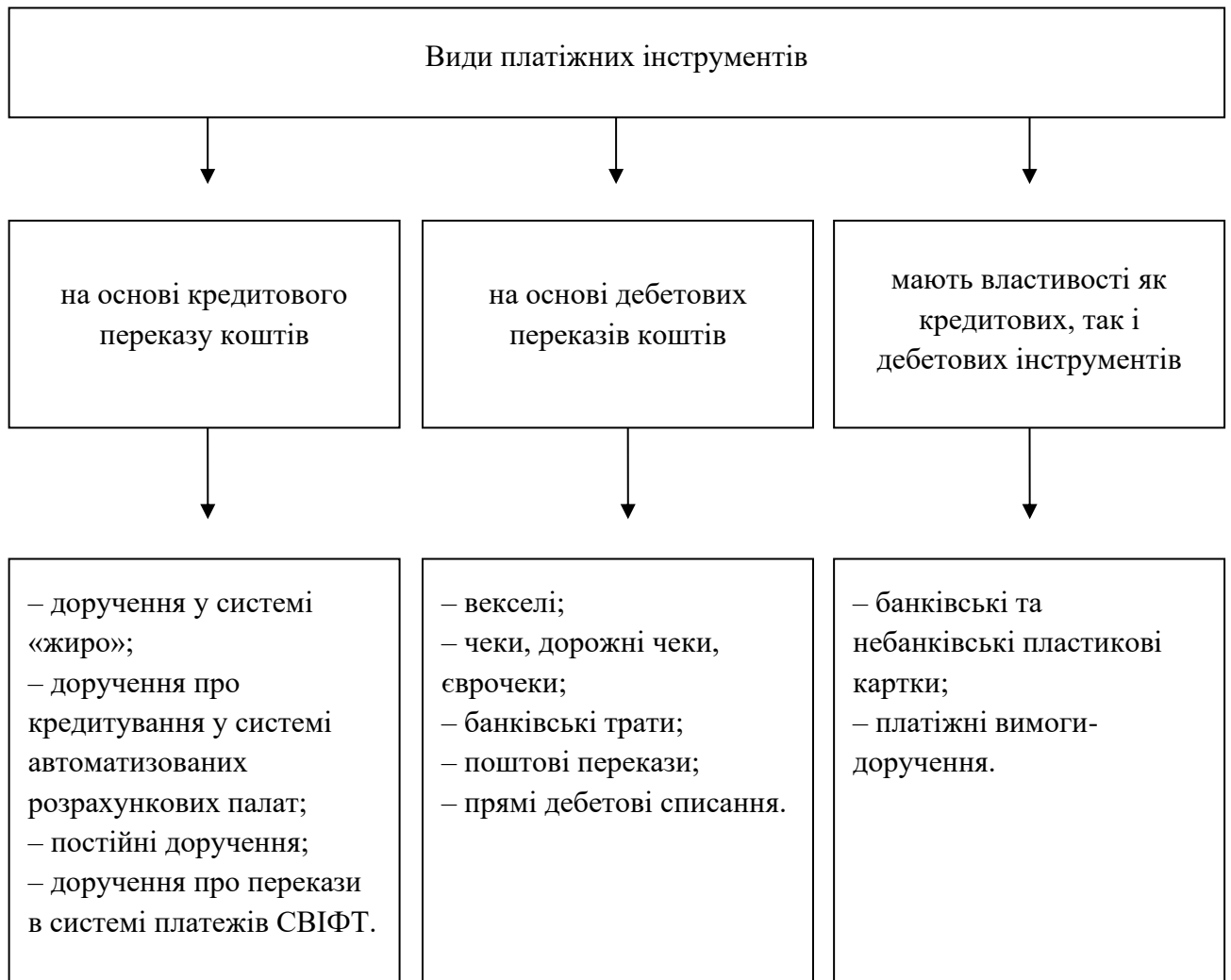

Рис. 1.4. Види платіжних інструментів.

Під час процесу кредитового переказу платіжні інструменти переміщуються в одному напрямку з грошовими коштами — від платника до отримувача. У випадку дебетового переказу рух платіжних інструментів відбувається у зворотному порядку щодо грошових коштів — від отримувача до платника.

Вибір платіжного інструмента залежить від наступних чинників [26].

- вартість використання певного платіжного інструмента для платника;
- характер відносин між платником і отримувачем;
- одноразовість чи постійність здійснення платежу;
- величина платежу;

- вид платежу;
- законодавчі та нормативні обмеження.

Отже, Платіжна система вважається складовою частиною фінансової інфраструктури ринкової економіки держави та відіграє вирішальну роль у грошово-кредитному регулюванні економіки. Розрізняють такі види платіжних систем: системи міжбанківських розрахунків, призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками; внутрішньобанківські платіжні системи; системи «клієнт - банк» та системи масових платежів.

Окреслюють такі базові групи учасників платіжних систем: банківські установи, центральний банк, користувачі платіжних послуг, що не є банками та спеціалізовані посередники.

Національна платіжна система України складається з трьох рівнів, основні елементи якої: суб'єкти розрахункових відносин; об'єкт розрахунків (призначення платежу); місце проведення платежів (внутрішньодержавні та міждержавні розрахунки); період платежу (терміновий, достроковий, відстрочений платіж); засоби комунікацій під час переказу грошей; форма розрахунків, встановлена чинним законодавством; принципи організації безготівкових розрахунків; нормативно-правова база; бухгалтерська і технологічна інфраструктура (засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації тощо).

Усі платіжні інструменти поділяються на такі групи: на основі кредитового переказу коштів; на основі дебетових переказів коштів; ті, які мають властивості як кредитових, так і дебетових інструментів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Огляд провідних учасників платіжної системи України

Платіжна система кожної держави є одним із головних елементів в діяльності як національної економіки в загальному, так і в окремих її галузях, наприклад банківській, адже вона виступає прямим каналом зв'язку у загальній системі товарообігу.

Практично всі найбільші міжнародні платіжні системи починали свою діяльність всередині однієї країни, поступово розвиваючись та розширюючись до можливості оперувати практично у всіх куточках світу. Одними з них наразі вважаються такі міжнародними платіжними системами як відомі Mastercard, Visa, American Express, Diners Club International, японська JCB та китайська UnionPay.

Вони співпрацюють із банками та платіжними провайдерами різних країн, а їхні картки можна прив'язувати до різних рахунків, переказувати гроші з однієї країни до іншої та оперувати різною валютою. Тоді як картки національних платіжних систем працюють тільки у межах певної країни.

Національна платіжна система України, створена Національним банком України, має назву ПРОСТІР (повна назва — «Український платіжний простір»). До 2016 року вона мала назву Національна система масових електронних платежів (НСМЕП).

До закритих національних платіжних систем відносять внутрішньо-національні мережі, завдяки яким відбувається обмін інформацією між центробанком та іншими банками. В Україні це Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України. Варто зазначити, що участь у СЕП є обов'язковою для всіх комерційних банків України [12].

Таким чином, станом на сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, зокрема:

- 1) Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР»;
- 2) Система електронних платежів (СЕП) [29].

Українські споживачі сьогодні можуть розраховуватись картками Mastercard, Visa та, з листопада 2020 року, UnionPay, а всі українські банки підтримують операції із пластиковими картками національної платіжної системи ПРОСТІР. За даними регулятора, частка карт Національної платіжної системи «Український платіжний простір» у 2022 році скоротилася до 0,5% з 0,7% у 2021 році, 0,8% — у 2020 році та 1% — у 2019 році, а загальна їхня кількість вперше за ці роки знизилася з 0,6 млн. до 0,5 млн. штук [11].

Реєстрація резидентів та нерезидентів як учасників платіжних систем, операторами яких можуть бути як резиденти, так і нерезиденти, здійснюється Національним банком України.

«Учасниками платіжної системи в Україні мають право бути банк або небанківський надавач фінансових платіжних послуг, який отримав ліцензію на надання платіжних послуг. Відомості про учасника платіжної системи вносяться до РПД.

Учасники платіжної системи поділяються на прямих (надає послуги користувачам з виконання платіжних операцій на підставі договору, укладеного з оператором платіжної системи) та непрямих (надає користувачам послуги з виконання платіжних операцій на підставі договору, укладеного з прямим учасником платіжної системи)» [31].

Національний банк за результатами моніторингу діяльності платіжних систем за 2022 рік визначив перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури в Україні. Єдиною системно-важливою платіжною системою в Україні, як і роками раніше, є система електронних платежів (СЕП) Національного банку України.

До категорії важливих платіжних систем віднесено п'ять платіжних систем.

Таблиця 2.1.

Рейтинг найважливіших платіжних систем в Україні за 2022 рік [31]

№	Система	Учасники системи	Країна походження
1	2	3	4
1	MasterCard	MasterCard International Incorporated	США
2	Visa	Visa International Service Association	США
3	NovaPay	ТОВ «НоваПей»	Україна
4	Фінансовий світ	ТОВ «Українська платіжна система»	Україна
5	Поштовий переказ	АТ «Укрпошта»	Україна

Окрім того, за підсумками діяльності у 2022 році вперше визначені важливі учасники платіжних систем. Так, до переліку важливих учасників системно важливих платіжних систем увійшли:

- 1) АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»);
- 2) ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»);
- 3) ТОВ «УНІВЕРСАЛЬНІ ПЛАТІЖНІ РІШЕННЯ» («Фінансовий світ»).

За результатами моніторингу за 2022 рік визначено три важливих оператори послуг платіжної інфраструктури:

- 1) ПрАТ «Український процесінговий центр»;
- 2) ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»;
- 3) ТОВ «ТАС ЛІНК».

За даними НБУ, опублікованими у березні 2024 року, категорії важливих платіжних систем в Україні за 2023 рік мали дещо інший вигляд, порівнюючи з 2022 роком.

Таблиця 2.2.

Рейтинг найважливіших платіжних систем в Україні за 2023 рік [31]

№	Система	Учасники системи	Країна походження
1	2	3	4
1	MasterCard	MasterCard International Incorporated	США
2	Visa	Visa International Service Association	США
3	NovaPay	ТОВ «НоваПей»	Україна
4	PrivatMoney	АТ КБ «ПриватБанк»	Україна
5	MONEYCOM	ТОВ "СВІФТ ГАРАНТ"	Україна
6	Фінансовий світ	ТОВ «Українська платіжна система»	Україна

Національний банк у межах реалізації функції оверсайту за результатами моніторингу діяльності у 2023 році визначив перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури в Україні.

Таким чином, єдиною системно важливою платіжною системою, як і в попередні роки, стала Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України, а до категорії важливих платіжних систем було віднесено не п'ять, як у 2022 році, а шість найважливіших національних платіжних систем (табл. 2.2).

Такі платіжні системи як «PrivatMoney» та «MONEYCOM» стали новими в переліку, порівнюючи з 2022 роком. Зайнявши четверту та п'яту позицію у рейтингу, вони змістили на шосте місце «Фінансовий світ» ТОВ «Українська платіжна система». «Поштовий переказ» АТ «Укрпошта» покинув рейтинг.

Окрім того, за підсумками діяльності у 2023 року визначені важливі учасники системно важливих платіжних систем, які відрізняються від таких у 2022 році:

- 1) АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»);
- 2) АТ «ПУМБ» («PrivatMoney»);
- 3) ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»).

Можна підкреслити, що АТ КБ «ПриватБанк» незмінно займає провідну позицію, а от АТ «ПУМБ» («PrivatMoney») займає другу позицію, зміщуючи ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» на третю, та усуваючи з рейтингу ТОВ «УНІВЕРСАЛЬНІ ПЛАТІЖНІ РІШЕННЯ» («Фінансовий світ»), порівнюючи з минулим роком.

Детальніше розглянути інформацію щодо важливих учасників платіжної системи України у 2023 році, зокрема з даними часток обсягів платіжних операцій від загальної кількості платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи та часток обсягів платіжних операцій від загальної суми платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи можливо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Важливі учасники платіжних систем України у 2023 році

Найменування учасника	Найменування платіжної системи	Частка обсягів платіжних операцій	
		від загальної кількості платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи	від загальної суми платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи
1	2	3	4
АТ КБ «ПриватБанк»	СЕП	29,33 % (124 млн шт. від 422,8 млн шт.)	8,31 % (477,1 млрд дол. США від 5 739 млрд дол. США)
	«MasterCard»	46,02 % (3 040 млн шт. від 6 605 млн шт.)	43,48 % (52,53 млрд дол. США від 120,83 млрд дол. США)
	«Visa»	50,49 % (2 664 млн шт. від 5 277 млн шт.)	52,00 % (47,89 млрд дол. США від 92,10 млрд дол. США)
АТ «ПУМБ»	«PrivatMoney»	25,26 % (14,177 млн шт. від 56 млн шт.)	19,73 % (0,72 млрд дол. США від 3,65 млрд дол. США)
ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ»	«Фінансовий світ»	73,76 % (110,27 млн шт. від 149,5 млн шт.)	87,04 % (2,60 млрд дол. США від 3,00 млрд дол. США)

Отже, ознайомившись з інформацією, що подана в таблиці, можна підсумувати, що у розрізі такого учасника як АТ КБ «ПриватБанк» операції були здійснені аж через три платіжні системи — СЕП, «MasterCard» та «Visa».

Також за результатами 2023 року названі три важливі технологічні оператори платіжних послуг, які збігаються з рейтингом у 2022 році:

- 1) ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»;
- 2) ПрАТ «Український процесінговий центр»;
- 3) ТОВ «ТАС ЛІНК».

Таблиця 2.4.

Важливі технологічні оператори платіжних послуг у 2023 році

Найменування ТОПП	Частка обсягів операцій, оброблених ТОПП	
	від загальної кількості (3,84 млрд шт.) операцій, оброблених ТОПП	від загальної суми (94 млрд дол. США) операцій, оброблених ТОПП
1	2	3
ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»	43,4 % (1,67 млрд шт.)	40,5 % (38,1 млрд дол. США)

Продовження табл. 2.4.

1	2	3
ПрАТ «Український процесінговий центр»	36,8 % (1,41 млрд шт.)	36,5 % (34,3 млрд дол. США)
ТОВ «ТАС ЛІНК»	9,6 % (0,37 млрд шт.)	12,2 % (11,5 млрд дол. США)

Проаналізувавши даний рейтинг слід виокремити, що у 2023 році, порівнюючи з 2022 роком, ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ» досягає лідерства, зміщуючи з цієї позиції ПрАТ «Український процесінговий центр».

Протягом 2023 року в межах України надавали свої послуги:

- 9 платіжних систем, створених банками;
- 16 платіжних систем, створених небанківськими установами;
- 2 платіжні системи, створені нерезидентами (менше як 0,01% від суми внутрішньодержавних переказів, здійснених через системи переказу коштів).

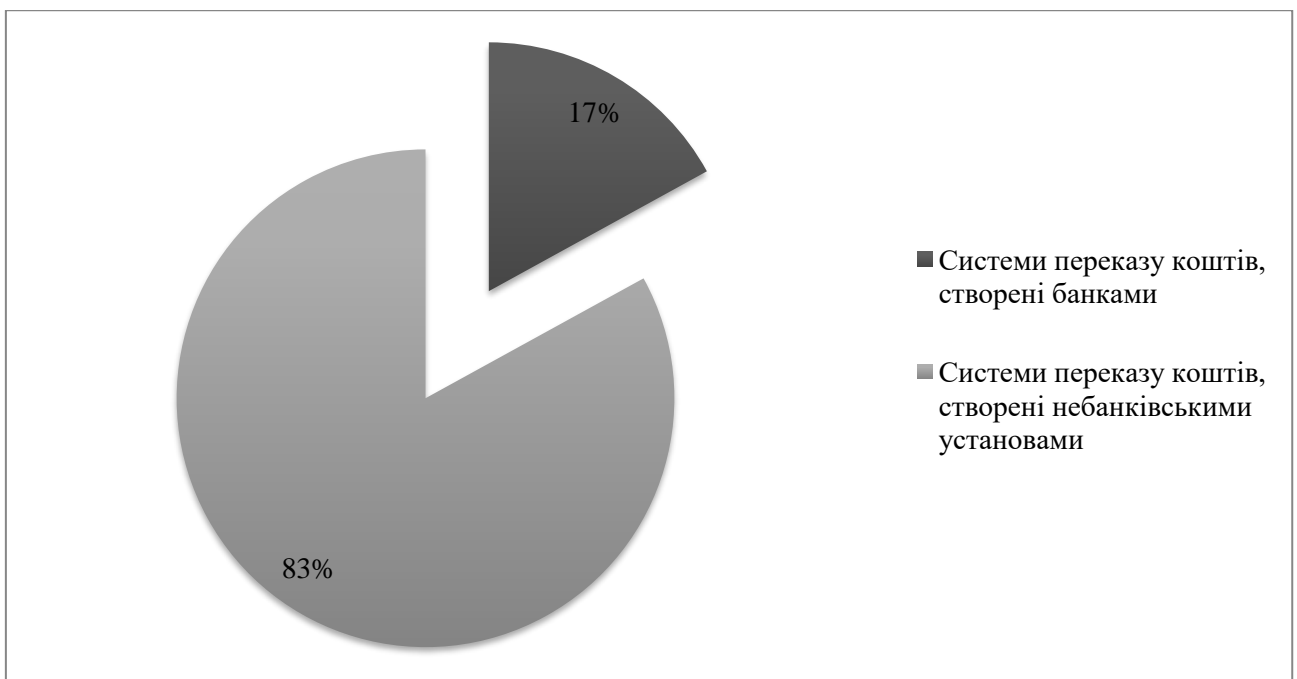
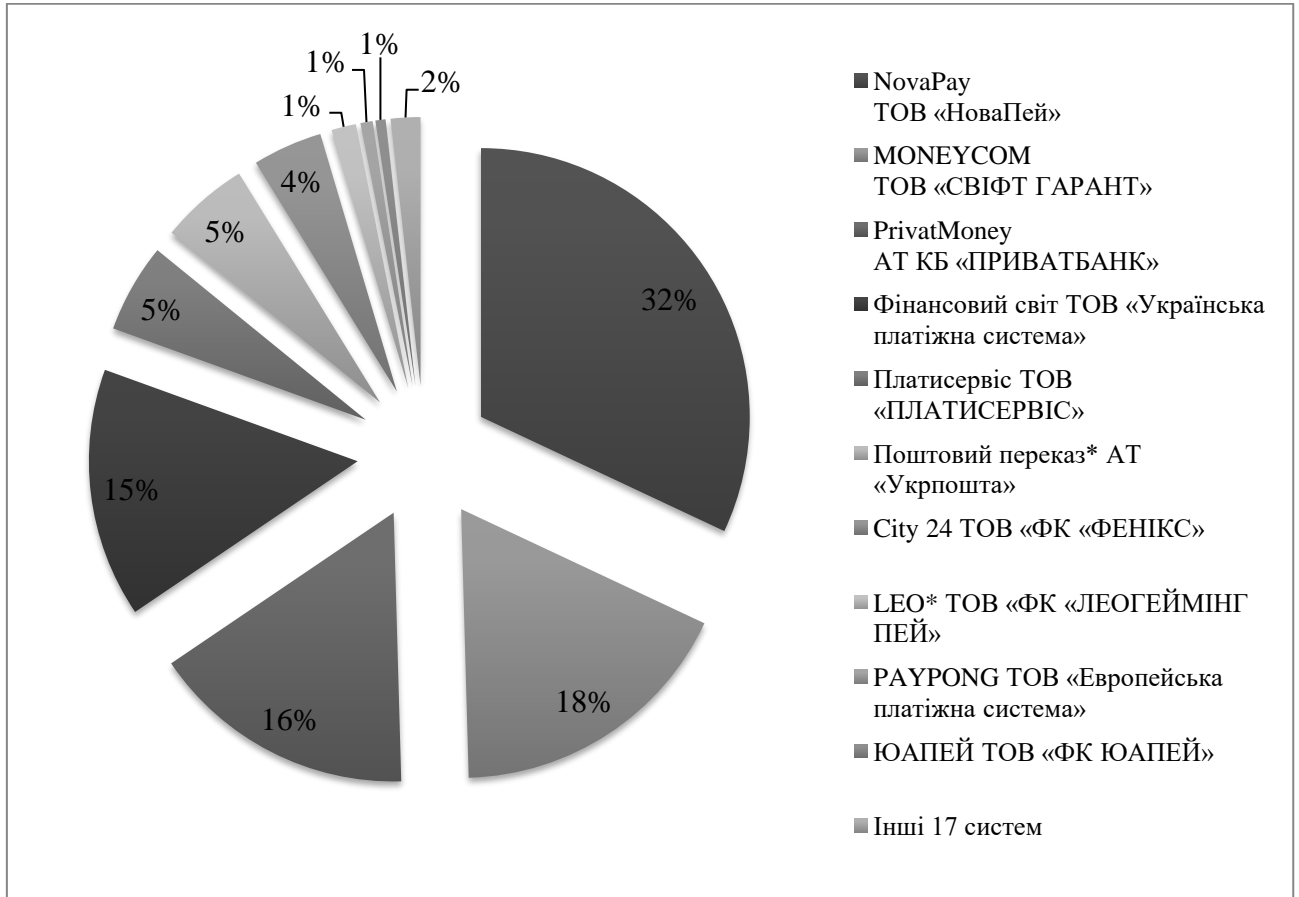

Рис. 2.1. Розподіл сум переказів у розрізі платіжних систем «переказу коштів», створених банківськими та небанківськими установами, в межах України [31].

Проаналізувавши подану діаграму, слід підкреслити, що системи переказу коштів, створені небанківськими установами — 83% — переважають над системами, створеними банківськими — 17%.

Якщо розглянути розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі систем та у розрізі учасників за 2023 рік, то цей рейтинг буде виглядати наступним чином (рис. 2.2. та рис. 2.3.).

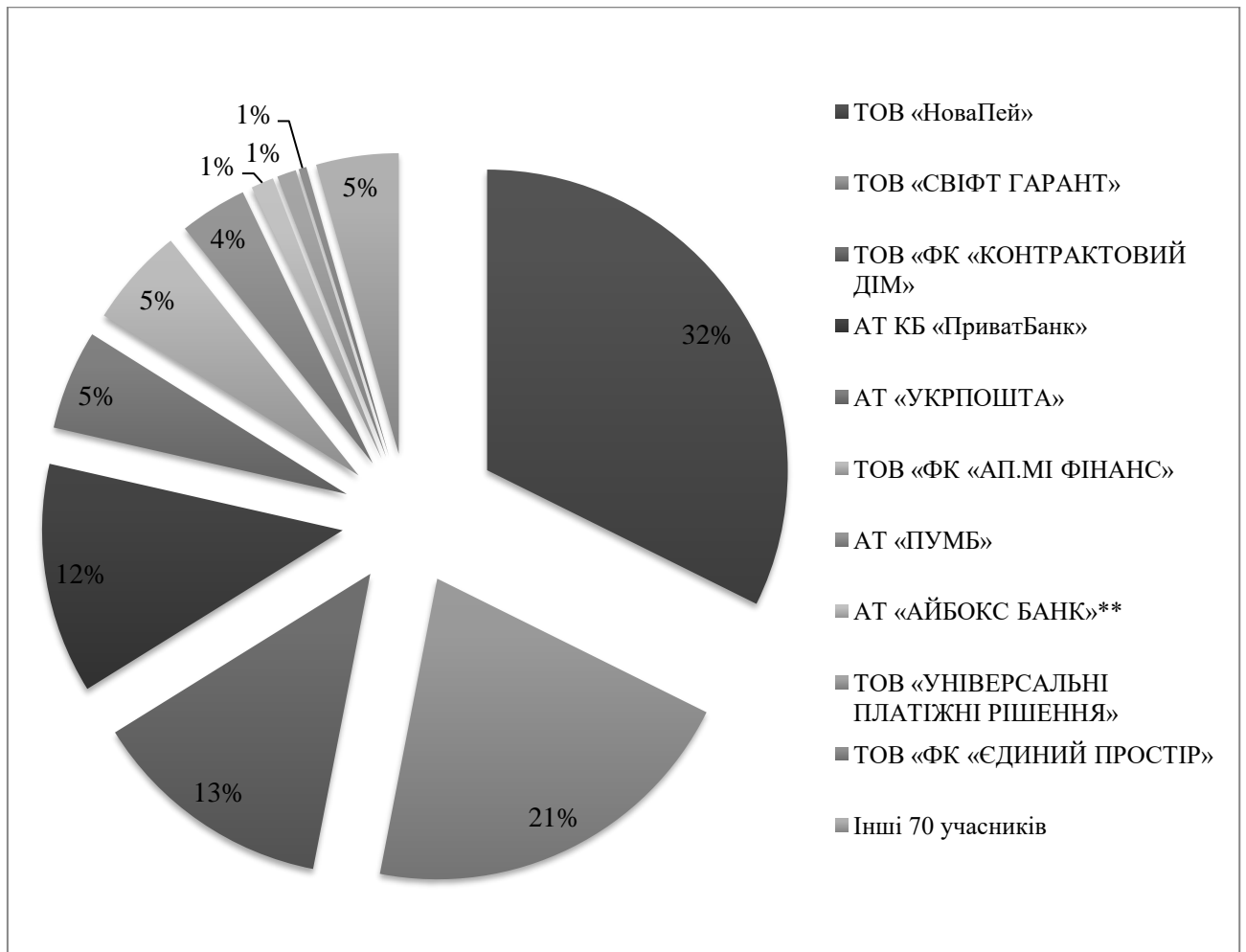

*- станом на 01.01.2024 реєстрація платіжної системи скасована.

Рис. 2.2. Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі платіжних систем [31].

Проаналізувавши зображений рисунок, можна виокремити, що найбільшу питому вагу серед сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі платіжних систем займає NovaPay ТОВ «НоваПей», а саме — 31,99%, трохи менше — 17,57% займає MONEYCOM ТОВ «СВІФТ ГАРАНТ». Це слід вважати хорошим показником, адже названі платіжні системи з'явилися на ринку тільки у 2023 році і лише протягом одного року досягли окреслених результатів.

Таким чином станом на сьогодні NovaPay ТОВ «НоваПей» є безпосереднім лідером серед усіх систем переказу коштів в Україні та здійснює всередньому 2,5 млн. транзакцій на добу.

** - банк ліквідовано 07.03.2023.

Рис. 2.3. Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі учасників [31].

Здійснивши аналіз поданої діаграми, варто зазначити, що найбільшу частку сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України за 2023 рік у розрізі учасників займає ТОВ «НоваПей», а саме — 32,23% що є вагомим показником. Трохи менше — 20,66% — належить ТОВ «СВІФТ ГАРАНТ». Такий показник свідчить про те, що розподіл сум переказів коштів як у розрізі платіжних систем, так і у розрізі учасників належить однаковим надавачам послуг.

2.2. Аналіз функціонування системи електронних платежів Національного банку України

«Національний банк створив державну Систему електронних платежів — СЕП — для забезпечення розрахунків банків та їхніх клієнтів у гривні в межах України. Національний банк є оператором платіжної системи та розрахунковим банком СЕП. Учасниками СЕП є Національний банк, 63 комерційних банків України та Державна казначейська служба України» [31].

СЕП визнана системно важливою платіжною системою України, адже вона обслуговує понад 98% усіх міжбанківських платежів у державі і тим самим забезпечує високий рівень надійності та безпеки переказу коштів між банками. Також варто зазначити, що СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією — RTGS).

1 квітня 2023 року увійшло у вжиток нове покоління СЕП (СЕП-4) на базі міжнародного стандарту ISO20022. Наразі СЕП працює 24/7, що означає цілодобове виконання міжбанківських платіжних операцій без зупинок роботи системи [Додаток А].

«У середньому в день СЕП обробляє 1,2 млн платежів на суму близько 636 млрд грн. Проте потенціал СЕП значно більший — запас пропускної спроможності СЕП дозволяє щоденно обробити практично у 10 разів більше документів, ніж теперішні обсяги» [31].

Перехід на нове покоління СЕП є дуже важливою технологічною передумовою задля подальшого розвитку платіжної інфраструктури України. Національний банк продовжує активно працювати над можливістю приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізацією функціонала миттєвих платежів у наступній версії СЕП-4.1, враховуючи отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС.

Аналіз показників діяльності платіжної інфраструктури країни дозволяє оцінити ефективність фінансового ринку, визначити стабільність економіки та виявити потреби в інноваціях.

Такий аналіз допомагає формувати та реалізовувати ефективну фінансову політику, що впливає на загальний розвиток економіки.

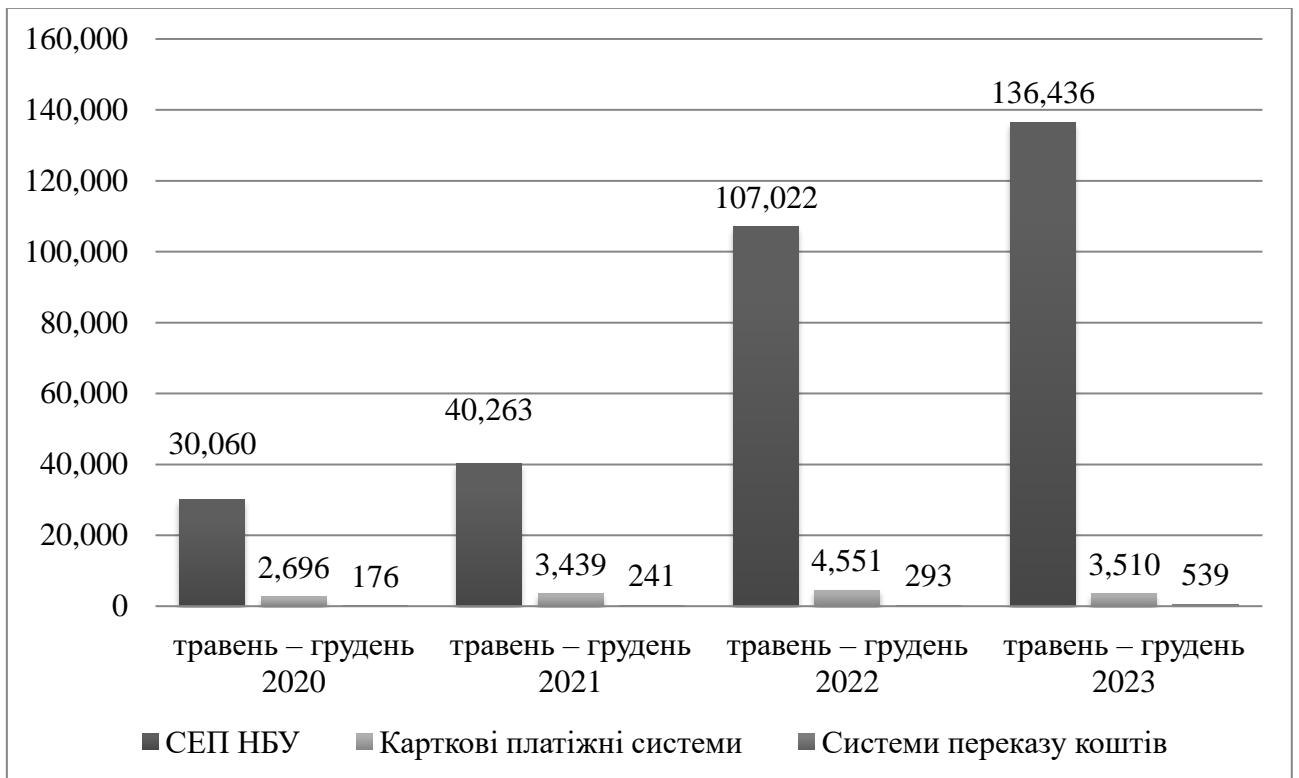

Рис. 2.4. Огляд показників діяльності платіжної інфраструктури в Україні протягом травня – грудня 2020 – 2023 років, зокрема сум платежів і переказів у межах України, млрд грн. [19].

Дослідивши наведену діаграму, варто підкреслити, що найбільша сума платежів і переказів у межах України протягом травня – грудня 2023 року здійснена саме в СЕП – 136,4 трлн. Грн., або 97,10% усіх платежів і переказів у межах України.

Зменшення обсягів операцій, здійснених з використанням платіжних карток у 2023 році пояснюється запровадженням з квітня 2023 року Національним банком статистичної звітності про кредитові та дебетові перекази, що призвело до перерозподілу операцій користувачів між статистичною звітністю про платіжні картки та кредитові / дебетові перекази.

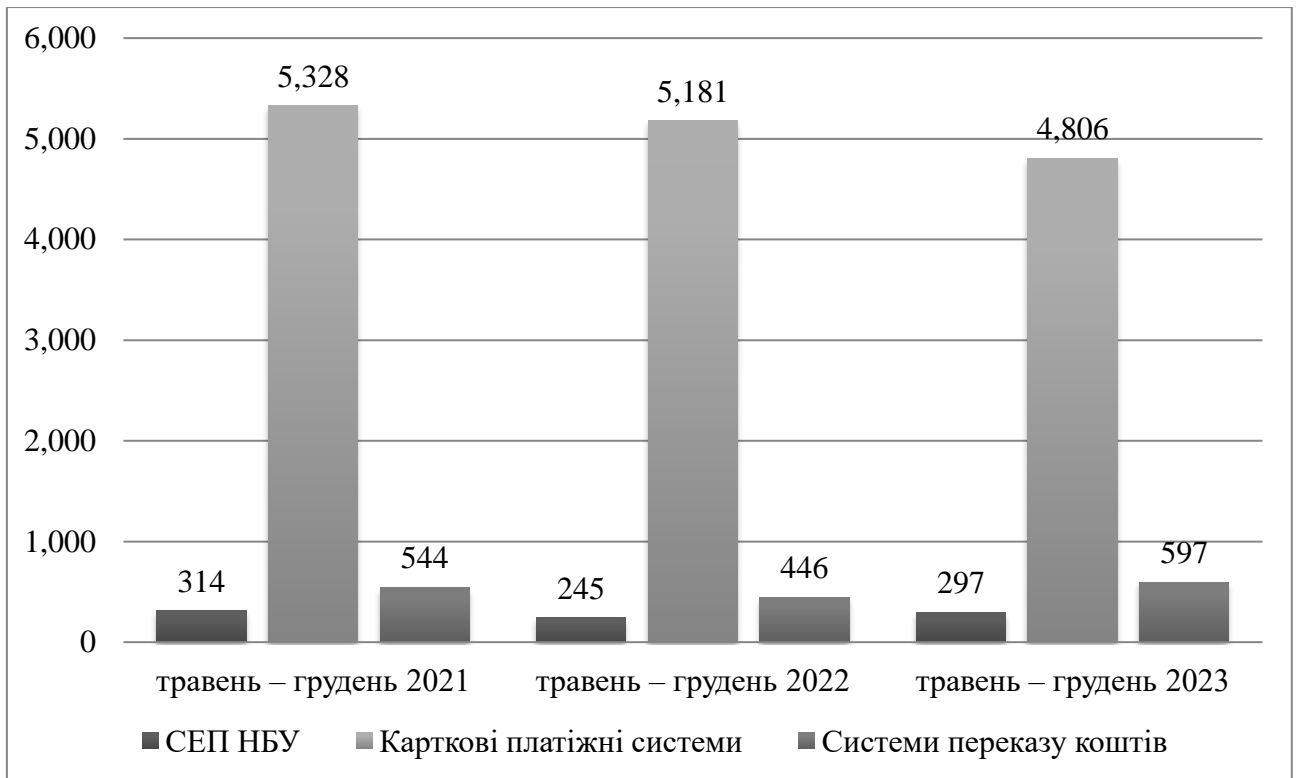

Рис. 2.5. Огляд показників діяльності платіжної інфраструктури в Україні протягом травня – грудня 2020 – 2023 років, зокрема кількості платежів і переказів у межах України, млрд грн. [19].

Розглянувши подану діаграму можна зробити наступний висновок, що найбільша кількість платежів та переказів за вибраний період часу належить картковим платіжним системам, зокрема 4,8 млрд шт., або 84,2% у 2023 році. Цей показник відрізняється від такої самої інфографіки, що інформує про суми платежів і переказів у межах України, — там лідирує СЕП.

Також варто зазначити, що кількість платежів і переказів у межах України зменшується протягом травня – грудня 2021 – 2023 років, тоді як кількість сум платежів і переказів у межах України стрімко збільшується у такий самий період.

Сума платежів, що були оброблені у СЕП за 2023 рік, більш ніж у 32,1 раза перевищує ВВП України (у 2022 році цей показник становив 25,7 раза), що свідчить про важливість ролі платіжної системи в економіці країни. Співвідношення денного обсягу операцій у СЕП до ВВП становило 9,70% (у 2022 році — 9,9%). Кількість днів, за які у СЕП були оброблені платежі на суму, еквівалентну ВВП, становила 11 днів (у 2022 році — 14 днів) [31].

Згідно з даними Національного банку України станом на 01.01.2024 за 2023 рік було здійснено 422,8 млн. платежів на суму 209 923 млрд.грн., з них між рахунками клієнтів банку 186 млн. платежів на суму 16 491 млрд.грн. Середній обсяг операцій за один календарний день складає понад 1,2 млн. платежів на суму близько 617 млрд. грн. Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП складає 267 млрд.грн.

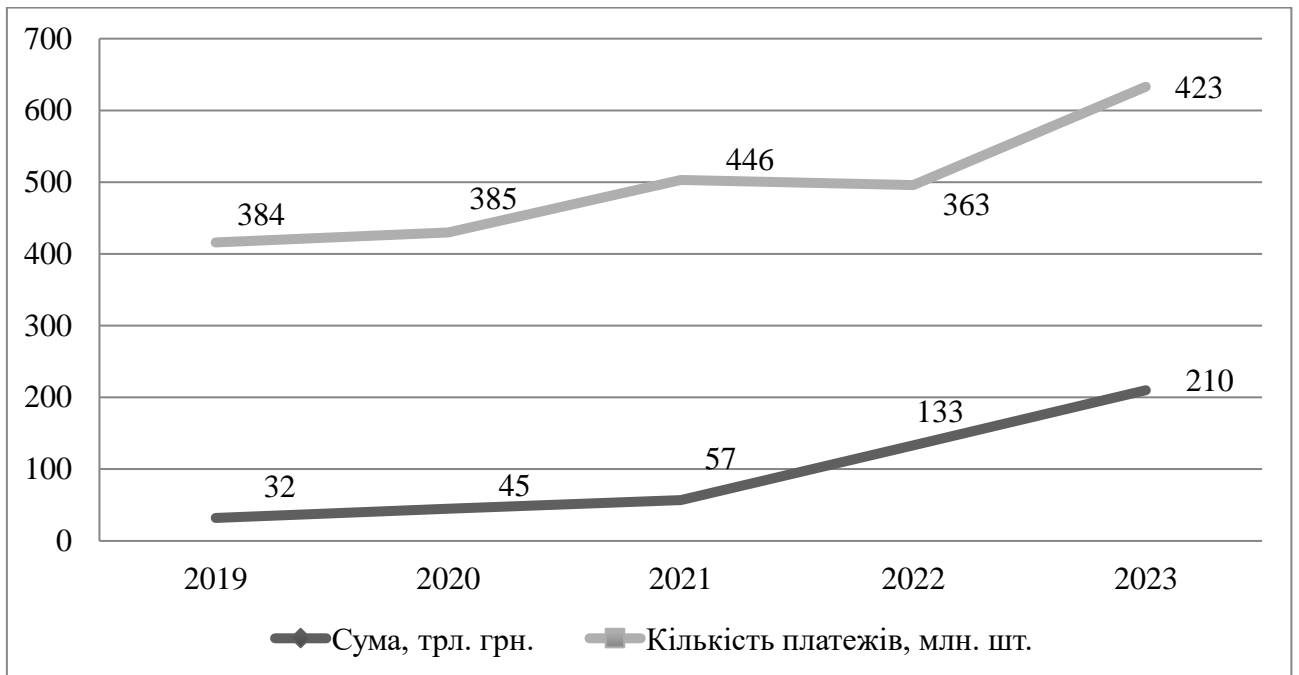

Рис. 2.6 Загальний обсяг платежів, оброблених за допомогою СЕП протягом 2019 – 2023 року [19].

Отже, варто окреслити, що у 2023 році СЕП оброблено 422,8 млн. початкових платежів на суму 209,9 трлн. грн. У 2023 році порівняно з 2022 роком кількість платежів, оброблених у СЕП, зросла на 16,5%, а їхня сума – на 57,9%. Такий результат можна обґрунтувати поживавленням ділової активності в Україні. Таким чином збільшилася кількість платежів з поточних рахунків суб'єктів господарювання на 33,8 млн шт., або 21,5%. Також на 23,4 млн шт., або 76,5%, збільшилася кількість платежів, здійснених з поточних рахунків фізичних осіб, із них 17,1 млн шт. на поточні рахунки суб'єктів господарювання. Зростання суми платежів можливо пов'язати з операціями Національного банку України.

Кількість користувачів та відкритих користувачами рахунків протягом
2019 – 2023 років [21; 22; 23; 24; 25]

Роки	Клієнти (млн. ос.)			Рахунки (млн. шт.)			
	1	2	3	4	5	6	7
	Суб'єкти господарської діяльності	Фізичні особи	Загалом	Рахунки суб'єктів господарської діяльності	Рахунки фізичних осіб	Загалом	
станом на 01.01.2020	2,5 у т.ч. 1,4 – ФОП	59,4	61,9	4,7	114,4	119,1	
станом на 01.01.2021	2,7 у т.ч. 1,7 – ФОП	61,3	64	5,3	119,3	124,6	
станом на 01.01.2022	2,9 у т.ч. 1,8 – ФОП	69,3	72,2	5,6	136,3	142	
станом на 01.01.2023	3 у т.ч. 2 – ФОП	76,3	79,4	6	154,2	160,2	
станом на 01.01.2024	3,3 у т.ч. 2,3 – ФОП	78,4	82	7,1	178	185	

Розглянувши детальніше подану інформацію в таблиці, слід сформулювати наступний висновок:

1. У розрізі огляду клієнтів усі показники протягом обраного періоду динамічно збільшуються — таким чином кількість суб'єктів господарської діяльності збільшується з 2,5 млн. осіб до 3,3 млн. осіб з прогресивним збільшенням частки ФОП, а кількість фізичних осіб — з 59,4 млн. осіб до 78,4 млн. осіб;

2. У розрізі огляду кількості відкритих безготівкових рахунків протягом 2019 – 2023 рр. так само спостерігається тенденція збільшення показників як серед рахунки суб'єктів господарської діяльності — з 4,7 млн. рахунків до 7,1 млн. рахунків, так і серед рахунків фізичних осіб — з 114,4 млн. рахунків до 178 млн. рахунків;

3. Отже, проаналізовані дані протягом окресленого періоду вказують на зростання довіри серед користувачів до банківської системи, а зокрема на поширення серед них користування безготівковими розрахунками, здійснення яких забезпечує національна платіжна система України.

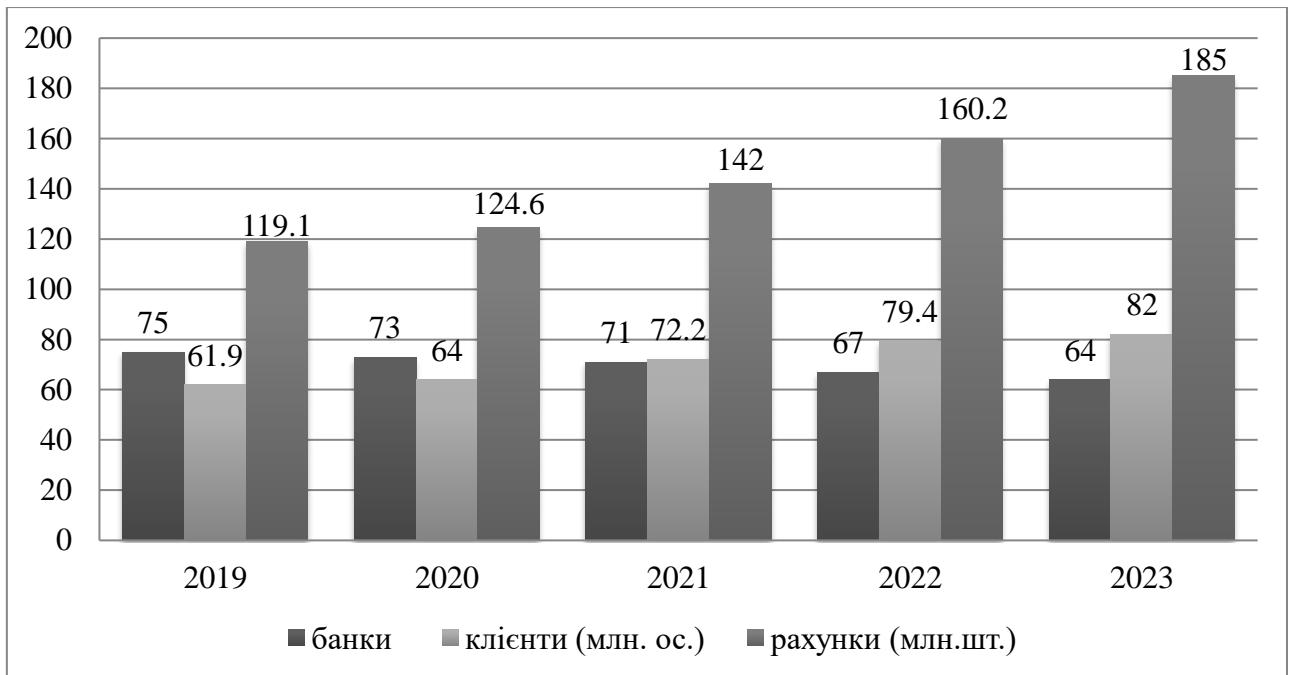

Рис. 2.7. Огляд кількості банків, користувачів та відкритих користувачами рахунків протягом 2019 – 2023 років [21; 22; 23; 24; 25].

Проаналізувавши подану діаграму, варто зробити наступний аналітичний висновок:

1. Протягом вибраного періоду спостерігається зменшення кількості банківських установ — з 75 до 64;

2. Кількість клієнтів протягом 2019 – 2023 рр. стрімко збільшується — з 61,9 млн. осіб до 82 млн. осіб. Цей позитивний результат вказує на довіру клієнтів до національної платіжної системи та банківської системи загалом, надто у воєнний час. Слід підкреслити значне збільшення кількості користувачів — майже 10 млн. осіб — порівнюючи з показниками довоєнного 2021 року та показниками 2023 року;

3. Кількість рахунків протягом окресленого періоду також має динаміку стрімкого зростання — з 119,1 млн. рахунків до 185 млн. рахунків. Це можна оцінити як надзвичайно позитивний показник функціонування національної платіжної системи. Можливо помітити, що показник стабільно збільшується у середньому на близько 20 млн. рахунків щороку, що є хорошою тенденцією, враховуючи зовнішні та внутрішні ризики у роботі економіки України.

Отже, дослідивши позитивну тенденцію збільшення поширення безготівкових розрахунків серед населення України, на що вказує зростання кількості користувачів та відкритих користувачами рахунків, можна зробити висновок що національна платіжна система, зокрема її частина — СЕП, відзначається стабільністю, надійністю та безпекою, стійкістю до майбутніх ризиків. Збільшення обороту безготівкових розрахунків, здійснених СЕП, вказує на якісну роботу Системи забезпечення розрахунків банків та їхніх клієнтів.

2.3. Особливості функціонування системи грошових переказів АТ КБ ПриватБанк

Система PrivatMoney – це міжнародна платіжна система грошових переказів, створена АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Вона дозволяє здійснити перекази по всій території України та за її межами [14].

Система PrivatMoney отримала ліцензію від регулятора на базі Свідоцтва №10 від 19.07.2010 і вважається важливою платіжною системою [Додаток Б].

Платіжна організація системи PrivatMoney виконує такі функції (має обов'язки):

- визначає, формує, вносить зміни та забезпечує розвиток нормативної бази системи PrivatMoney і здійснює нагляд за її виконанням Прямими учасниками /Непрямими учасниками;

- визначає організаційну структуру системи PrivatMoney;

- приймає рішення щодо визначення Розрахункового банку (клірингового центру) системи PrivatMoney для виконання розрахунків з Прямими учасниками/Непрямими учасниками;

- приймає рішення щодо участі в системі PrivatMoney юридичних осіб (банківських або небанківських фінансових установ, резидентів України або нерезидентів) і забезпечує укладання та узгодження відповідних угод (договорів);

- приймає рішення щодо припинення, обмеження або зупинення діяльності в системі PrivatMoney Прямих учасників/Непрямих учасників;
- визначає структуру та зміст документів на переказ PrivatMoney, узгоджує їх дизайн, забезпечує (при необхідності) організацію їх виробництва та надання їх (або їх макетів) Прямим учасникам/Непрямим учасникам;
- визначає правила організації захисту інформації в системі PrivatMoney та забезпечує нагляд за їх виконанням;
- визначає ризики та методи управління ризиками в системі PrivatMoney;
- визначає порядок та засоби врегулювання конфліктних ситуацій і вирішення спірних питань, а також сприяє їхньому врегулюванню;
- здійснює контроль за виконанням Прямими учасниками/Непрямими учасниками договірних зобов'язань перед Платіжною організацією;
- встановлює Тариф/Клієнтську плату/виногороду на послуги системи PrivatMoney;
- надає послуги клієнтам зі здійснення грошових переказів системи PrivatMoney [Додаток В].

Контрольний номер переказу PrivatMoney складається з 12 цифр, наприклад «953821381458». По території України можна надіслати та отримати перекази в гривні, міжнародні перекази можна надіслати та отримати в доларах США або євро. Отримати та надіслати переказ можливо:

- у відділенні;
- самостійно за допомогою мобільного додатка «Приват24»;
- зателефонувавши на номер «3700».

Якщо ж користувач перебуває за кордоном, то задля надсилання/отримання переказу через систему PrivatMoney потрібно звернутися до найближчого пункту обслуговування системи PrivatMoney з паспортом (чи документом, що його замінює) і зазначити П. І. Б. одержувача/відправника та країну отримання переказу.

Такі пункти обслуговування наразі працюють у 53 країнах світу. У країнах, де немає пунктів PrivatMoney, укладаються договори з місцевими банками на відправлення й отримання переказів [30].

Таблиця 2.6.

Огляд учасників платіжної системи PrivatMoney [31]

№ з/п	Найменування учасника платіжної системи (торговельна марка, веб-сайт)	Резидентність учасника	Тип учасника	Дата внесення відомостей до Реєстру
1	2	3	4	5
1	Conotoxia sp.z o.o.	нерезидент (Польща)	небанківська установа	05.07.2018
2	TRANSFERGO Ltd	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	12.11.2018
3	Remeeta Limited	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	14.02.2019
4	АТ "АСВІО БАНК"	резидент	банк	12.03.2019
5	Smart Pay Services S.A.	нерезидент (Греція)	небанківська установа	25.03.2019
6	TRANSFER24 SP. Z O.O.	нерезидент (Польща)	небанківська установа	23.04.2019
7	TITANES TELECOMUNICACIONES, S.A.	нерезидент (Іспанія)	небанківська фінансова установа	02.09.2019
8	G.S. CASH LINE LIMITED	нерезидент (Республіка Кіпр)	небанківська установа	18.10.2019
9	TavexWise AS	нерезидент (Естонія)	небанківська установа	12.02.2020
10	Neema Shefa Israel Ltd	нерезидент (Ізраїль)	небанківська установа	26.06.2020
11	FASTERPAY LTD	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	05.10.2020
12	PAYSERA LT, UAB	нерезидент (Литва)	небанківська установа	30.07.2021
13	OPAL TRANSFER LTD	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	23.09.2021
14	АТ "АБ "РАДАБАНК"	резидент	банк	10.11.2021
15	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	резидент	банк	22.11.2021
16	АТ "ПУМБ"	резидент	банк	08.11.2022
17	UAB ZEN.COM	нерезидент (Литва)	небанківська установа	14.04.2023
18	РЕМІТБЕЕ	нерезидент (Канада)	небанківська фінансова установа	24.10.2023
19	АТ "ОЩАДБАНК"	резидент	банк	25.12.2023

Отже, розглянувши інформацію, подану у таблиці, можна зазначити, що:

1. Платіжна система PrivatMoney налічує 19 учасників;
2. Серед учасників є як нерезиденти — 14 учасників, так і резиденти — 5 учасників;
3. Платіжна система налічує 5 учасників — банків, 2 учасники — небанківських фінансових установ та 12 учасників — небанківських установ;
4. Дата внесення відомостей до Реєстру варіюється протягом 2018 – 2023 років.

Таблиця 2.7.

Тарифи грошових переказів PrivatMoney по Україні [30]

Назва послуги	Сума	Тариф
1	2	3
Переказ коштів на рахунок (картку) в іншому банку України	1-29 999 грн;	0,5% (min 5 грн)
Контактний центр	1 - 49 999 грн;	1%
Термінал самообслуговування	1 - 149 999 грн;	1%
Інтернет-банк Приват24	1 - 149 999 грн;	1%
Мобільний додаток Privat24	1 - 149 999 грн;	1%
Відділення ПриватБанку	1 - 149 999 грн;	1%

Грошові перекази по Україні можна здійснювати у національній валюті через мобільний додаток «Приват24», інтернет-банк «Приват24», ТСО, контактний центр, у відділенні «ПриватБанк» та у відділеннях інших банків України.

Таблиця 2.8.

Тарифи грошових переказів PrivatMoney в інші країни [30]

Назва послуги	Сума	Тариф
1	2	3
Контактний центр	1 - 2000 EUR / USD;	1,5%
Термінал самообслуговування	1 - 4500 EUR / 5000 USD;	1,5%
Інтернет-банк Приват24	1 - 4500 EUR / 5000 USD;	1,5%
Мобільний додаток Privat24	1 - 4500 EUR / 5000 USD;	1,5%
Відділення ПриватБанку	1 - 8000 EUR / 10000 USD;	1,5%

Таким чином, грошові перекази PrivatMoney в інші країни можна здійснювати у доларах США чи євро через мобільний додаток «Приват24»,

інтернет-банк «Приват24», ТСО, контактний центр та у відділенні. Комісія стягується в національній валюті за курсом на день надсилання.

Отже, Національна платіжна система України, створена Національним банком України, називається ПРОСТІР, до закритої національної платіжної системи відноситься Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України.

Наразі в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, зокрема: Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР» та Система електронних платежів (СЕП).

У 2023 році було визначено важливих учасників системно важливих платіжних систем, це: АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»); АТ «ПУМБ» («PrivatMoney») та ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»). Також було названо три важливі технологічні оператори платіжних послуг: ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»; ПрАТ «Український процесінговий центр»; ТОВ «ТАС ЛІНК».

Протягом 2023 року в межах України надавали свої послуги: 9 платіжних систем, створених банками, 16 платіжних систем, створених небанківськими установами й 2 платіжні системи, створені нерезидентами.

Єдиною системно важливою платіжною системою в Україні є Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України, вона обслуговує понад 98% усіх міжбанківських платежів у державі, забезпечуючи високий рівень надійності та безпеки переказу коштів між банками.

Система PrivatMoney — це міжнародна платіжна система грошових переказів, що створена АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Ця система дозволяє здійснити перекази по всій території України та за її межами та налічує багато своїх пунктів обслуговування по всьому світу.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Особливості розвитку національної платіжної системи України

Під час дослідження національної платіжної системи чимале значення мають історико-національні особливості України. Таким чином національна система унікальна бо складається як з власних, так і з запозичені із світової практики організаційних, технологічних та технічних рішень. Період розвитку платіжних переказів на ринку банківських послуг в Україні можливо поділити на декілька етапів (рис. 3.1).

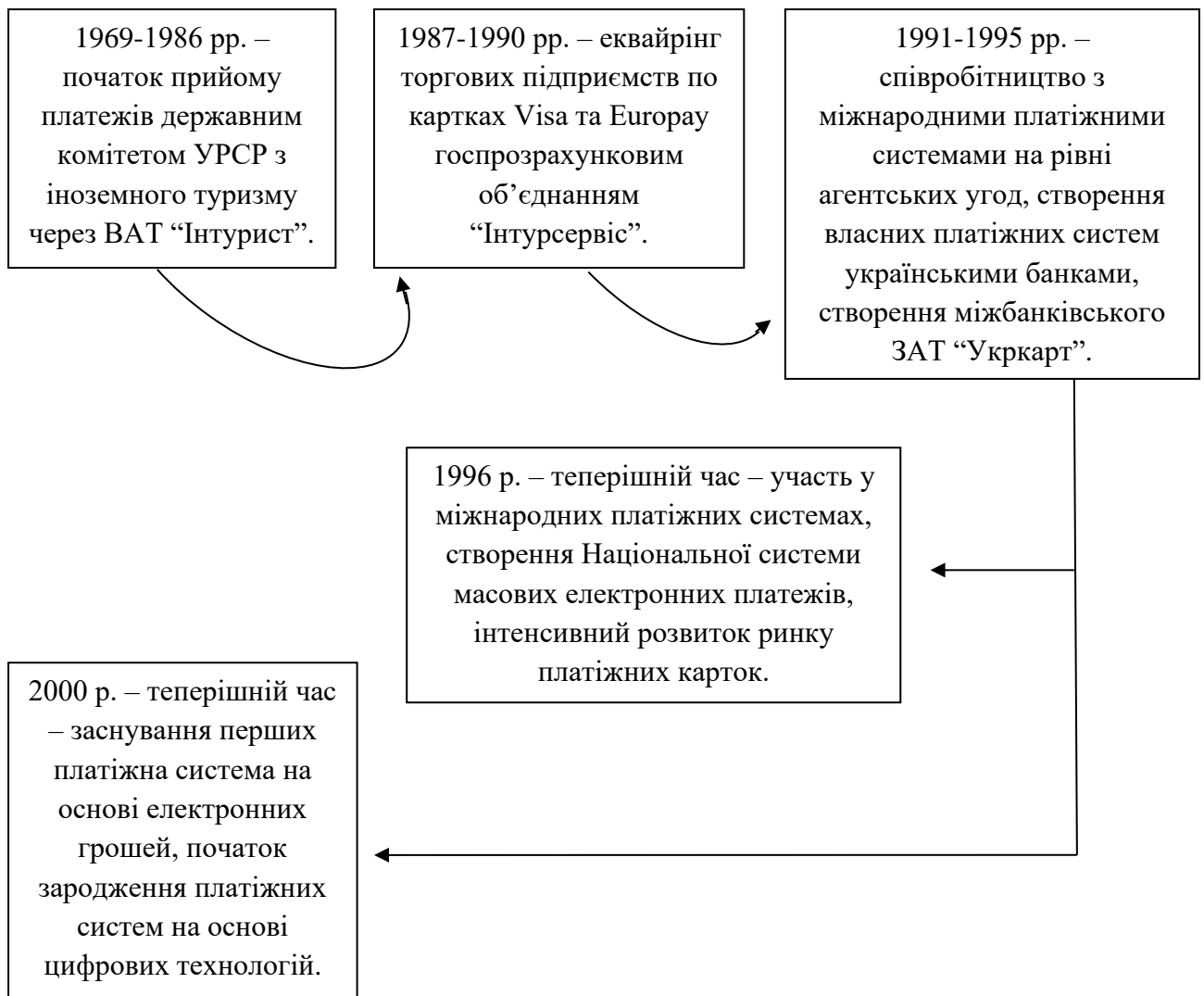

Рис. 3.1. Етапи розвитку ринку платіжних переказів в Україні [15].

На перших двох етапах, тобто протягом 1969 — 1990 рр. в Україні відбувся значний притік іноземної валюти від оплати картками іноземців. Також було проведено реалізацію програм з випуску карток, що призвело до стимулювання розвитку зовнішньоекономічних відносин з іншими країнами.

Третій етап розвитку ринку платіжних переказів в Україні пролягає протягом 1991 — 1995 років та характеризується початком активного налагодження зв'язків, комунікацій та співробітництва з міжнародними платіжними системами на різних рівнях. Також цей період відзначається особливим кроком — створенням власних платіжних систем українськими банками та міжбанківського ЗАТ “Укркарт”.

Концепція електронних платіжних систем уперше набула поширення у 1992 році, передбачаючи застосування комп'ютерних технологій для оперування безпаперовими групами, тобто здійснення безготівкових рохрахунків. Першим таким аналогом була система електронних платежів СЕГО. Використання цієї системи дозволяло відмовитися від фізичних грошей, тобто забезпечити менше витрат для зберігання, транспортування та безпеки.

Четвертим етапом виділяють початок 1996 року, він відзначається участю України у міжнародних платіжних системах, інтенсивним розвитком ринку платіжних карток та створенням Національної системи масових електронних платежів (з 2016 року «Український платіжний простір» – ПРОСТІР). Тоді ж до платіжної системи EuroPay (нині — частина Mastercard International) були прийняті тодішні провідні комерційні банки України: «ПриватБанк», «Аваль», «Промінвестбанк», «ПУМБ» і «Укресімбанк» [15].

Першими міжнародними системами на українському ринку є SWIFT, VISA, MasterCard. Наразі названі системи функціонують вже понад двадцять років. Опісля їхньої появи почали свій розвиток і їхні похідні платіжні системи:

- на основі електронних грошей: PayPal, EasyPay, Webmoney;
- на основі цифрових технологій: Blockchain.

Останній етап розвитку ринку платіжних переказів в Україні бере свій початок у 2000 році й триває донині. Він характеризується заснуванням перших

платіжних систем на основі електронних грошей та початком зародження платіжних систем на основі цифрових технологій. У квітні 2003 року в Україні випустили першу картку з мікрочипом платіжної системи Mastercard. Цього ж року пройшла і перша внутрішньобанківська транзакція через цю картку — її здійснили у тодішньому банку «Аваль». Саме такі чіповані картки стали інструментом для запобігання шахрайству з фінансами, адже для підтвердження транзакції потрібен пін-код, а не підпис [8].

Вже у 2011 році було проведено першу транзакцію з використанням безконтактної картки від банку «ПриватБанк». Це дало старт ері contactless-платежів в Україні. З 2017 року на національний ринок почали приходити глобальні цифрові сервіси, такі як Google, Garmin і Apple Pay. На думку НБУ, «саме цей крок став еволюційною точкою «неповернення» в історії розвитку NFC-платежів в Україні». До того ж, варто зазначити, що цей стрибок відбувся досить швидко. Запуск NFC-гаманців в окремих українських банках, адаптація технології Google Pay, старт Apple Pay і Garmin Pay — все це відбулось в період з лютого 2017 по липень 2018 року. Це неймовірний інноваційний стрибок навіть за мірками технологічно розвинених економік світу [15].

Варто виділити, що в Україні з 2018 року використовується система міжнародного номеру банківського рахунку (IBAN), завдяки якій усі банківські рахунки працюють за стандартом IBAN [45]. Його використання є обов'язковим для всіх клієнтів українських комерційних банків при здійсненні як національних, так й міжнародних грошових переказів, включно з транскордонними переказами.

Безумовним наслідком глобальної пандемії та обмежень у 2020 році є ріст показника безготівкових операцій та онлайн-платежів не тільки в Україні, а й у всьому світі. Й наразі зберігається тенденція активного використання українцями послуг електронної комерції. Окрім того, надзвичайно поширеними стають NFC системи оплати платежів, так як вони є швидкими, безпечними та досить зручними.

Відповідно до цього, Національним банком України, враховуючи зарубіжний досвід стандартів контролю та нагляду за платіжними системами, було розроблено методичні рекомендації щодо управління ризиками в платіжних системах та їх застосування банківськими та небанківськими установами.

У 2021 році набула чинності постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про контроль за дотриманням банками законодавства про інформаційну безпеку, кібербезпеку та електронні довірчі послуги» [35]. Цим положенням НБУ посилив контроль за виконанням комерційними банками заходів із забезпечення інформаційної та кібербезпеки, що сприяє покращенню організації діяльності банків, враховуючи сучасні виклики та кіберзагрозах. За для цього регулятор запровадив й новий вид контролю за банками – у вигляді виїзних перевірок та виїзного нагляду, що здійснюють спеціалісти НБУ у сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки.

У 2022 році було введений в дію Закон України "Про платіжні послуги", що спрямований на модернізацію та подальший інноваційний розвиток національного платіжного ринку України. Задля реалізації цього Закону НБУ, серед іншого, також було прийнято ряд положень [31].

Все ж, попри ріст популярності цифрових способів оплати, Україна все ще входить в рейтинг країн, які найбільше залежать від готівки, так як саме на неї припадає близько 60% від усіх транзакцій. Згідно з дослідженням Merchant Machine у 2023 році, Україна посідає п'яту сходинку у світі серед країн, де готівка переважає як спосіб оплати.

Також у цьому дослідженні Merchant Machine зауважують, що тільки 37% дорослого населення України досі не мають відкритого банківського рахунку в жодному з банків на території країни, це можна сприймати як досить хороший показник, порівняно з рештою країн у згаданому рейтингу [46].

3.2. Стан, проблеми та перспективи цифрової трансформації платіжної системи України

У часи активної та масштабної цифрової трансформації економічних процесів у глобальному вимірі, платіжні системи відіграють значну роль як фінансовий інструмент задля ефективного управління грошовими потоками. Унаслідок цього постає питання про те, якими методами можливо досягти ефективного розвитку та функціонування платіжного механізму в Україні [6; 39].

Цифровізація електронних платежів в Україні наразі постає одним із найбільш перспективних та сучасних напрямів національної платіжної системи, в межах якого сучасні фахівці зосереджують свої дослідження. Проте, варто зауважити, що постійні внутрішні та зовнішні зміни в платіжному просторі відповідно вимагають детального аналізу стану платіжних систем, як національних, так і міжнародних, удосконалення та формування перспективних напрямів підвищення рівня їхньої продуктивності та надійності [3].

Платіжна система призначена задля врегулювання грошових відносин між її суб'єктами. У Законі України «Про Національний банк України» зазначено, що «Національний банк несе відповідальність за регулювання платіжних систем і систем розрахунків у державі, забезпечує їхнє безперервне, надійне та ефективне функціонування, а також сприяє розвитку створених ним платіжних систем» [36].

На поточний стан розвитку платіжної системи вказують показники аналізу операцій з картками. Статистичні дані вказують на те, що 9 з 10 операцій з платіжними картками в Україні у 2023 році були безготівковими [11], що є досить позитивним результатом в умовах цифровізації.

Попри теперішній економічний стан держави та воєнні обмеження, аналітичні дані вказують на те, що платіжна інфраструктура України продовжує динамічно розвиватися.

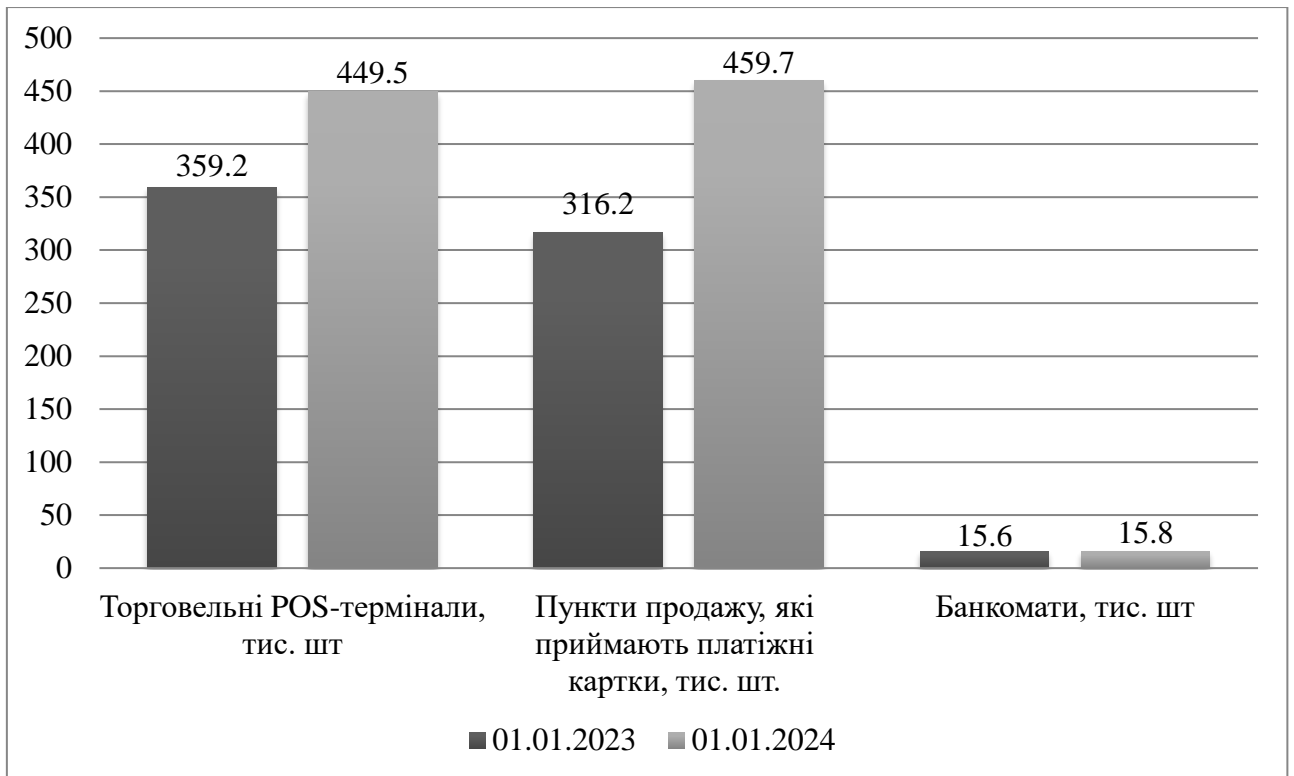

Рис. 3.1. Поточний стан платіжної інфраструктури України [40].

Таким чином, розглянувши дану діаграму, можливо виділити, що кількість торговельних POS-терміналів за 2023 рік зросла на приблизно 25%. Варто зауважити, що при цьому кількість пунктів продажу, що приймають платіжні картки, протягом зазначений період зросла більше, ніж на 45%. Також дещо зросла й кількість банкоматів (на 200 шт.).

Загалом, наразі основними стратегічними тенденціями цифрової трансформації платіжної системи України є:

- активний розвиток дистанційного банківського обслуговування (internet-banking та mobile-banking, «банк в смартфоні»);
- конкурентне середовище між банками та фінтех-компаніями [8];
- стимулювання зростання попиту на миттєві платежі (Instant Payments або Fast Payments);
- фінансова інклюзія;
- впровадження використання штучного інтелекту (AI) та розвиток технологій відкритого банкінгу (що планується у серпні 2025 року).

«Окрім того, очікується, що у 2024 році ключовими подіями, які вплинуть на розвиток ринку платіжних послуг, будуть впровадження цифрової валюти центрального банку та регулювання ринку криптоактивів» [10];

Платіжна система України не повинна стояти осторонь цифровізації та глобалізаційних економічних процесів, адже якщо реагувати на них невчасно, то ефект від запроваджених нововведень на ринку фінансових послуг не відзначиться користю для його учасників [5]. Наразі не варто ігнорувати й той факт, що світова сфера платіжних послуг впевнено рухається до «відкритого банкінгу» (Open API), про що свідчить факт прийняття і запровадження на території Євросоюзу Другої платіжної директиви (PSD2) [27].

«Директива про платіжні послуги (PSD), а пізніше друга директива про платіжні послуги (PSD2) — це директиви Європейського союзу (ЄС), які були розроблені для регулювання платіжних послуг та постачальників платіжних послуг у Європейському союзі та Європейському економічному просторі (ЄЕЗ). У 2009 році, коли було введено правову основу єдиного платежу для Єврозони (SEPA), Європейський Союз ухвалив Директиву про платіжні послуги PSD» [13].

Директива відкриває ринок платіжних послуг для більшого числа учасників, що підвищує конкуренцію, а також розширює можливості як приватних, так і бізнес-клієнтів.

Через війну на території держави, Національний банк України не може у повному обсязі реалізувати законодавчі напрацювання, які стосуються сфери платежів. Прискорення процесу запровадження нормативно-правової бази щодо впровадження в дію Другої Платіжної Директиви в Україні та популяризації мобільних платежів на думку фахівці повинно сприяти покращенню статистики використання безготівкових платежів серед населення [38].

Таким чином, можливо підсумувати, що сучасна парадигма щодо оновлення платіжної системи України, яка своєю чергою має зумовити її позитивну трансформацію, має передбачити:

- аспекти методології функціонування нового ринку платіжних послуг;

- оновлення термінологічного наповнення законодавчої бази стосовно платіжних систем і переказів коштів;
- розробку функціональної моделі оновленої платіжної системи країни;
- класифікацію суб'єктів оновленої платіжної системи країни;
- визначення прав та обов'язків учасників ринку платіжних послуг;
- дослідження та виявлення ризиків у функціонуванні платіжної системи;
- забезпечення інформаційної стійкості та безпеки платіжної екосистеми;
- визначення ролі та дій регулятора у сфері платіжних послуг [9; 17].

Розглянувши європейські стандарти функціонування платіжних систем, можна зробити висновок, що наразі Україна робить кроки назустріч прогресу у сфері цифровізації платіжної системи. Головною метою надалі на шляху до досягнення цієї цілі для України є забезпечення умов як технічного, так і правового характеру задля результативної дії Другої Платіжної Директиви. Попри виклики часу, зберігається позитивна динаміка розвитку національної платіжної системи, а зокрема її цифровізація. Це означає, що Україна має реальні шанси невдовзі максимально наблизитись до рівня країн ЄС у сфері платіжних розрахунків.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження у бакалаврській роботі було розглянуто платіжну систему України, її стан, проблеми та перспективи, що дозволило розкрити теоретичні аспекти національної платіжної системи, визначити її суть, функції та роль в економіці, а також, виділити фінансово-правові засади її функціонування.

Платіжна система країни вважається однією з найважливіших складових фінансової інфраструктури ринкової економіки та відіграє ключову роль для грошово-кредитного регулювання, забезпечення ефективного платіжного обслуговування фінансової системи країни та реального сектора економіки. Основними функціями платіжної системи є забезпечення обігу, здійснення платежів, надання інформації про можливості та умови проведення платежів, координація дій учасників платіжних систем та контроль над порядком здійснення платежу.

Основними елементами платіжної системи України є нормативно-правова база, бухгалтерська модель, технологічна інфраструктура та захист інформації. Важливими вимоги для функціонування платіжних систем називають ефективність, оперативність, надійність, безпеку, економічність та зручність. Зазвичай платіжні системи складаються з декількох самостійних компонентів, кожен з яких відповідає конкретній галузі платежів, зокрема це: системи міжбанківських розрахунків; внутрішньобанківські платіжні системи; системи «клієнт - банк»; системи масових платежів.

Платіжні системи класифікують як: внутрішньодержавні та міжнародні, банківські та небанківські, системи міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківські платіжні системи та системи масових платежів. Усі платіжні інструменти поділяються на такі групи: на основі кредитового переказу коштів; на основі дебетових переказів коштів; такі що властивості як кредитових, так і дебетових інструментів.

Національна платіжна система має 3 рівні: Національний Банк України; сукупність елементів, які надають платіжні послуги та сукупність елементів,

об'єднаних за ознакою причетності до організації взаємодії під час здійснення платіжних послуг між усіма зацікавленими особами.

Національна платіжна система України, створена Національним банком України, має назву ПРОСТІР (повна назва — «Український платіжний простір»). До 2016 року вона мала назву Національна система масових електронних платежів (НСМЕП). Наразі в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, зокрема: Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР» та Система електронних платежів (СЕП).

У ході дослідження було проаналізовано стан платіжної системи. Таким чином у 2023 році визначено важливих учасників системно важливих платіжних систем, які відрізняються від визначених у 2022 році: АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»); АТ «ПУМБ» («PrivatMoney»); ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»).

Протягом 2023 року в межах України надавали свої послуги: 9 платіжних систем, створених банками; 16 платіжних систем, створених небанківськими установами; 2 платіжні системи, створені нерезидентами (менше як 0,01% від суми внутрішньодержавних переказів, здійснених через системи переказу коштів).

СЕП визнана системно важливою платіжною системою України, адже вона обслуговує понад 98% усіх міжбанківських платежів у державі і тим самим забезпечує високий рівень надійності та безпеки переказу коштів між банками. Також варто зазначити, що СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією — RTGS). Найбільша сума платежів і переказів у межах України протягом травня – грудня 2023 року здійснена саме в СЕП – 136,4 трлн. Грн., або 97,10% усіх платежів і переказів у межах України.

У 2023 році СЕП було оброблено 422,8 млн. початкових платежів на суму 209,9 трлн. грн. У 2023 році порівняно з 2022 роком кількість платежів, оброблених у СЕП, зросла на 16,5%, а їхня сума – на 57,9%. Такий результат

можна обґрунтувати поживавленням ділової активності в Україні. Таким чином збільшилася кількість платежів з поточних рахунків суб'єктів господарювання на 33,8 млн шт., або 21,5%. Також на 23,4 млн шт., або 76,5%, збільшилася кількість платежів, здійснених з поточних рахунків фізичних осіб, із них 17,1 млн шт. на поточні рахунки суб'єктів господарювання. Зростання суми платежів можливо пов'язати з операціями Національного банку України.

Система PrivatMoney – це міжнародна платіжна система грошових переказів, створена АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Вона дозволяє здійснити перекази по всій території України та за її межами. Грошові перекази PrivatMoney в інші країни можна здійснювати у доларах США чи євро через мобільний додаток «Приват24», інтернет-банк «Приват24», ТСО, контактний центр та у відділенні.

У ході роботи було досліджено основні історичні аспекти розвитку платіжної системи України. Першими міжнародними системами на українському ринку є SWIFT, VISA, MasterCard. Наразі названі системи функціонують вже понад двадцять років.

Щодо перспектив цифрової трансформації національної платіжної системи, то слід зазначити, що Україна поступово рухається та розвивається на шляху до безготівкової економіки. До факторів, які затримують популяризацію використання безготівкових розрахунків можна віднести, зокрема: недостатня розгалуженість платіжної системи; скорочення банківської мережі; повільні темпи поширення серед населення.

Задля розвитку цифрової трансформації платіжної системи України варто розвивати її платіжну інфраструктуру, створювати комфортні умови для проведення миттєвої оплати товарів та послуг, популяризувати мобільні додатки та QR-коди для стимуляції переважання безготівкових розрахунків над готівковими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 3. С. 63–73.
2. Арбузов С.Г., Колобов Ю. В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська енциклопедія. *Центр наукових досліджень НБУ : Знання*. 2011. С. 504.
3. Архірейська Н. В., Кучкова О.В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6.
4. Бортник Н., Єсімов С. Структура національної платіжної системи України. *Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету “Львівська політехніка”*. 2017.
5. Буря А., Хорозян Е. Сучасний стан та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. 2021. С. 22 – 24.
6. Вахович І. М., Пиріг С. О. Технологічні інновації у забезпеченні фінансової безпеки при формуванні національної платіжної системи. *Зб. наук. пр. «Економічні науки» Серія «Облік і фінанси»*. 2017. № 14 (53). С. 48 – 55.
7. Воронова Л.К. Словник фінансово-правових термінів. 2011. С. 558.
8. Головка О.Г., Мороз О. К. Особливості розвитку ринку електронних платіжних систем в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 976 – 980.
9. Джусов О.А., Піляк О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 190 – 196.
10. Домінова І. Теоретичні аспекти управління ризиками електронного банкінгу. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 18. С. 156 – 162.
11. Електронний ресурс «Financial Club». URL: <https://finclub.net/ua/news/nbu-zvituvav-pro-prysutnist-platizhnykh-system-na-rynku-ukrainy.html> (дата звернення: 21.10.2023).
12. Електронний ресурс «Fondy». URL: <https://fondy.ua/uk/knowledge/payment-system/> (дата звернення: 14.04.2024).

- 13.Електронний ресурс «Linkedin». URL: <https://www.linkedin.com/pulse> (дата звернення: 10.04.2024).
- 14.Електронний ресурс «Mixfin». URL: <https://mixfin.com/ua/emis/privat-money> (дата звернення: 11.04.2024).
- 15.Електронний ресурс «NV». URL: <https://nv.ua/ukr/project/istoriya-rozvitku-platezhiv-v-ukrajini-za-roki-nezalezhnosti-50107381.html> (дата звернення: 24.04.2024).
- 16.Електронний ресурс «Raters». URL: <https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/vidi-ta-princip-roboti-platizhnih-sistem/> (дата звернення: 14.04.2024).
- 17.Євдокімова М.О. Особливості функціонування та проблемні питання розвитку платіжних систем в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3 (69). С. 97 – 102.
- 18.Заруцька О.П., Прохорець Т.Б. Особливості функціонування платіжних систем в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 882 – 885.
- 19.Звіт НБУ з оверсайту інфраструктури фінансового ринку України за 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2023.pdf?v=7 (дата звернення: 11.04.2024).
- 20.Звіт НБУ: Система електронних переказів України за 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/SEP_fakti_ta_cifri_graf_2023.jpg?v=7 (дата звернення: 11.04.2024).
- 21.Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2019 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliiyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2019-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
- 22.Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliiyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2020-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
- 23.Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2021 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliiyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2021-rik> (дата звернення: 24.04.2024).

24. Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2022 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2022-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
25. Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2023-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
26. Кушнерьов О.С., Доценко Т. В. Платіжні системи : конспект лекцій. 2020. С. 268.
27. Лупенко Ю.О., Ситник І.П. Особливості функціонування сучасної моделі платіжної системи України. *Збірник наукових праць*. 2021. №5-6. С. 282 – 283.
28. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. Т. 1, 2000. С. 863; Т. 2, 2001. С. 847; Т. 3, 2002. С. 952.
29. Мусієнко М.М., Кузьмінський В.З. Розвиток платіжних систем в Україні. *Науково-практична конференція молодих учених «Актуальні питання сучасної науки та практики»*. 2018. С. 248 – 251.
30. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 04.03.2024).
31. Офіційний сайт НБУ Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>. (дата звернення: 29.02.2024).
32. Назаренко В. До питання визначення поняття «Платіжна система» в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 151 – 155.
33. Пиріг С.О. Платіжні системи. *Центр учбової літератури*. 2008. С. 240.
34. Пожидаєва М.А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*.
35. Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг : затв. Постановою Правління Національного банку України від 16.01.2021 р. № 4. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004500-21#Text> (дата звернення: 22.04.2024).
36. Про Національний банк України: Закон України від 1999 р. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 23.03.2024).
37. Про платіжні послуги Закон України від 2023 р. № 10-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
38. Ситник І., Васильчук І., Колодізев О., Вжитинська К., Кузьміна О., Смоляк В. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційно-інтеграційних процесів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 6 (47). С. 34 – 50.
39. Ситник І.П., Коротка А.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні. *Проблеми системного переходу в економіці*. 2019. № 2 (70). С. 80 – 85.
40. Ставерська Т.О., Літвінова Ю.І. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60.
41. Трусова Н.В, Чкан І.О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. *БізнесІнформ*. 2021. № 1. С. 257 – 263.
42. Українська О.Л. Державне регулювання платіжних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 76-77.
43. Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Павлов Д.М. Бичкова С.С., Юнін О. С. Дистанційне банківське обслуговування. *Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції*. 2018. С. 216.
44. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. *Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана*. 1998–2004.

45. Payments Landscape in Ukraine: Opportunities and Risks to 2022 URL: <https://www.reportlinker.com/p05440340/Payments-Landscape-in-Ukraine-Opportunities-and-Risks-to.html> (дата звернення: 04.04.2024).
46. The Countries Most Reliant on Cash In 2023 URL: <https://merchantmachine.co.uk/most-reliant-on-cash/> (дата звернення: 25.04.2024).

Механізм роботи Системи електронних платежів СЕП

Перелік прав і обов'язків платіжної організації системи PrivatMoney та її учасників

Перелік прав і обов'язків платіжної організації системи PrivatMoney та її учасників

1. Платіжна організація системи PrivatMoney (ПриватБанк).

1.1. Платіжна організація системи PrivatMoney виконує такі функції (має обов'язки):

- визначає, формує, вносить зміни та забезпечує розвиток нормативної бази системи PrivatMoney і здійснює нагляд за її виконанням Прямими учасниками/Непрямими учасниками;
- визначає організаційну структуру системи PrivatMoney;
- приймає рішення щодо визначення Розрахункового банку (клірингового центру) системи PrivatMoney для виконання розрахунків з Прямими учасниками/Непрямими учасниками;
- приймає рішення щодо участі в системі PrivatMoney юридичних осіб (банківських або небанківських фінансових установ, резидентів України або нерезидентів) і забезпечує укладання та узгодження відповідних угод (договорів);
- приймає рішення щодо припинення, обмеження або зупинення діяльності в системі PrivatMoney Прямих учасників/Непрямих учасників;
- визначає структуру та зміст документів на переказ PrivatMoney, узгоджує їх дизайн, забезпечує (при необхідності) організацію їх виробництва та надання їх (або їх макетів) Прямим учасникам/Непрямим учасникам;
- визначає правила організації захисту інформації в системі PrivatMoney та забезпечує нагляд за їх виконанням;
- визначає ризики та методи управління ризиками в системі PrivatMoney;
- визначає види обмежень, а також встановлює системні обмеження щодо проведення операцій з грошовими переказами PrivatMoney і забезпечує їх використання;
- визначає порядок та засоби врегулювання конфліктних ситуацій і вирішення спірних питань, а також сприяє їх врегулюванню;
- здійснює контроль за виконанням Прямими учасниками/Непрямими учасниками договірних зобов'язань перед Платіжною організацією;
- встановлює Тариф/Клієнтську плату/виногороду на послуги системи PrivatMoney;
- надає Прямим учасникам/Непрямим учасникам вільний доступ до потрібної їм інформації, що не становить комерційної таємниці;
- здійснює адміністративне керування системою PrivatMoney;
- визначає маркетингову політику щодо розвитку системи PrivatMoney і забезпечує її проведення;
- надає послуги клієнтам по здійсненню грошових переказів системи PrivatMoney;
- надає послуги для визначення інформації, яка міститься в системі PrivatMoney, Прямим учасникам або їх клієнту, якщо вони беруть участь у розгляді спору судом, а також судам та органам досудового слідства;
- виконує інші функції, передбачені Правилами системи PrivatMoney.

1.2. Платіжна організація системи PrivatMoney має право:

- укладати з юридичними особами (банківськими або небанківськими фінансовими установами, резидентами України або нерезидентами) угоди (договори) про співробітництво з надання послуг грошових переказів системи PrivatMoney та угоди (договори) щодо інтеграції PrivatMoney з іншими системами переказу коштів;
- делегувати Прямому учаснику право укладати угоди (договори) з юридичними особами про співробітництво з надання послуг грошових переказів системи PrivatMoney та угоди (договори) щодо інтеграції системи PrivatMoney з іншими системами переказу коштів з обов'язковим попереднім узгодженням Платіжною організацією умов таких договорів;
- змінювати в односторонньому порядку Тариф/Клієнтську плату на послуги системи PrivatMoney;
- визначати Розрахункові банки системи PrivatMoney;

Продовження Додатка Б

- обмежити або припинити діяльність у системі PrivatMoney Прямого учасника/Непрямого учасника у випадках, обумовлених Правилами системи PrivatMoney;
- надавати послуги інших систем переказу коштів, що інтегровані в систему PrivatMoney;
- встановлювати перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю системи PrivatMoney;
- визначати, формувати та вносити зміни до Правил системи PrivatMoney.

2. Основні функції та обов'язки Прямого учасника/Непрямого учасника.

2.1. Основні функції Прямого учасника/Непрямого учасника:

- надавати послуги клієнтам для здійснення грошових переказів системи PrivatMoney;
- забезпечувати конфіденційність інформації відносно до укладених угод (договорів);
- брати участь та забезпечувати розгляд і вирішення спірних питань та конфліктних ситуацій згідно з умовами укладених угод (договорів) та порядком, визначеним Платіжною організацією системи PrivatMoney;
- виконувати інші функції, визначені законодавством країни резидентства.
- функція Прямого учасника - надавати інформаційні послуги Непрямому учаснику або його клієнту, якщо вони беруть участь у розгляді спору судом, а також судам та органам досудового слідства.

2.2. Обов'язки Прямого учасника/Непрямого учасника:

- забезпечувати функціонування своїх Пунктів обслуговування;
- забезпечувати за рахунок власних ресурсів свої Пункти обслуговування телекомунікаційними лініями та технічними засобами, необхідними для роботи в системі PrivatMoney;
- створити умови, що забезпечують відсутність несанкціонованого доступу сторонніх осіб до інформації, яка прямо або опосередковано відноситься до технічного описання і підключення до системи PrivatMoney;
- ознайомити відповідальних осіб за роботу з переказами PrivatMoney з інструкціями по роботі з системою PrivatMoney і забезпечити безумовне їх виконання;
- Прямому учаснику на першу вимогу Платіжної організації системи PrivatMoney надавати будь-яку документацію, що стосується будь-яких операцій з грошових переказів у системі PrivatMoney, що виконувались Прямим учасником в системі PrivatMoney;
- Непрямому учаснику на першу вимогу Прямого учасника надавати будь-яку документацію, що стосується будь-яких операцій з грошових переказів у системі PrivatMoney, що виконувались Непрямим учасником в системі PrivatMoney;
- розміщення в пунктах приймання/виплати переказів коштів у доступних для огляду клієнтів місцях інформації про порядок (умови) здійснення переказу коштів, види валют переказу коштів, вартості послуг з переказу коштів тощо;
- надання клієнту на його вимогу інформації про пункти виплати переказу коштів у системі PrivatMoney.

Додаток В

Свідоцтво №10 від 19.07.2010 PrivatMoney, надане НБУ задля отримання ліцензії

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконала:
студентка 4 курсу, групи 472-2,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Білоус Ганна Вікторівна _____
Науковий керівник:
зав. кафедри фінансів і кредиту д.е.н.,
професор Нікіфоров П.О.
_____

До захисту допущено
на засіданні кафедри фінансів і кредиту
протокол No ___ від «___» травня 2024 р.
Завідувач кафедри
_____ проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	6
1.1. Принципи організації платіжної системи.....	6
1.2. Структура та складові платіжної системи України: теоретичні підходи в аналізі	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	19
2.1. Огляд провідних учасників платіжної системи України	19
2.2. Аналіз функціонування системи електронних платежів Національного банку України	26
2.3. Особливості функціонування системи грошових переказів АТ КБ ПриватБанк	33
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	38
3.1. Особливості розвитку національної платіжної системи України	38
3.2. Стан, проблеми та перспективи цифрової трансформації платіжної системи України	42
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Активний розвиток та ефективне функціонування платіжної системи країни впливає на створення нових механізмів для роботи платіжної інфраструктури, формування нових платіжних інструментів та способів розрахунків. Це суттєво впливає на різні аспекти життя суспільства і може як стимулювати, так і гальмувати економічний розвиток різних секторів економіки та її в загальному. З огляду на це, варто виокремити що актуальним є вивчення та аналіз поточного стану платіжної системи України, дослідження її впливу на різні галузі економіки країни, оцінка здатності задовольнити потреби бізнесу та населення, а також оцінка надійності платіжної системи України для забезпечення фінансової та економічної стабільності в сучасних умовах.

Доцільність проведення наукового дослідження з поданої теми обґрунтовується тим, що ефективна робота платіжної системи є ключовою для розвитку фінансового сектору держави. Платіжні системи забезпечують стабільність та надійність функціонування банківської сфери й всієї економіки. Упровадження електронних грошей, що підкріплюється створенням електронних платіжних та розрахункових систем, вважається однією з найбільш широко використовуваних послуг не лише на іноземних ринках, а й на фінансовому ринку України. Зокрема це обумовлено створенням системи електронних платежів Національного банку України. Наразі чимало розрахунків в Україні проводяться саме через систему електронних платежів Національного банку України, системи грошових переказів та завдяки картковій платіжній системі.

Протягом останніх років економіка України, і зокрема банківська система, зазнає значних змін під впливом зовнішніх та внутрішніх обставин. Перехід до побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки гальмується та ускладнюється внаслідок впливу кризових економічних та політичних явищ.

Наслідки Пандемії Covid-19 та Повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році уражають та пошкоджують величезний механізм функціонування економіки держави, зокрема і його важливу ланку – платіжну систему.

Проте на сучасному етапі розвитку банківської галузі спостерігається збільшення обсягів та структурне розширення грошового обігу. Розрахунки стають складнішими, виникає потреба у впровадженні ефективного контролю над грошово-кредитною системою в Україні для уникнення фінансових ризиків. Задля вирішення цих завдань банки активно розширюють спектр своїх послуг для підприємств, організацій та приватних осіб.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне та аналітичне вивчення особливостей функціонування платіжної системи України на даному етапі розвитку економіки та в сучасних умовах з урахуванням кризових внутрішніх і зовнішніх явищ. Для досягнення окресленої мети передбачається виконання наступних завдань:

1. Ознайомитись з теоретичними аспектами організації платіжної системи України.
2. Висвітлити основні поняття та принципи платіжної системи в економіці.
3. Визначити структуру та компоненти платіжної системи України.
4. Описати платіжні інструменти, які використовуються в платіжних системах.
5. Проаналізувати стан платіжної системи України.
6. Схарактеризувати провідних учасників платіжної системи.
7. Дослідити функціонування системи електронних платежів (СЕП) Національного банку України.
8. Розглянути особливості функціонування системи грошових переказів АТ КБ ПриватБанк
9. Виокремити актуальні проблеми та перспективи покращення стану платіжної системи України в умовах необхідності впровадження цифрової трансформації.

10. Познайомитись з історією розвитку національної платіжної системи України.

Об'єктом дослідження є платіжна система України та особливості її функціонування.

Предметом дослідження є сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжної системи України.

Методологічна база дослідження передбачає як загальнонаукові методи економічного дослідження, так і специфічні. Зокрема такі як: аналіз та обробка інформації, порівняння, методи класифікації, економічного аналізу, прогнозування, математичний та статистичний методи фінансового аналізу.

Інформаційна база дослідження містить у собі фундаментальні положення сучасної економічної теорії, закони України, книги, підручники, журнали та статті економічного характеру, офіційні сайти зі статистичними даними.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, серед яких теоретичний, аналітичний та розділ, у якому описані проблеми та перспективи; розділи логічно об'єднані у сім підрозділів-питань, концентрованих підсумків до кожного розділу та загальних висновків до всього матеріалу, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дипломної роботи складає 53 сторінки друкованого тексту, у тому числі на них розміщено 13 ілюстрацій та 12 таблиць. Список використаних літературних джерел налічує 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

1.1. Принципи організації платіжної системи

Платіжну систему можна описати як систему механізмів, яка служить задля переказу грошових коштів між суб'єктами господарювання. Платіжна система вважається складовою фінансової інфраструктури ринкової економіки будь-якої держави та має вирішальне значення для забезпечення ефективного платіжного обслуговування фінансової системи країни та реального сектора економіки.

Попри всю важливість платіжної системи як елемента економіки, у літературі немає спільної думки щодо визначення її сутності. У наукових працях як вітчизняних, так і закордонних авторів пропонується безліч визначень поняття «платіжна система». Детальніше ознайомитись з різними концепціями щодо розкриття змісту цього поняття можливо у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Підходи щодо визначення поняття «платіжна система»

Автор	Визначення
1	2
Воронова Л.К. Словник фінансово-правових термінів. 2011. С. 558.	– платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, яку має виконувати платіжна система [7].
Арбузов С.Г., Колобов Ю. В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська енциклопедія. Центр наукових досліджень НБУ : Знання . 2011. С. 504.	– поєднання платіжних інструментів, банківських процедур, зокрема міжбанківських систем переказу коштів, з інституційними й організаційними правилами та процедурами використання цих інструментів і механізмів, що забезпечує грошовий обіг, здійснення розрахунків і врегулювання боргових зобов'язань між суб'єктами економічної діяльності в ринковій економіці [2].

Продовження табл. 1.1.

1	2
Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. Т. 1, 2000. С. 863; Т. 2, 2001. С. 847; Т. 3, 2002. С. 952.	1) – об’єднання адміністрації, розрахункового банку, еквайру, процесингового центру на основі єдиних нормативних, договірних, фінансових і технічних документів, що регламентують взаємовідносини учасників системи, а також правила і порядок надання автоматизованих послуг із використанням платіжних карток; 2) – платіжна організація, члени платіжної системи, учасники платіжної системи та відносин, що виникають між ними під час здійснення розрахунків за операції, що виконуються із використанням платіжних карток цієї системи; 3) – сукупність нормативних, договірних, фінансових та інформаційно-технічних засобів і рішень учасників (банків, установ, компаній), які регламентують свої взаємовідносини щодо порядку використання банківської платіжної картки [2].
Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. <i>Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана</i> . 1998–2004.	– платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов’язковою функцією, що має виконувати платіжна система [43].
Електронний ресурс «Raters». URL: https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/vidi-ta-princip-roboti-platizhnih-sistem/	– це комунікаційно-технологічна впорядкована структура, що дозволяє оперативно, безпечно і зручно проводити фінансові операції між учасниками з різним статусом [16].

Отже, платіжна система — це набір платіжних інструментів, банківських процедур і зазвичай міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними й організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів [34].

Щодо усіх платіжних систем здійснюється обов’язкове регулювання законодавством. У глобальній площині вони здатні виконувати наступні функції:

- забезпечення стабільності та злагодженості роботи всіх структурних елементів, для того аби користувачі мали змогу безперешкодно здійснювати грошові розрахунки;

- гарантування конфіденційності та безпеки на всіх рівнях функціонування та укладання угод;

- підтримка у випадку збоїв, порушень чи помилок у програмі під час фінансових операцій [16].

Характеризуючи платіжні системи більш детально, варто розглянути основні вимоги, які вони повинні виконувати.

Таблиця 1.2.

Вимоги щодо існування платіжної системи [26]

Вимога	Характеристика вимоги
1	2
Ефективність	Ефективна платіжна система — є основним елементом інфраструктури економічного сектору, адже вона здатна утворювати нові фінансові інструменти, продукти, інститути та ринки. Вона сприяє переміщенню коштів у спеціалізовані галузі економіки, забезпечуючи поштовх для розвитку міжбанківського та грошового ринку.
Оперативність	Можливість доступно та швидко здійснювати переказ коштів на рахунки у центральному банку, а також контролювати та прогнозувати залишки на рахунках сприяє зменшенню попиту на резерви. Таким чином комерційні банки можуть влучніше прогнозувати свої залишки в центральному банку та більш вигідно провадити кредитну діяльність. Оперативна робота платіжних систем зменшує обсяг і коливання суми коштів під час розрахунків та мінімізує затримки платежів.
Надійність	Задля довіри користувачів платіжна система повинна відзначатися надійністю. Клієнти мають бути впевнені, що відправлені гроші будуть зараховані правильно і впродовж визначеного терміну. Це вимагає високого рівня структурних операційних можливостей із дотриманням належного контролю.
Безпека	Система обов'язково повинна бути розроблена з дотриманням адекватності контролю несанкціонованого доступу чи втручання в дані платіжного балансу. Для цього треба належним чином ідентифікувати отримувачів грошей і платників та гарантувати, що ніякі реквізити не будуть змінені на користь однієї зі сторін операції або на користь третьої сторони. Кожна сторона здійснюваної операції повинна бути здатна довести, що платіж було здійснено, а також забезпечити необхідну інформацію щодо оподаткування. Цілісність і правильність записів за операціями повинна бути дотримана.

Продовження табл. 1.2.

1	2
Економічність	Користь від певних платіжних інструментів, послуг чи операцій має перевищувати витрати, пов'язані з ними, включно з оплатою, яка

	безпосередньо або опосередковано може бути стягнена. Також користь, включно з прибутком, від надання користувачам певних платіжних інструментів, послуг або операцій має перевищувати витрати на їх надання, включно з прибутком на інвестований капітал, який визначається фінансовим ринком. Уважається, що конкуренція між постачальниками банківських і платіжних послуг є найефективнішим способом забезпечення задоволення попиту на відповідні послуги та їх надання з мінімальними витратами та за ціною, що відповідає витратам виробництва.
Зручність	Платіжна система має бути зручною для учасників угоди під час здійснення будь-яких операцій на усіх етапах.

У більшості передових держав платіжні системи складаються з декількох самостійних компонентів, кожен з яких відповідає конкретній галузі платежів. Залежно від ролі, яку вони виконують у контексті здійснюваних фінансових операцій, розрізняють:

1. Системи міжбанківських розрахунків, призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками, задля виконання платежів їхніх клієнтів або власних зобов'язань одного банку перед іншим. Для них необхідним елементом є транспортування документа між банком платника та банком отримувача завдяки одній із систем електронних міжбанківських розрахунків.

2. Внутрішньобанківські платіжні системи, які створюються, аби забезпечити найбільш сприятливі умови для проходження платежів між установами, що належать до однієї групи. Разом з тим розрахунки виконуються через систему кореспондентських рахунків у центральній установі, яка виступає як «банк банків» певної структури. У середині структури можливий варіант створення єдиного центру для виконання клірингу та розрахунків.

3. Системи «клієнт - банк». Вони використовуються такими банками, які пропонують платіжні послуги своїм клієнтам на базі сучасних технологій. Через високий рівень конкуренції наразі банки змушені працювати над розробками спеціальних стратегій надання платіжних послуг. Нині все більшого попиту набуває банківське обслуговування вдома, яке можна назвати «домашній банк», «дистанційне банківське обслуговування» або «банк в телефоні» – все це загальні терміни для опису технологій надання банківських послуг на підставі розпоряджень, переданих клієнтом віддаленим чином (тобто без його

безпосереднього візиту в банк), найчастіше з використанням комп'ютерних і телефонних мереж [32].

4. Системи масових платежів. Попри те, що традиційні безготівкові платіжні інструменти є достатньо поширеними, останнім часом усе більше впроваджується перехід до системи масових (споживчих) платежів саме з використанням пластикових карток [26].

У розрізі безготівкових розрахунків платіжні системи виступають посередником між споживачем та послугою чи товаром для того, щоб унеможливити збої програм та захистити персональні дані клієнтської бази. У той час як банківські установи зберігають кошти на рахунках і несуть роль сполучного елемента між відправником коштів та їхнім одержувачем на іншому кінці.

Варто зазначити, що будь-які платіжні системи не мають компетенції для здійснення випуску карток, для видачі кредитів й визначення тарифів еквайрінгу. А ось відкриття рахунків для клієнтів — це поширена у світовій практиці послуга, що має достатньо легітимний характер [43].

Станом на сьогодні всі платіжні системи мають складну багаторівневу будову та складаються з наступних структурних елементів:

- банківські та небанківські організації, які мають можливість та законні підстави для здійснення транзакцій та розрахунків;
- нормативна база, що здійснює правове укладання договору між сторонами;
- технічне обслуговування та комунікаційні інструменти для встановлення прямих і опосередкованих каналів для зв'язку [18].

У світовій практиці спостерігається існування різних видів та принципів, які стосуються платіжних систем. Головне правило для них усіх — успішне проходження сертифікації PCI DSS згідно з міжнародними стандартами та отримання категорії за для виходу на офіційний ринок [16].

Таблиця 1.3.

Класифікація платіжних систем

Вид	Визначення
1	2
Внутрішньодержавні	Функціонують лише у межах конкретної держави, для того, щоб підтримувати фінансову стабільність місцевого ринку та розвивати малий і середній бізнес.
Міжнародні	Дозволяють вільно здійснювати розрахунки по всьому світу.
Віртуальні	Діють у віртуальному форматі та поділяються на: 1) банківські — є суб'єктами центральної банківської структури й зобов'язані їй підпорядковуватися. 2) небанківські — входять в офіційний реєстр НБУ, але мають інший статус. В їхньому обігу є криптовалюти.

Принципи роботи платіжних систем координуються світовими економічними стандартами, опираючись на таку базову схему [33]:

1. Вибір споживачем цільової дії з переліку доступних послуг.
2. Автоматичне опрацювання наданого запиту у терміналі, а потім передача його у роботу до банку споживача.
3. Налаштування банком зв'язку із платіжною системою, в той час як відбувається комунікація платіжної системи через закритий шлюз з банком-емітентом, який стягує комісію за користування картою, що випустив.
4. Перевірка банком платоспроможності клієнта, і якщо все в порядку, то надсилання до процесингового центру (еквайра) підтвердження з дозволом на списання вказаної суми.
5. Проведення терміналом транзакції та оголошення статусу операції.
6. Отримання бажаної послуги для споживача, яку він самостійно ініціював, протягом декількох секунд.

1.2. Структура та складові платіжної системи України: теоретичні підходи в аналізі

Принципи формування єдиної національної платіжної системи включають можливість наявності альтернативних систем розрахунків. Усі платіжні системи, зокрема засновані на принципах клірингових розрахунків, є складовою частиною національної платіжної системи України. До неї входять також й міжнародні та

іноземні організації, іноземні центральні та комерційні банки. Надаючи платіжні послуги, зазначені організації діють як суб'єкти національної платіжної системи.

«Національна платіжна система забезпечує реалізацію соціально та економічно корисної функції — надання платіжних послуг за допомогою діяльності своїх елементів» [4]. На кожному етапі процесу надання платіжних послуг активуються різні елементи, які, відповідно до своєї ролі у платіжній системі, можуть бути класифікованими як різні рівні національної платіжної системи.

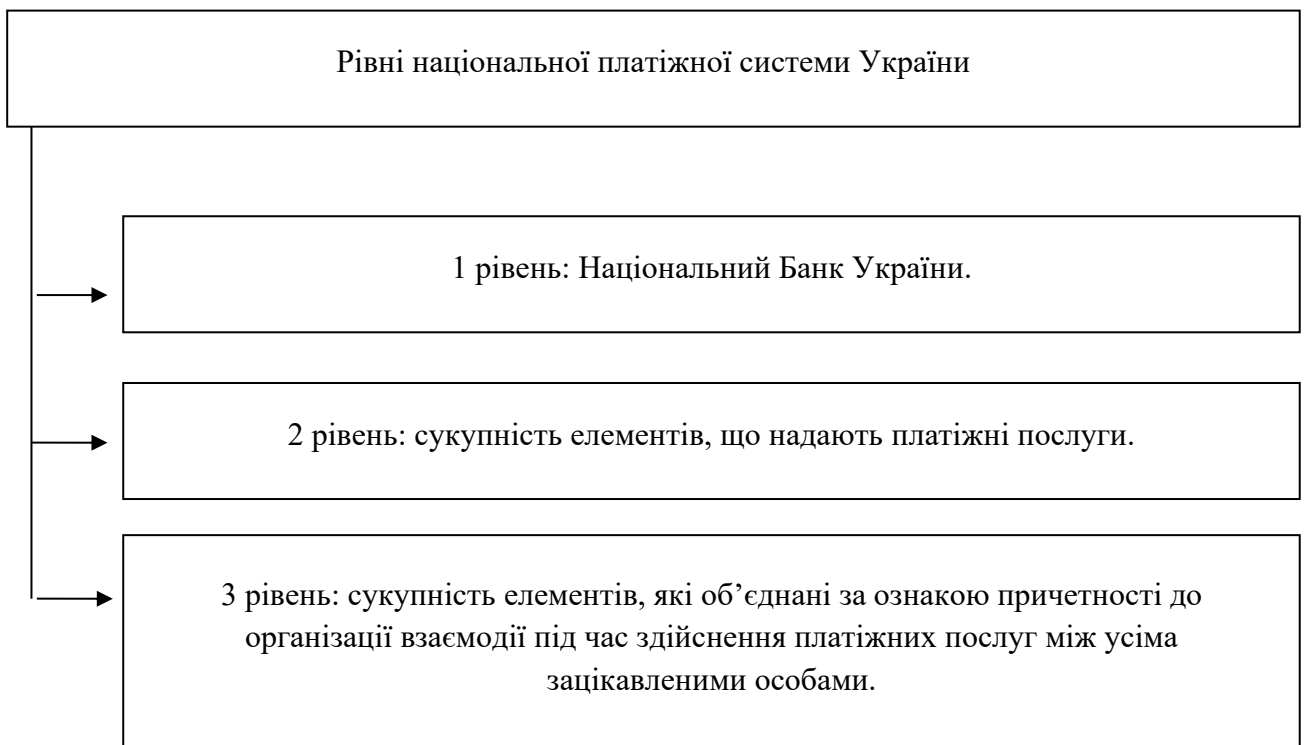

Рис. 1.1. Рівні національної платіжної системи України.

До першого рівня елементів платіжної системи України відносять Національний банк України, який відповідно до Закону України «Про Національний банк України» є центральною ланкою національної платіжної системи [36]. Варто зазначити, що у 2014 році Національний банк України був наділений низкою повноважень щодо регулювання, контролю та нагляду в сфері фінансових ринків. Таким чином Центральний банк стає органом, що наділений правом регулювання і нагляду за усіма фінансовими організаціями — як кредитними, так і некредитними. У такому статусі він здійснює контроль за більшою кількістю учасників національної платіжної системи.

Як центральний орган національної платіжної системи України, Національний банк регулює доступ нових учасників до системи. Також на Національний банк відповідає за контроль рівня ризиків у національній платіжній системі та вживає заходи для їхнього попередження та мінімізації. Окрім названих функцій, НБУ виконує й інші важливі функції у рамках регулювання національної платіжної системи [4].

До другого рівня національної платіжної системи відносяться елементи, що надають платіжні послуги. Згідно з чинним законодавством, а зокрема із Законом України «Про платіжні послуги», надавачами платіжних послуг називають [37]:

- банки, філії іноземних банків;
- платіжні установи (у тому числі малі платіжні установи);
- філії іноземних платіжних установ;
- установи електронних грошей;
- фінансові установи, що мають право на надання платіжних послуг;
- оператори поштового зв'язку;
- надавачі нефінансових платіжних послуг;
- Національний банк України;
- органи державної влади, органи місцевого самоврядування.

Названий Закон України тлумачить термін «платіжна послуга» наступним чином — «це передбачена цим Законом діяльність надавача платіжних послуг з виконання та/або супроводження платіжних операцій» [37].

До третього рівня національної платіжної системи відносять сукупність елементів, об'єднаних за ознакою причетності до організації взаємодії під час здійснення платіжних послуг між усіма зацікавленими особами. До них входять елементи, які утворюють інфраструктуру національної платіжної системи.

«Інфраструктура національної платіжної системи — це сукупність організацій, що забезпечують безперебійне багаторівневе функціонування та взаємодію всіх елементів національної платіжної системи» [4]. В інфраструктурі національної платіжної системи виділяють:

1) оператори платіжних систем — це організації, спрямовані на створення та підтримку стабільності конкретних платіжних систем для оптимальної роботи усієї національної платіжної системи;

2) оператори послуг платіжної інфраструктури — це суб'єкти, що виконують доручення учасників платіжних систем у межах платіжних послуг та утворюють розрахункову систему національної платіжної системи, яка є підсистемою національної платіжної системи. Саме вона окреслює алгоритм переказу грошових коштів або інших активів від платника до отримувача та інструменти, для здійснення розрахункової операції [4].

Заснована на договірних зобов'язаннях асоціація банків виконує роль ядра платіжної системи. До складу платіжної системи також відносять суб'єктів господарювання, торгівлі й сервісу, які своєю чергою утворюють мережу точок обслуговування. Задля успішного функціонування платіжних систем також необхідні спеціалізовані нефінансові організації, які відіграють роль технічної підтримки для обслуговування карток: процесингові та комунікаційні центри, центри технічного обслуговування тощо.

Вивчаючи організаційну структуру будь-якої платіжної системи можна визначити її структурні елементи, права, обов'язки та відповідальність.

Структурними елементами будь-якої платіжної системи є:

- платіжна організація;
- розрахунковий банк;
- оператор послуг платіжної інфраструктури;
- учасники платіжної системи.

«Учасники платіжної системи — це юридична чи фізична особа суб'єкт відносин, що виникають під час проведення переказу грошей, ініційованого за допомогою платіжного інструмента цієї платіжної системи» [26].

Економічна теорія окреслює чотири групи учасників платіжної системи (рис.1.2.).

Рис. 1.2. Основні групи учасників платіжної системи.

«Член платіжної системи — юридична особа, яка на підставі належним чином оформленого права надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги в межах України» [26].

У платіжній системі України виділяють наступні основні елементи:

- суб'єкти розрахункових відносин;
- об'єкт розрахунків (призначення платежу);
- місце проведення платежів (внутрішньодержавні та міждержавні розрахунки);
- період платежу (терміновий, достроковий, відстрочений платіж);
- засоби комунікацій під час переказу грошей;
- форма розрахунків, установлена чинним законодавством;
- принципи організації безготівкових розрахунків;
- наявність посередницьких ланок у розрахунках;
- наявність гарантії платежу;
- черговість платежів;
- величина платежів;
- нормативно-правова база;
- допоміжна інфраструктура;

- бухгалтерська і технологічна модель (платіжні інструменти, механізми переказу коштів, принципи бухгалтерського обліку та звітності);
- технологічна інфраструктура (засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації тощо);
- захист інформації (програмно-технічні, нормативно-правові та адміністративно-організаційні засоби).

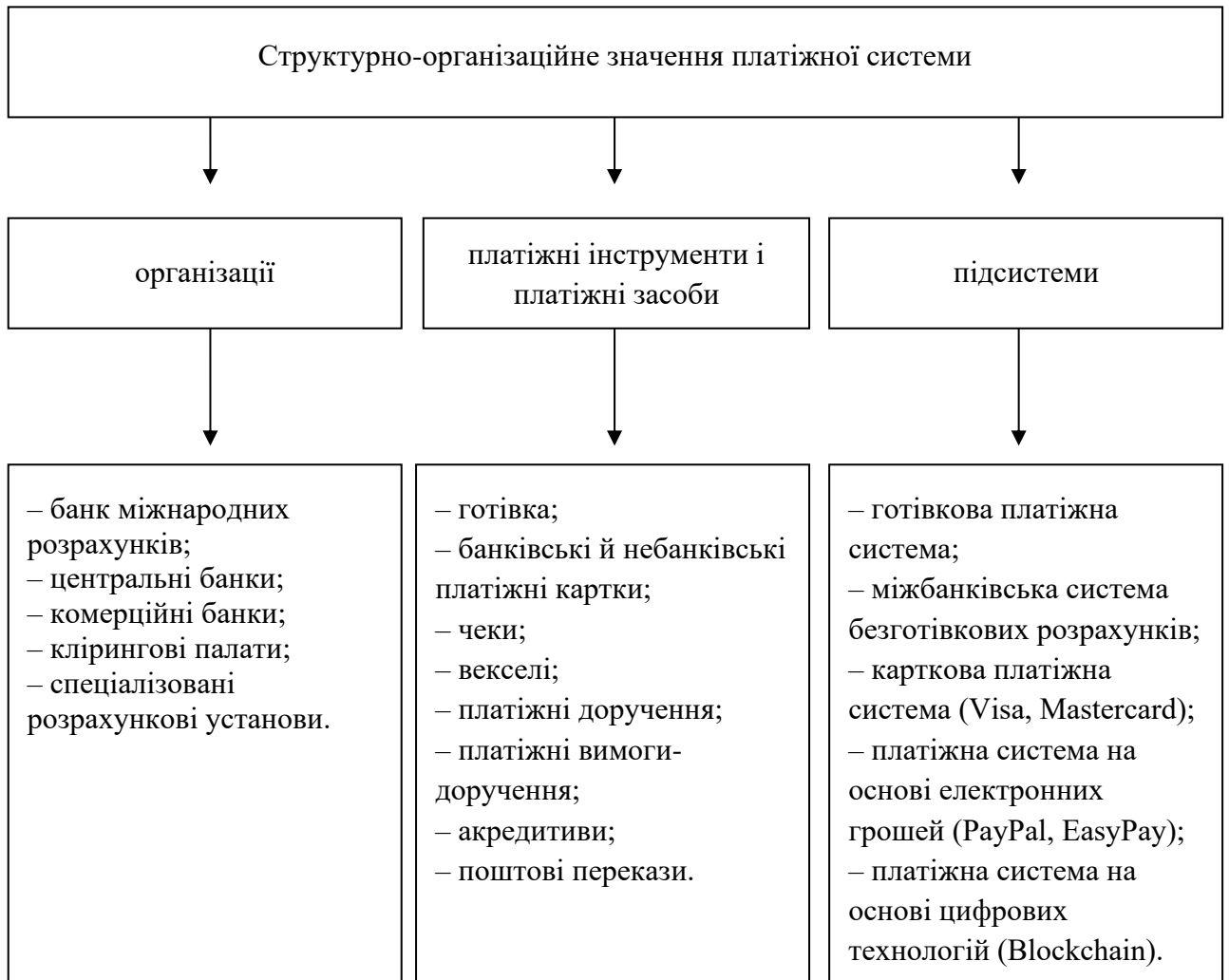

Рис. 1.3. Структурно-організаційне значення платіжної системи [1].

«Платіжні інструменти та платіжні засоби також є одними з елементів платіжної системи. В українській фаховій літературі визначення поняття платіжний інструмент ґрунтується на визначенні, наданому Національним банком України, який під платіжним інструментом розуміє засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунка платника» [31].

Усі платіжні інструменти можна згрупувати відповідно до їхньої характеристики (рис. 1.4.).

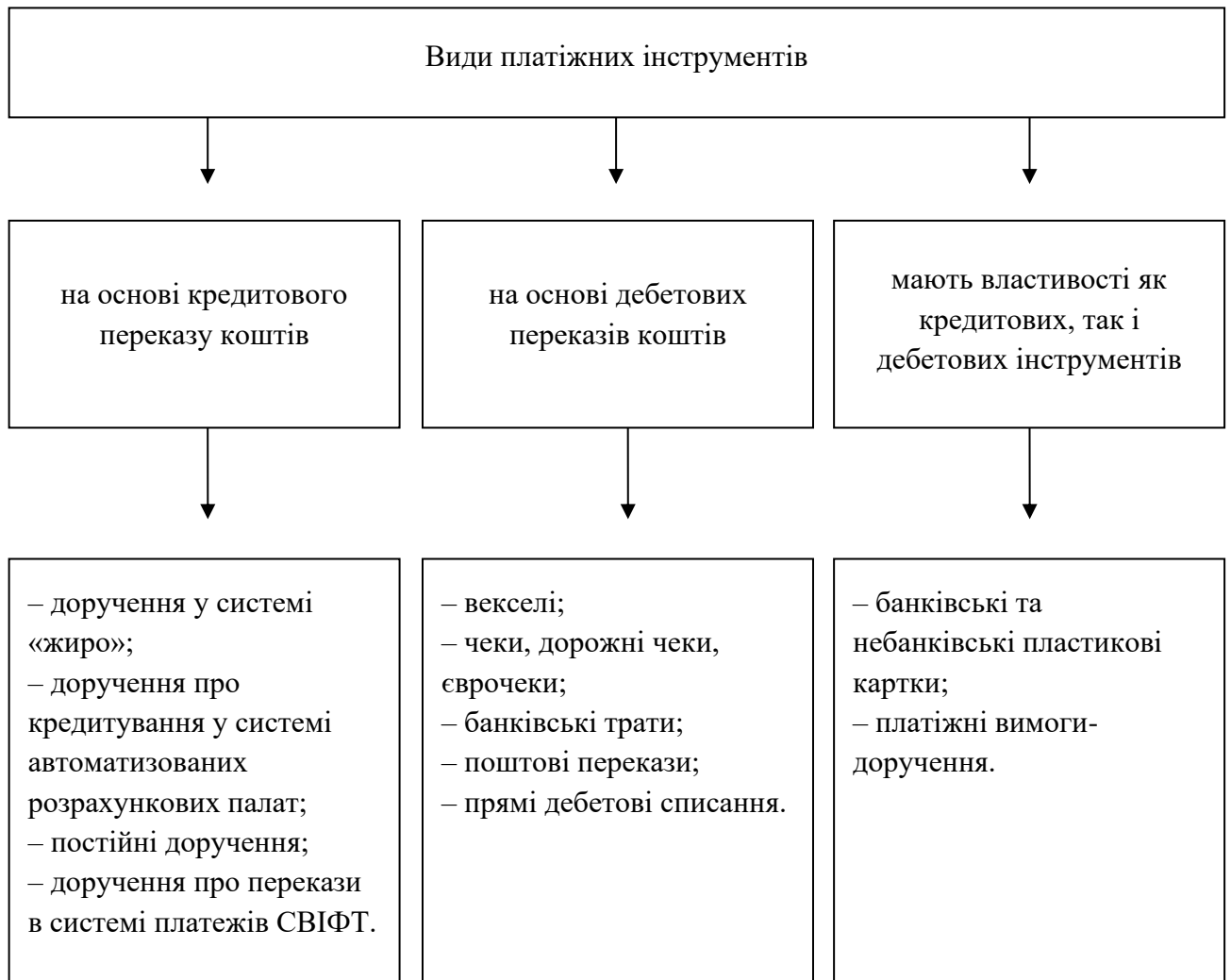

Рис. 1.4. Види платіжних інструментів.

Під час процесу кредитового переказу платіжні інструменти переміщуються в одному напрямку з грошовими коштами — від платника до отримувача. У випадку дебетового переказу рух платіжних інструментів відбувається у зворотному порядку щодо грошових коштів — від отримувача до платника.

Вибір платіжного інструмента залежить від наступних чинників [26].

- вартість використання певного платіжного інструмента для платника;
- характер відносин між платником і отримувачем;
- одноразовість чи постійність здійснення платежу;
- величина платежу;

- вид платежу;
- законодавчі та нормативні обмеження.

Отже, Платіжна система вважається складовою частиною фінансової інфраструктури ринкової економіки держави та відіграє вирішальну роль у грошово-кредитному регулюванні економіки. Розрізняють такі види платіжних систем: системи міжбанківських розрахунків, призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками; внутрішньобанківські платіжні системи; системи «клієнт - банк» та системи масових платежів.

Окреслюють такі базові групи учасників платіжних систем: банківські установи, центральний банк, користувачі платіжних послуг, що не є банками та спеціалізовані посередники.

Національна платіжна система України складається з трьох рівнів, основні елементи якої: суб'єкти розрахункових відносин; об'єкт розрахунків (призначення платежу); місце проведення платежів (внутрішньодержавні та міждержавні розрахунки); період платежу (терміновий, достроковий, відстрочений платіж); засоби комунікацій під час переказу грошей; форма розрахунків, встановлена чинним законодавством; принципи організації безготівкових розрахунків; нормативно-правова база; бухгалтерська і технологічна інфраструктура (засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації тощо).

Усі платіжні інструменти поділяються на такі групи: на основі кредитового переказу коштів; на основі дебетових переказів коштів; ті, які мають властивості як кредитових, так і дебетових інструментів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Огляд провідних учасників платіжної системи України

Платіжна система кожної держави є одним із головних елементів в діяльності як національної економіки в загальному, так і в окремих її галузях, наприклад банківській, адже вона виступає прямим каналом зв'язку у загальній системі товарообігу.

Практично всі найбільші міжнародні платіжні системи починали свою діяльність всередині однієї країни, поступово розвиваючись та розширюючись до можливості оперувати практично у всіх куточках світу. Одними з них наразі вважаються такі міжнародними платіжними системами як відомі Mastercard, Visa, American Express, Diners Club International, японська JCB та китайська UnionPay.

Вони співпрацюють із банками та платіжними провайдерами різних країн, а їхні картки можна прив'язувати до різних рахунків, переказувати гроші з однієї країни до іншої та оперувати різною валютою. Тоді як картки національних платіжних систем працюють тільки у межах певної країни.

Національна платіжна система України, створена Національним банком України, має назву ПРОСТІР (повна назва — «Український платіжний простір»). До 2016 року вона мала назву Національна система масових електронних платежів (НСМЕП).

До закритих національних платіжних систем відносять внутрішньо-національні мережі, завдяки яким відбувається обмін інформацією між центробанком та іншими банками. В Україні це Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України. Варто зазначити, що участь у СЕП є обов'язковою для всіх комерційних банків України [12].

Таким чином, станом на сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, зокрема:

- 1) Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР»;
- 2) Система електронних платежів (СЕП) [29].

Українські споживачі сьогодні можуть розраховуватись картками Mastercard, Visa та, з листопада 2020 року, UnionPay, а всі українські банки підтримують операції із пластиковими картками національної платіжної системи ПРОСТІР. За даними регулятора, частка карт Національної платіжної системи «Український платіжний простір» у 2022 році скоротилася до 0,5% з 0,7% у 2021 році, 0,8% — у 2020 році та 1% — у 2019 році, а загальна їхня кількість вперше за ці роки знизилася з 0,6 млн. до 0,5 млн. штук [11].

Реєстрація резидентів та нерезидентів як учасників платіжних систем, операторами яких можуть бути як резиденти, так і нерезиденти, здійснюється Національним банком України.

«Учасниками платіжної системи в Україні мають право бути банк або небанківський надавач фінансових платіжних послуг, який отримав ліцензію на надання платіжних послуг. Відомості про учасника платіжної системи вносяться до РПІ.

Учасники платіжної системи поділяються на прямих (надає послуги користувачам з виконання платіжних операцій на підставі договору, укладеного з оператором платіжної системи) та непрямих (надає користувачам послуги з виконання платіжних операцій на підставі договору, укладеного з прямим учасником платіжної системи)» [31].

Національний банк за результатами моніторингу діяльності платіжних систем за 2022 рік визначив перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури в Україні. Єдиною системно-важливою платіжною системою в Україні, як і роками раніше, є система електронних платежів (СЕП) Національного банку України.

До категорії важливих платіжних систем віднесено п'ять платіжних систем.

Таблиця 2.1.

Рейтинг найважливіших платіжних систем в Україні за 2022 рік [31]

№	Система	Учасники системи	Країна походження
1	2	3	4
1	MasterCard	MasterCard International Incorporated	США
2	Visa	Visa International Service Association	США
3	NovaPay	ТОВ «НоваПей»	Україна
4	Фінансовий світ	ТОВ «Українська платіжна система»	Україна
5	Поштовий переказ	АТ «Укрпошта»	Україна

Окрім того, за підсумками діяльності у 2022 році вперше визначені важливі учасники платіжних систем. Так, до переліку важливих учасників системно важливих платіжних систем увійшли:

- 1) АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»);
- 2) ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»);
- 3) ТОВ «УНІВЕРСАЛЬНІ ПЛАТІЖНІ РІШЕННЯ» («Фінансовий світ»).

За результатами моніторингу за 2022 рік визначено три важливих оператори послуг платіжної інфраструктури:

- 1) ПрАТ «Український процесінговий центр»;
- 2) ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»;
- 3) ТОВ «ТАС ЛІНК».

За даними НБУ, опублікованими у березні 2024 року, категорії важливих платіжних систем в Україні за 2023 рік мали дещо інший вигляд, порівнюючи з 2022 роком.

Таблиця 2.2.

Рейтинг найважливіших платіжних систем в Україні за 2023 рік [31]

№	Система	Учасники системи	Країна походження
1	2	3	4
1	MasterCard	MasterCard International Incorporated	США
2	Visa	Visa International Service Association	США
3	NovaPay	ТОВ «НоваПей»	Україна
4	PrivatMoney	АТ КБ «ПриватБанк»	Україна
5	MONEYCOM	ТОВ "СВІФТ ГАРАНТ"	Україна
6	Фінансовий світ	ТОВ «Українська платіжна система»	Україна

Національний банк у межах реалізації функції оверсайту за результатами моніторингу діяльності у 2023 році визначив перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури в Україні.

Таким чином, єдиною системно важливою платіжною системою, як і в попередні роки, стала Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України, а до категорії важливих платіжних систем було віднесено не п'ять, як у 2022 році, а шість найважливіших національних платіжних систем (табл. 2.2).

Такі платіжні системи як «PrivatMoney» та «MONEYCOM» стали новими в переліку, порівнюючи з 2022 роком. Зайнявши четверту та п'яту позицію у рейтингу, вони змістили на шосте місце «Фінансовий світ» ТОВ «Українська платіжна система». «Поштовий переказ» АТ «Укрпошта» покинув рейтинг.

Окрім того, за підсумками діяльності у 2023 року визначені важливі учасники системно важливих платіжних систем, які відрізняються від таких у 2022 році:

- 1) АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»);
- 2) АТ «ПУМБ» («PrivatMoney»);
- 3) ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»).

Можна підкреслити, що АТ КБ «ПриватБанк» незмінно займає провідну позицію, а от АТ «ПУМБ» («PrivatMoney») займає другу позицію, зміщуючи ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» на третю, та усуваючи з рейтингу ТОВ «УНІВЕРСАЛЬНІ ПЛАТІЖНІ РІШЕННЯ» («Фінансовий світ»), порівнюючи з минулим роком.

Детальніше розглянути інформацію щодо важливих учасників платіжної системи України у 2023 році, зокрема з даними часток обсягів платіжних операцій від загальної кількості платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи та часток обсягів платіжних операцій від загальної суми платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи можливо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Важливі учасники платіжних систем України у 2023 році

Найменування учасника	Найменування платіжної системи	Частка обсягів платіжних операцій	
		від загальної кількості платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи	від загальної суми платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи
1	2	3	4
АТ КБ «ПриватБанк»	СЕП	29,33 % (124 млн шт. від 422,8 млн шт.)	8,31 % (477,1 млрд дол. США від 5 739 млрд дол. США)
	«MasterCard»	46,02 % (3 040 млн шт. від 6 605 млн шт.)	43,48 % (52,53 млрд дол. США від 120,83 млрд дол. США)
	«Visa»	50,49 % (2 664 млн шт. від 5 277 млн шт.)	52,00 % (47,89 млрд дол. США від 92,10 млрд дол. США)
АТ «ПУМБ»	«PrivatMoney»	25,26 % (14,177 млн шт. від 56 млн шт.)	19,73 % (0,72 млрд дол. США від 3,65 млрд дол. США)
ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ»	«Фінансовий світ»	73,76 % (110,27 млн шт. від 149,5 млн шт.)	87,04 % (2,60 млрд дол. США від 3,00 млрд дол. США)

Отже, ознайомившись з інформацією, що подана в таблиці, можна підсумувати, що у розрізі такого учасника як АТ КБ «ПриватБанк» операції були здійснені аж через три платіжні системи — СЕП, «MasterCard» та «Visa».

Також за результатами 2023 року названі три важливі технологічні оператори платіжних послуг, які збігаються з рейтингом у 2022 році:

- 1) ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»;
- 2) ПрАТ «Український процесінговий центр»;
- 3) ТОВ «ТАС ЛІНК».

Таблиця 2.4.

Важливі технологічні оператори платіжних послуг у 2023 році

Найменування ТОПП	Частка обсягів операцій, оброблених ТОПП	
	від загальної кількості (3,84 млрд шт.) операцій, оброблених ТОПП	від загальної суми (94 млрд дол. США) операцій, оброблених ТОПП
1	2	3
ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»	43,4 % (1,67 млрд шт.)	40,5 % (38,1 млрд дол. США)

Продовження табл. 2.4.

1	2	3
ПрАТ «Український процесінговий центр»	36,8 % (1,41 млрд шт.)	36,5 % (34,3 млрд дол. США)
ТОВ «ТАС ЛІНК»	9,6 % (0,37 млрд шт.)	12,2 % (11,5 млрд дол. США)

Проаналізувавши даний рейтинг слід виокремити, що у 2023 році, порівнюючи з 2022 роком, ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ» досягає лідерства, зміщуючи з цієї позиції ПрАТ «Український процесінговий центр».

Протягом 2023 року в межах України надавали свої послуги:

- 9 платіжних систем, створених банками;
- 16 платіжних систем, створених небанківськими установами;
- 2 платіжні системи, створені нерезидентами (менше як 0,01% від суми внутрішньодержавних переказів, здійснених через системи переказу коштів).

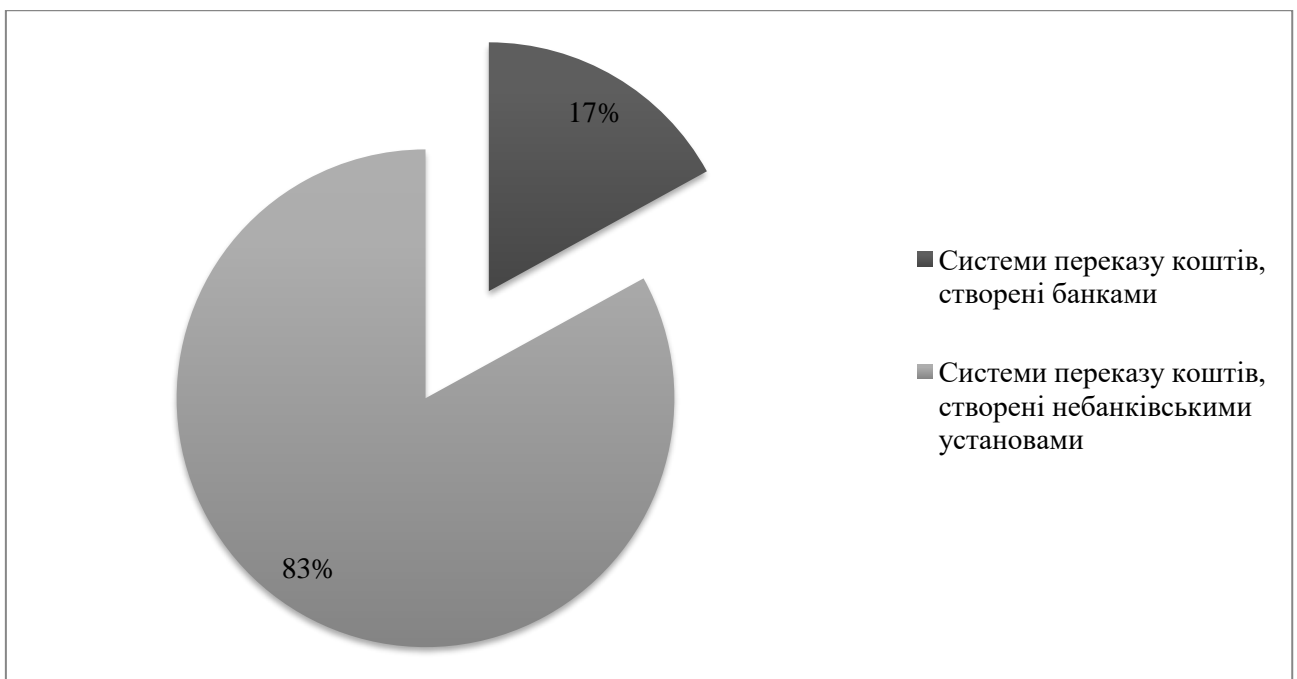
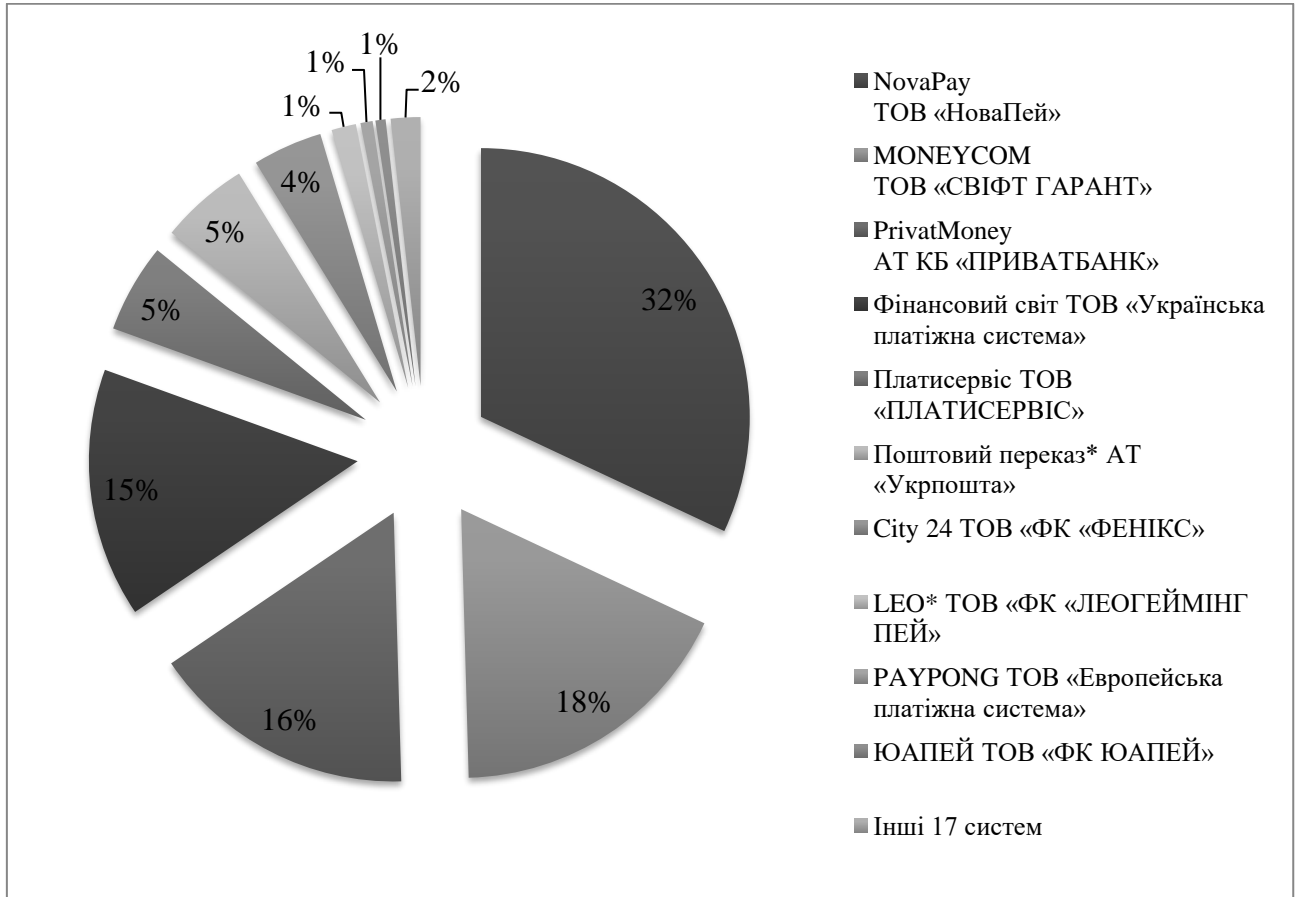

Рис. 2.1. Розподіл сум переказів у розрізі платіжних систем «переказу коштів», створених банківськими та небанківськими установами, в межах України [31].

Проаналізувавши подану діаграму, слід підкреслити, що системи переказу коштів, створені небанківськими установами — 83% — переважають над системами, створеними банківськими — 17%.

Якщо розглянути розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі систем та у розрізі учасників за 2023 рік, то цей рейтинг буде виглядати наступним чином (рис. 2.2. та рис. 2.3.).

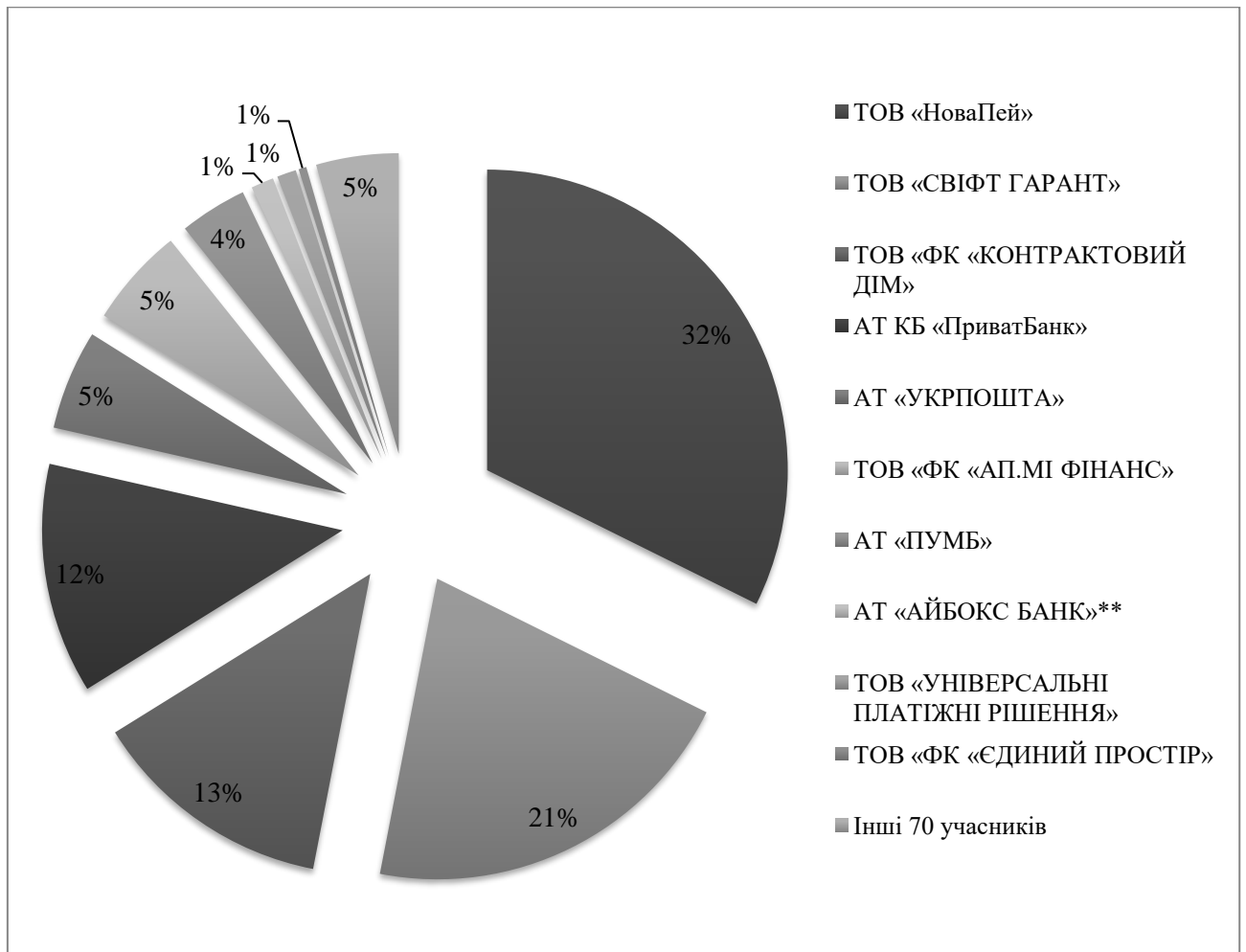

*- станом на 01.01.2024 реєстрація платіжної системи скасована.

Рис. 2.2. Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі платіжних систем [31].

Проаналізувавши зображений рисунок, можна виокремити, що найбільшу питому вагу серед сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі платіжних систем займає NovaPay ТОВ «НоваПей», а саме — 31,99%, трохи менше — 17,57% займає MONEYCOM ТОВ «СВІФТ ГАРАНТ». Це слід вважати хорошим показником, адже названі платіжні системи з'явилися на ринку тільки у 2023 році і лише протягом одного року досягли окреслених результатів.

Таким чином станом на сьогодні NovaPay ТОВ «НоваПей» є безпосереднім лідером серед усіх систем переказу коштів в Україні та здійснює всередньому 2,5 млн. транзакцій на добу.

** - банк ліквідовано 07.03.2023.

Рис. 2.3. Розподіл сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України у розрізі учасників [31].

Здійснивши аналіз поданої діаграми, варто зазначити, що найбільшу частку сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», створених резидентами, в межах України за 2023 рік у розрізі учасників займає ТОВ «НоваПей», а саме — 32,23% що є вагомим показником. Трохи менше — 20,66% — належить ТОВ «СВІФТ ГАРАНТ». Такий показник свідчить про те, що розподіл сум переказів коштів як у розрізі платіжних систем, так і у розрізі учасників належить однаковим надавачам послуг.

2.2. Аналіз функціонування системи електронних платежів Національного банку України

«Національний банк створив державну Систему електронних платежів — СЕП — для забезпечення розрахунків банків та їхніх клієнтів у гривні в межах України. Національний банк є оператором платіжної системи та розрахунковим банком СЕП. Учасниками СЕП є Національний банк, 63 комерційних банків України та Державна казначейська служба України» [31].

СЕП визнана системно важливою платіжною системою України, адже вона обслуговує понад 98% усіх міжбанківських платежів у державі і тим самим забезпечує високий рівень надійності та безпеки переказу коштів між банками. Також варто зазначити, що СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією — RTGS).

1 квітня 2023 року увійшло у вжиток нове покоління СЕП (СЕП-4) на базі міжнародного стандарту ISO20022. Наразі СЕП працює 24/7, що означає цілодобове виконання міжбанківських платіжних операцій без зупинок роботи системи [Додаток А].

«У середньому в день СЕП обробляє 1,2 млн платежів на суму близько 636 млрд грн. Проте потенціал СЕП значно більший — запас пропускнуої спроможності СЕП дозволяє щоденно обробити практично у 10 разів більше документів, ніж теперішні обсяги» [31].

Перехід на нове покоління СЕП є дуже важливою технологічною передумовою задля подальшого розвитку платіжної інфраструктури України. Національний банк продовжує активно працювати над можливістю приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізацією функціонала миттєвих платежів у наступній версії СЕП-4.1, враховуючи отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС.

Аналіз показників діяльності платіжної інфраструктури країни дозволяє оцінити ефективність фінансового ринку, визначити стабільність економіки та виявити потреби в інноваціях.

Такий аналіз допомагає формувати та реалізовувати ефективну фінансову політику, що впливає на загальний розвиток економіки.

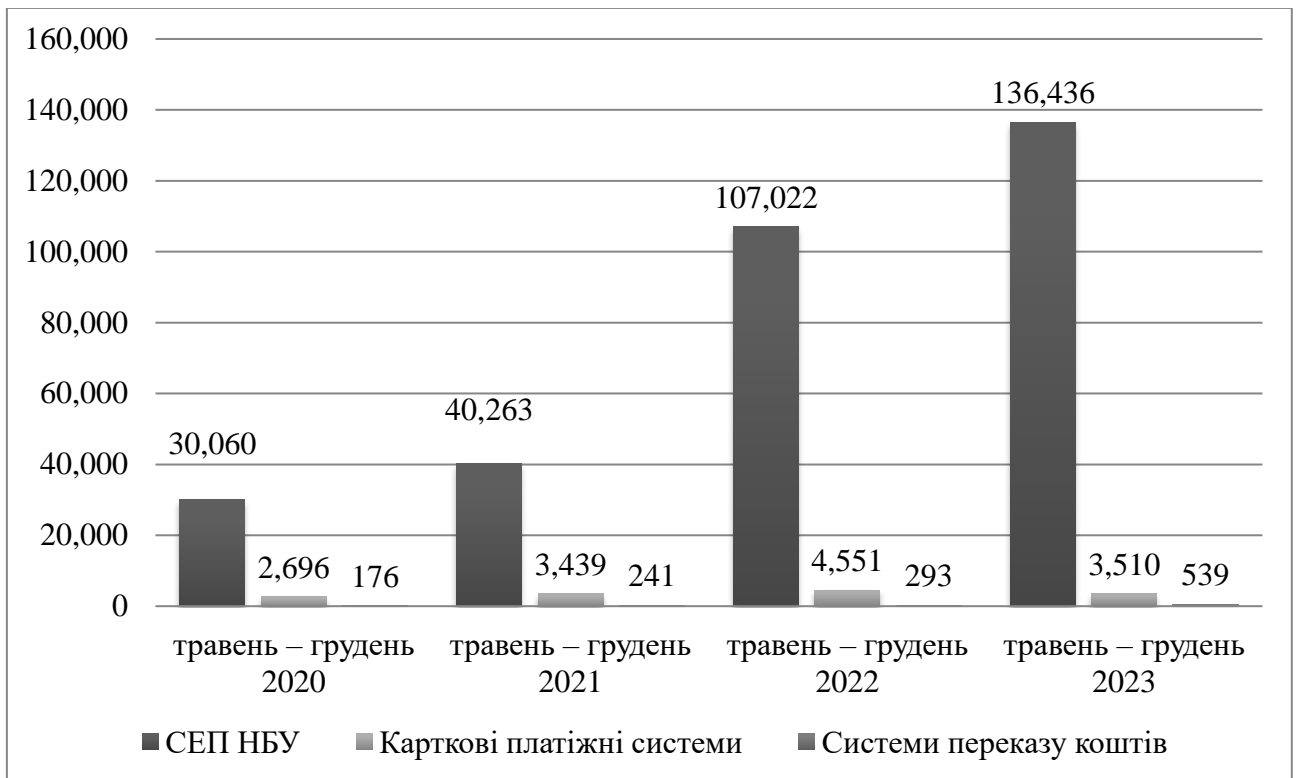

Рис. 2.4. Огляд показників діяльності платіжної інфраструктури в Україні протягом травня – грудня 2020 – 2023 років, зокрема сум платежів і переказів у межах України, млрд грн. [19].

Дослідивши наведену діаграму, варто підкреслити, що найбільша сума платежів і переказів у межах України протягом травня – грудня 2023 року здійснена саме в СЕП – 136,4 трлн. Грн., або 97,10% усіх платежів і переказів у межах України.

Зменшення обсягів операцій, здійснених з використанням платіжних карток у 2023 році пояснюється запровадженням з квітня 2023 року Національним банком статистичної звітності про кредитові та дебетові перекази, що призвело до перерозподілу операцій користувачів між статистичною звітністю про платіжні картки та кредитові / дебетові перекази.

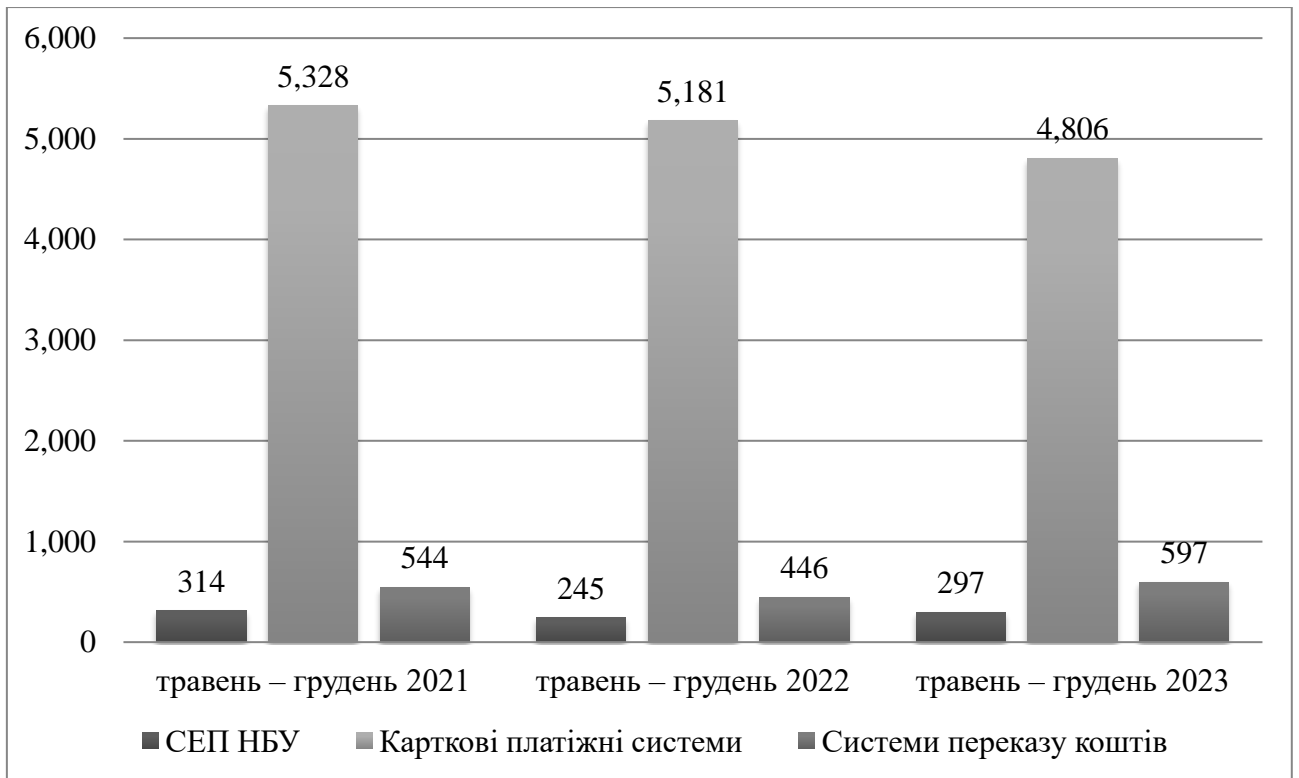

Рис. 2.5. Огляд показників діяльності платіжної інфраструктури в Україні протягом травня – грудня 2020 – 2023 років, зокрема кількості платежів і переказів у межах України, млрд грн. [19].

Розглянувши подану діаграму можна зробити наступний висновок, що найбільша кількість платежів та переказів за вибраний період часу належить картковим платіжним системам, зокрема 4,8 млрд шт., або 84,2% у 2023 році. Цей показник відрізняється від такої самої інфографіки, що інформує про суми платежів і переказів у межах України, — там лідирує СЕП.

Також варто зазначити, що кількість платежів і переказів у межах України зменшується протягом травня – грудня 2021 – 2023 років, тоді як кількість сум платежів і переказів у межах України стрімко збільшується у такий самий період.

Сума платежів, що були оброблені у СЕП за 2023 рік, більш ніж у 32,1 раза перевищує ВВП України (у 2022 році цей показник становив 25,7 раза), що свідчить про важливість ролі платіжної системи в економіці країни. Співвідношення денного обсягу операцій у СЕП до ВВП становило 9,70% (у 2022 році — 9,9%). Кількість днів, за які у СЕП були оброблені платежі на суму, еквівалентну ВВП, становила 11 днів (у 2022 році — 14 днів) [31].

Згідно з даними Національного банку України станом на 01.01.2024 за 2023 рік було здійснено 422,8 млн. платежів на суму 209 923 млрд.грн., з них між рахунками клієнтів банку 186 млн. платежів на суму 16 491 млрд.грн. Середній обсяг операцій за один календарний день складає понад 1,2 млн. платежів на суму близько 617 млрд. грн. Середньоденний залишок коштів на рахунках учасників СЕП складає 267 млрд.грн.

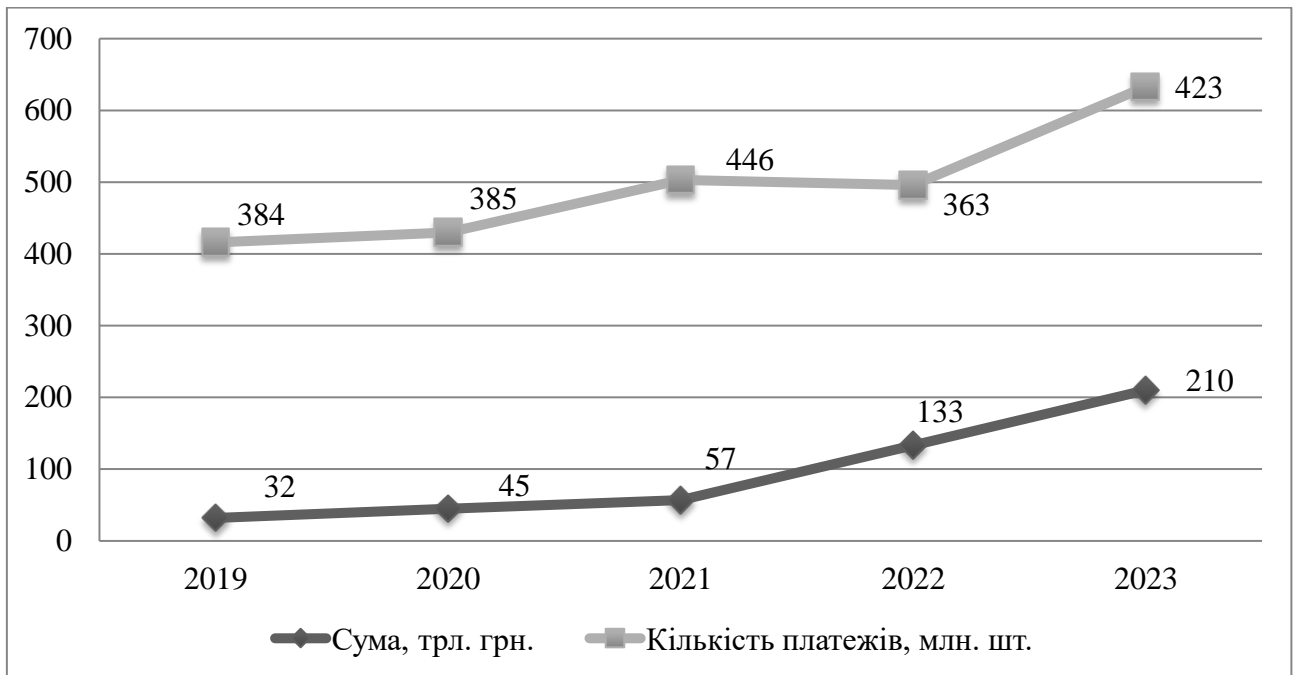

Рис. 2.6 Загальний обсяг платежів, оброблених за допомогою СЕП протягом 2019 – 2023 року [19].

Отже, варто окреслити, що у 2023 році СЕП оброблено 422,8 млн. початкових платежів на суму 209,9 трлн. грн. У 2023 році порівняно з 2022 роком кількість платежів, оброблених у СЕП, зросла на 16,5%, а їхня сума – на 57,9%. Такий результат можна обґрунтувати поживавленням ділової активності в Україні. Таким чином збільшилася кількість платежів з поточних рахунків суб'єктів господарювання на 33,8 млн шт., або 21,5%. Також на 23,4 млн шт., або 76,5%, збільшилася кількість платежів, здійснених з поточних рахунків фізичних осіб, із них 17,1 млн шт. на поточні рахунки суб'єктів господарювання. Зростання суми платежів можливо пов'язати з операціями Національного банку України.

Таблиця 2.5.

Кількість користувачів та відкритих користувачами рахунків протягом
2019 – 2023 років [21; 22; 23; 24; 25]

Роки	Клієнти (млн. ос.)			Рахунки (млн. шт.)			
	1	2	3	4	5	6	7
	Суб'єкти господарської діяльності	Фізичні особи	Загалом	Рахунки суб'єктів господарської діяльності	Рахунки фізичних осіб	Загалом	
станом на 01.01.2020	2,5 у т.ч. 1,4 – ФОП	59,4	61,9	4,7	114,4	119,1	
станом на 01.01.2021	2,7 у т.ч. 1,7 – ФОП	61,3	64	5,3	119,3	124,6	
станом на 01.01.2022	2,9 у т.ч. 1,8 – ФОП	69,3	72,2	5,6	136,3	142	
станом на 01.01.2023	3 у т.ч. 2 – ФОП	76,3	79,4	6	154,2	160,2	
станом на 01.01.2024	3,3 у т.ч. 2,3 – ФОП	78,4	82	7,1	178	185	

Розглянувши детальніше подану інформацію в таблиці, слід сформулювати наступний висновок:

1. У розрізі огляду клієнтів усі показники протягом обраного періоду динамічно збільшуються — таким чином кількість суб'єктів господарської діяльності збільшується з 2,5 млн. осіб до 3,3 млн. осіб з прогресивним збільшенням частки ФОП, а кількість фізичних осіб — з 59,4 млн. осіб до 78,4 млн. осіб;

2. У розрізі огляду кількості відкритих безготівкових рахунків протягом 2019 – 2023 рр. так само спостерігається тенденція збільшення показників як серед рахунки суб'єктів господарської діяльності — з 4,7 млн. рахунків до 7,1 млн. рахунків, так і серед рахунків фізичних осіб — з 114,4 млн. рахунків до 178 млн. рахунків;

3. Отже, проаналізовані дані протягом окресленого періоду вказують на зростання довіри серед користувачів до банківської системи, а зокрема на поширення серед них користування безготівковими розрахунками, здійснення яких забезпечує національна платіжна система України.

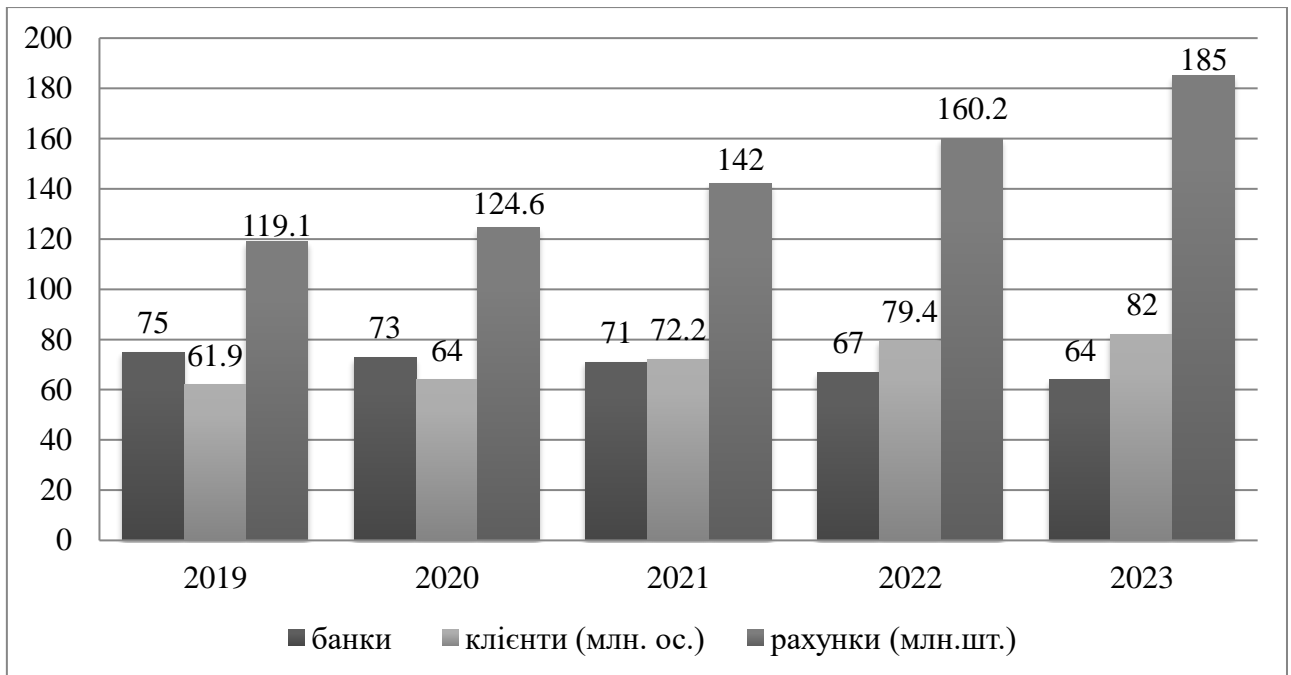

Рис. 2.7. Огляд кількості банків, користувачів та відкритих користувачами рахунків протягом 2019 – 2023 років [21; 22; 23; 24; 25].

Проаналізувавши подану діаграму, варто зробити наступний аналітичний висновок:

1. Протягом вибраного періоду спостерігається зменшення кількості банківських установ — з 75 до 64;

2. Кількість клієнтів протягом 2019 – 2023 рр. стрімко збільшується — з 61,9 млн. осіб до 82 млн. осіб. Цей позитивний результат вказує на довіру клієнтів до національної платіжної системи та банківської системи загалом, надто у воєнний час. Слід підкреслити значне збільшення кількості користувачів — майже 10 млн. осіб — порівнюючи з показниками довоєнного 2021 року та показниками 2023 року;

3. Кількість рахунків протягом окресленого періоду також має динаміку стрімкого зростання — з 119,1 млн. рахунків до 185 млн. рахунків. Це можна оцінити як надзвичайно позитивний показник функціонування національної платіжної системи. Можливо помітити, що показник стабільно збільшується у середньому на близько 20 млн. рахунків щороку, що є хорошою тенденцією, враховуючи зовнішні та внутрішні ризики у роботі економіки України.

Отже, дослідивши позитивну тенденцію збільшення поширення безготівкових розрахунків серед населення України, на що вказує зростання кількості користувачів та відкритих користувачами рахунків, можна зробити висновок що національна платіжна система, зокрема її частина — СЕП, відзначається стабільністю, надійністю та безпекою, стійкістю до прийдешніх ризиків. Збільшення обороту безготівкових розрахунків, здійснених СЕП, вказує на якісну роботу Системи забезпечення розрахунків банків та їхніх клієнтів.

2.3. Особливості функціонування системи грошових переказів АТ КБ ПриватБанк

Система PrivatMoney – це міжнародна платіжна система грошових переказів, створена АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Вона дозволяє здійснити перекази по всій території України та за її межами [14].

Система PrivatMoney отримала ліцензію від регулятора на базі Свідоцтва №10 від 19.07.2010 і вважається важливою платіжною системою [Додаток Б].

Платіжна організація системи PrivatMoney виконує такі функції (має обов'язки):

- визначає, формує, вносить зміни та забезпечує розвиток нормативної бази системи PrivatMoney і здійснює нагляд за її виконанням Прямими учасниками /Непрямими учасниками;

- визначає організаційну структуру системи PrivatMoney;

- приймає рішення щодо визначення Розрахункового банку (клірингового центру) системи PrivatMoney для виконання розрахунків з Прямими учасниками/Непрямими учасниками;

- приймає рішення щодо участі в системі PrivatMoney юридичних осіб (банківських або небанківських фінансових установ, резидентів України або нерезидентів) і забезпечує укладання та узгодження відповідних угод (договорів);

- приймає рішення щодо припинення, обмеження або зупинення діяльності в системі PrivatMoney Прямих учасників/Непрямих учасників;
- визначає структуру та зміст документів на переказ PrivatMoney, узгоджує їх дизайн, забезпечує (при необхідності) організацію їх виробництва та надання їх (або їх макетів) Прямим учасникам/Непрямим учасникам;
- визначає правила організації захисту інформації в системі PrivatMoney та забезпечує нагляд за їх виконанням;
- визначає ризики та методи управління ризиками в системі PrivatMoney;
- визначає порядок та засоби врегулювання конфліктних ситуацій і вирішення спірних питань, а також сприяє їхньому врегулюванню;
- здійснює контроль за виконанням Прямими учасниками/Непрямими учасниками договірних зобов'язань перед Платіжною організацією;
- встановлює Тариф/Клієнтську плату/виногороду на послуги системи PrivatMoney;
- надає послуги клієнтам зі здійснення грошових переказів системи PrivatMoney [Додаток В].

Контрольний номер переказу PrivatMoney складається з 12 цифр, наприклад «953821381458». По території України можна надіслати та отримати перекази в гривні, міжнародні перекази можна надіслати та отримати в доларах США або євро. Отримати та надіслати переказ можливо:

- у відділенні;
- самостійно за допомогою мобільного додатка «Приват24»;
- зателефонувавши на номер «3700».

Якщо ж користувач перебуває за кордоном, то задля надсилання/отримання переказу через систему PrivatMoney потрібно звернутися до найближчого пункту обслуговування системи PrivatMoney з паспортом (чи документом, що його заміняє) і зазначити П. І. Б. одержувача/відправника та країну отримання переказу.

Такі пункти обслуговування наразі працюють у 53 країнах світу. У країнах, де немає пунктів PrivatMoney, укладаються договори з місцевими банками на відправлення й отримання переказів [30].

Таблиця 2.6.

Огляд учасників платіжної системи PrivatMoney [31]

№ з/п	Найменування учасника платіжної системи (торговельна марка, веб-сайт)	Резидентність учасника	Тип учасника	Дата внесення відомостей до Реєстру
1	2	3	4	5
1	Conotoxia sp.z o.o.	нерезидент (Польща)	небанківська установа	05.07.2018
2	TRANSFERGO Ltd	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	12.11.2018
3	Remeeta Limited	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	14.02.2019
4	АТ "АСВІО БАНК"	резидент	банк	12.03.2019
5	Smart Pay Services S.A.	нерезидент (Греція)	небанківська установа	25.03.2019
6	TRANSFER24 SP. Z O.O.	нерезидент (Польща)	небанківська установа	23.04.2019
7	TITANES TELECOMUNICACIONES, S.A.	нерезидент (Іспанія)	небанківська фінансова установа	02.09.2019
8	G.S. CASH LINE LIMITED	нерезидент (Республіка Кіпр)	небанківська установа	18.10.2019
9	TavexWise AS	нерезидент (Естонія)	небанківська установа	12.02.2020
10	Neema Shefa Israel Ltd	нерезидент (Ізраїль)	небанківська установа	26.06.2020
11	FASTERPAY LTD	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	05.10.2020
12	PAYSERA LT, UAB	нерезидент (Литва)	небанківська установа	30.07.2021
13	OPAL TRANSFER LTD	нерезидент (Великобританія)	небанківська установа	23.09.2021
14	АТ "АБ "РАДАБАНК"	резидент	банк	10.11.2021
15	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	резидент	банк	22.11.2021
16	АТ "ПУМБ"	резидент	банк	08.11.2022
17	UAB ZEN.COM	нерезидент (Литва)	небанківська установа	14.04.2023
18	РЕМІТБЕЕ	нерезидент (Канада)	небанківська фінансова установа	24.10.2023
19	АТ "ОЩАДБАНК"	резидент	банк	25.12.2023

Отже, розглянувши інформацію, подану у таблиці, можна зазначити, що:

1. Платіжна система PrivatMoney налічує 19 учасників;
2. Серед учасників є як нерезиденти — 14 учасників, так і резиденти — 5 учасників;
3. Платіжна система налічує 5 учасників — банків, 2 учасники — небанківських фінансових установ та 12 учасників — небанківських установ;
4. Дата внесення відомостей до Реєстру варіюється протягом 2018 – 2023 років.

Таблиця 2.7.

Тарифи грошових переказів PrivatMoney по Україні [30]

Назва послуги	Сума	Тариф
1	2	3
Переказ коштів на рахунок (картку) в іншому банку України	1-29 999 грн;	0,5% (min 5 грн)
Контактний центр	1 - 49 999 грн;	1%
Термінал самообслуговування	1 - 149 999 грн;	1%
Інтернет-банк Приват24	1 - 149 999 грн;	1%
Мобільний додаток Privat24	1 - 149 999 грн;	1%
Відділення ПриватБанку	1 - 149 999 грн;	1%

Грошові перекази по Україні можна здійснювати у національній валюті через мобільний додаток «Приват24», інтернет-банк «Приват24», ТСО, контактний центр, у відділенні «ПриватБанк» та у відділеннях інших банків України.

Таблиця 2.8.

Тарифи грошових переказів PrivatMoney в інші країни [30]

Назва послуги	Сума	Тариф
1	2	3
Контактний центр	1 - 2000 EUR / USD;	1,5%
Термінал самообслуговування	1 - 4500 EUR / 5000 USD;	1,5%
Інтернет-банк Приват24	1 - 4500 EUR / 5000 USD;	1,5%
Мобільний додаток Privat24	1 - 4500 EUR / 5000 USD;	1,5%
Відділення ПриватБанку	1 - 8000 EUR / 10000 USD;	1,5%

Таким чином, грошові перекази PrivatMoney в інші країни можна здійснювати у доларах США чи євро через мобільний додаток «Приват24»,

інтернет-банк «Приват24», ТСО, контактний центр та у відділенні. Комісія стягується в національній валюті за курсом на день надсилання.

Отже, Національна платіжна система України, створена Національним банком України, називається ПРОСТІР, до закритої національної платіжної системи відноситься Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України.

Наразі в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, зокрема: Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР» та Система електронних платежів (СЕП).

У 2023 році було визначено важливих учасників системно важливих платіжних систем, це: АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»); АТ «ПУМБ» («PrivatMoney») та ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»). Також було названо три важливі технологічні оператори платіжних послуг: ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»; ПрАТ «Український процесінговий центр»; ТОВ «ТАС ЛІНК».

Протягом 2023 року в межах України надавали свої послуги: 9 платіжних систем, створених банками, 16 платіжних систем, створених небанківськими установами й 2 платіжні системи, створені нерезидентами.

Єдиною системно важливою платіжною системою в Україні є Система електронних платежів (СЕП) Національного банку України, вона обслуговує понад 98% усіх міжбанківських платежів у державі, забезпечуючи високий рівень надійності та безпеки переказу коштів між банками.

Система PrivatMoney — це міжнародна платіжна система грошових переказів, що створена АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Ця система дозволяє здійснити перекази по всій території України та за її межами та налічує багато своїх пунктів обслуговування по всьому світу.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Особливості розвитку національної платіжної системи України

Під час дослідження національної платіжної системи чимале значення мають історико-національні особливості України. Таким чином національна система унікальна бо складається як з власних, так і з запозичені із світової практики організаційних, технологічних та технічних рішень. Період розвитку платіжних переказів на ринку банківських послуг в Україні можливо поділити на декілька етапів (рис. 3.1).

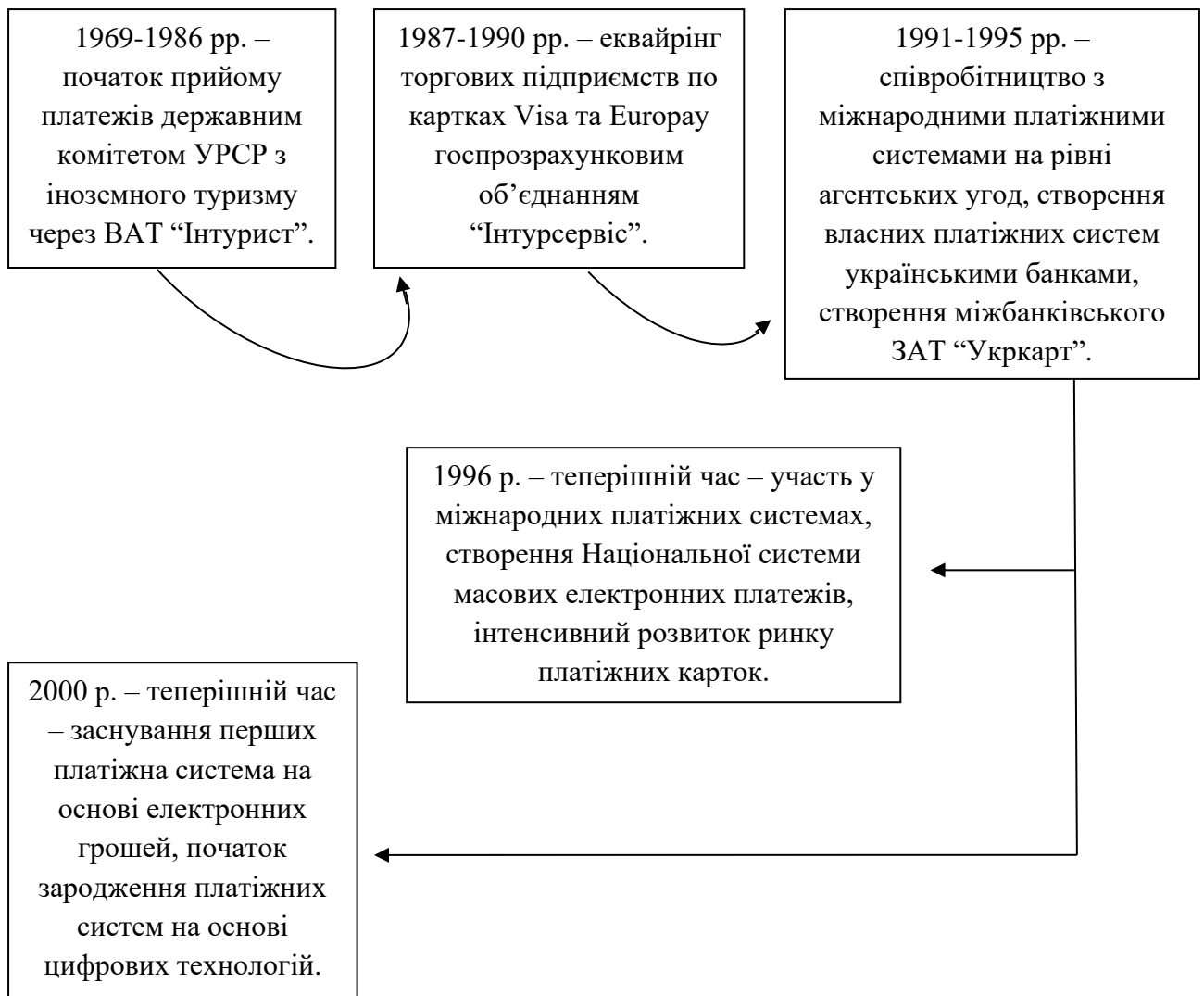

Рис. 3.1. Етапи розвитку ринку платіжних переказів в Україні [15].

На перших двох етапах, тобто протягом 1969 — 1990 рр. в Україні відбувся значний притік іноземної валюти від оплати картками іноземців. Також було проведено реалізацію програм з випуску карток, що призвело до стимулювання розвитку зовнішньоекономічних відносин з іншими країнами.

Третій етап розвитку ринку платіжних переказів в Україні пролягає протягом 1991 — 1995 років та характеризується початком активного налагодження зв'язків, комунікацій та співробітництва з міжнародними платіжними системами на різних рівнях. Також цей період відзначається особливим кроком — створенням власних платіжних систем українськими банками та міжбанківського ЗАТ “Укркарт”.

Концепція електронних платіжних систем уперше набула поширення у 1992 році, передбачаючи застосування комп'ютерних технологій для оперування безпаперовими групами, тобто здійснення безготівкових рохрахунків. Першим таким аналогом була система електронних платежів СЕГО. Використання цієї системи дозволяло відмовитися від фізичних грошей, тобто забезпечити менше витрат для зберігання, транспортування та безпеки.

Четвертим етапом виділяють початок 1996 року, він відзначається участю України у міжнародних платіжних системах, інтенсивним розвитком ринку платіжних карток та створенням Національної системи масових електронних платежів (з 2016 року «Український платіжний простір» – ПРОСТІР). Тоді ж до платіжної системи EuroPay (нині — частина Mastercard International) були прийняті тодішні провідні комерційні банки України: «ПриватБанк», «Аваль», «Промінвестбанк», «ПУМБ» і «Укресімбанк» [15].

Першими міжнародними системами на українському ринку є SWIFT, VISA, MasterCard. Наразі названі системи функціонують вже понад двадцять років. Опісля їхньої появи почали свій розвиток і їхні похідні платіжні системи:

- на основі електронних грошей: PayPal, EasyPay, Webmoney;
- на основі цифрових технологій: Blockchain.

Останній етап розвитку ринку платіжних переказів в Україні бере свій початок у 2000 році й триває донині. Він характеризується заснуванням перших

платіжних систем на основі електронних грошей та початком зародження платіжних систем на основі цифрових технологій. У квітні 2003 року в Україні випустили першу картку з мікрочипом платіжної системи Mastercard. Цього ж року пройшла і перша внутрішньобанківська транзакція через цю картку — її здійснили у тодішньому банку «Аваль». Саме такі чіповані картки стали інструментом для запобігання шахрайству з фінансами, адже для підтвердження транзакції потрібен пін-код, а не підпис [8].

Вже у 2011 році було проведено першу транзакцію з використанням безконтактної картки від банку «ПриватБанк». Це дало старт ері contactless-платежів в Україні. З 2017 року на національний ринок почали приходити глобальні цифрові сервіси, такі як Google, Garmin і Apple Pay. На думку НБУ, «саме цей крок став еволюційною точкою «неповернення» в історії розвитку NFC-платежів в Україні». До того ж, варто зазначити, що цей стрибок відбувся досить швидко. Запуск NFC-гаманців в окремих українських банках, адаптація технології Google Pay, старт Apple Pay і Garmin Pay — все це відбулось в період з лютого 2017 по липень 2018 року. Це неймовірний інноваційний стрибок навіть за мірками технологічно розвинених економік світу [15].

Варто виділити, що в Україні з 2018 року використовується система міжнародного номеру банківського рахунку (IBAN), завдяки якій усі банківські рахунки працюють за стандартом IBAN [45]. Його використання є обов'язковим для всіх клієнтів українських комерційних банків при здійсненні як національних, так й міжнародних грошових переказів, включно з транскордонними переказами.

Безумовним наслідком глобальної пандемії та обмежень у 2020 році є ріст показника безготівкових операцій та онлайн-платежів не тільки в Україні, а й у всьому світі. Й наразі зберігається тенденція активного використання українцями послуг електронної комерції. Окрім того, надзвичайно поширеними стають NFC системи оплати платежів, так як вони є швидкими, безпечними та досить зручними.

Відповідно до цього, Національним банком України, враховуючи зарубіжний досвід стандартів контролю та нагляду за платіжними системами, було розроблено методичні рекомендації щодо управління ризиками в платіжних системах та їх застосування банківськими та небанківськими установами.

У 2021 році набула чинності постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про контроль за дотриманням банками законодавства про інформаційну безпеку, кібербезпеку та електронні довірчі послуги» [35]. Цим положенням НБУ посилив контроль за виконанням комерційними банками заходів із забезпечення інформаційної та кібербезпеки, що сприяє покращенню організації діяльності банків, враховуючи сучасні виклики та кіберзагрозах. За для цього регулятор запровадив й новий вид контролю за банками – у вигляді виїзних перевірок та виїзного нагляду, що здійснюють спеціалісти НБУ у сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки.

У 2022 році було введений в дію Закон України "Про платіжні послуги", що спрямований на модернізацію та подальший інноваційний розвиток національного платіжного ринку України. Задля реалізації цього Закону НБУ, серед іншого, також було прийнято ряд положень [31].

Все ж, попри ріст популярності цифрових способів оплати, Україна все ще входить в рейтинг країн, які найбільше залежать від готівки, так як саме на неї припадає близько 60% від усіх транзакцій. Згідно з дослідженням Merchant Machine у 2023 році, Україна посідає п'яту сходинку у світі серед країн, де готівка переважає як спосіб оплати.

Також у цьому дослідженні Merchant Machine зауважують, що тільки 37% дорослого населення України досі не мають відкритого банківського рахунку в жодному з банків на території країни, це можна сприймати як досить хороший показник, порівняно з рештою країн у згаданому рейтингу [46].

3.2. Стан, проблеми та перспективи цифрової трансформації платіжної системи України

У часи активної та масштабної цифрової трансформації економічних процесів у глобальному вимірі, платіжні системи відіграють значну роль як фінансовий інструмент задля ефективного управління грошовими потоками. Унаслідок цього постає питання про те, якими методами можливо досягти ефективного розвитку та функціонування платіжного механізму в Україні [6; 39].

Цифровізація електронних платежів в Україні наразі постає одним із найбільш перспективних та сучасних напрямів національної платіжної системи, в межах якого сучасні фахівці зосереджують свої дослідження. Проте, варто зауважити, що постійні внутрішні та зовнішні зміни в платіжному просторі відповідно вимагають детального аналізу стану платіжних систем, як національних, так і міжнародних, удосконалення та формування перспективних напрямів підвищення рівня їхньої продуктивності та надійності [3].

Платіжна система призначена задля врегулювання грошових відносин між її суб'єктами. У Законі України «Про Національний банк України» зазначено, що «Національний банк несе відповідальність за регулювання платіжних систем і систем розрахунків у державі, забезпечує їхнє безперервне, надійне та ефективне функціонування, а також сприяє розвитку створених ним платіжних систем» [36].

На поточний стан розвитку платіжної системи вказують показники аналізу операцій з картками. Статистичні дані вказують на те, що 9 з 10 операцій з платіжними картками в Україні у 2023 році були безготівковими [11], що є досить позитивним результатом в умовах цифровізації.

Попри теперішній економічний стан держави та воєнні обмеження, аналітичні дані вказують на те, що платіжна інфраструктура України продовжує динамічно розвиватися.

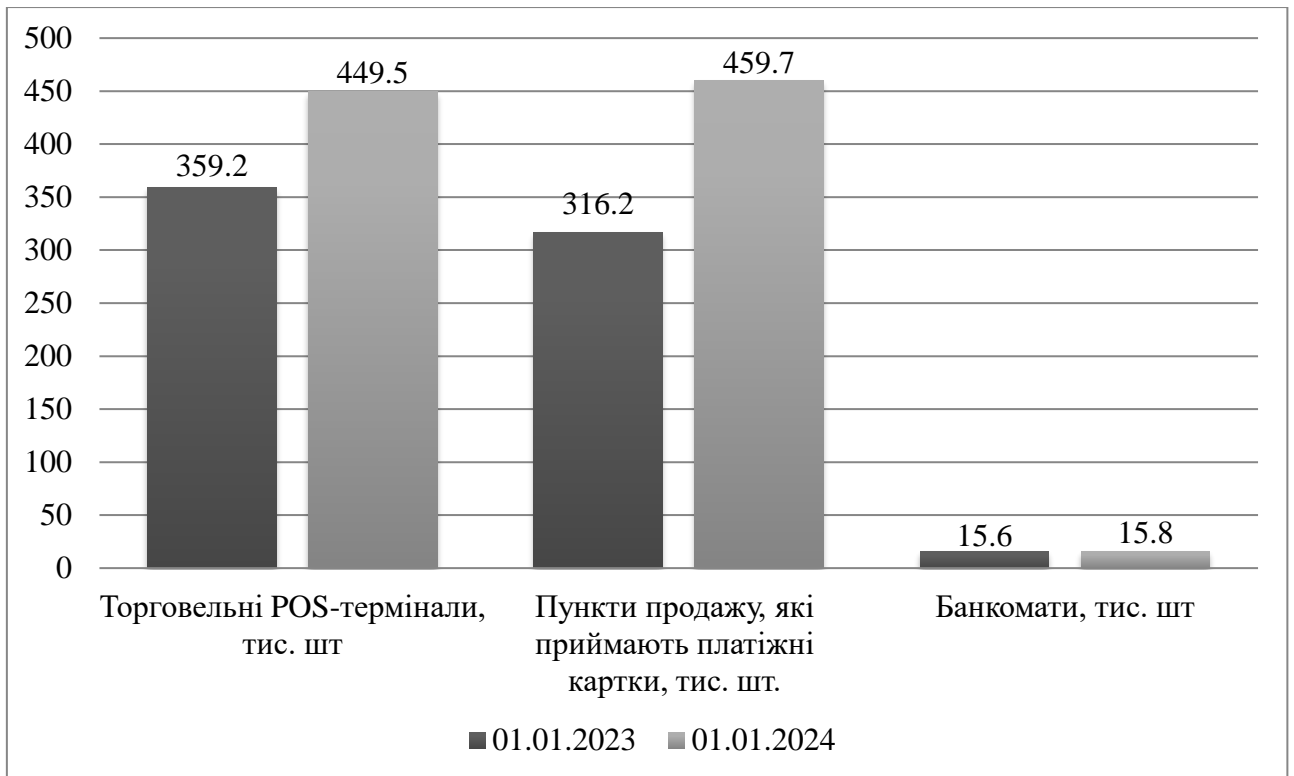

Рис. 3.1. Поточний стан платіжної інфраструктури України [40].

Таким чином, розглянувши дану діаграму, можливо виділити, що кількість торговельних POS-терміналів за 2023 рік зросла на приблизно 25%. Варто зауважити, що при цьому кількість пунктів продажу, що приймають платіжні картки, протягом зазначений період зросла більше, ніж на 45%. Також дещо зросла й кількість банкоматів (на 200 шт.).

Загалом, наразі основними стратегічними тенденціями цифрової трансформації платіжної системи України є:

- активний розвиток дистанційного банківського обслуговування (internet-banking та mobile-banking, «банк в смартфоні»);
- конкурентне середовище між банками та фінтех-компаніями [8];
- стимулювання зростання попиту на миттєві платежі (Instant Payments або Fast Payments);
- фінансова інклюзія;
- впровадження використання штучного інтелекту (AI) та розвиток технологій відкритого банкінгу (що планується у серпні 2025 року).

«Окрім того, очікується, що у 2024 році ключовими подіями, які вплинуть на розвиток ринку платіжних послуг, будуть впровадження цифрової валюти центрального банку та регулювання ринку криптоактивів» [10];

Платіжна система України не повинна стояти осторонь цифровізації та глобалізаційних економічних процесів, адже якщо реагувати на них невчасно, то ефект від запроваджених нововведень на ринку фінансових послуг не відзначиться користю для його учасників [5]. Наразі не варто ігнорувати й той факт, що світова сфера платіжних послуг впевнено рухається до «відкритого банкінгу» (Open API), про що свідчить факт прийняття і запровадження на території Євросоюзу Другої платіжної директиви (PSD2) [27].

«Директива про платіжні послуги (PSD), а пізніше друга директива про платіжні послуги (PSD2) — це директиви Європейського союзу (ЄС), які були розроблені для регулювання платіжних послуг та постачальників платіжних послуг у Європейському союзі та Європейському економічному просторі (ЄЕЗ). У 2009 році, коли було введено правову основу єдиного платежу для Єврозони (SEPA), Європейський Союз ухвалив Директиву про платіжні послуги PSD» [13].

Директива відкриває ринок платіжних послуг для більшого числа учасників, що підвищує конкуренцію, а також розширює можливості як приватних, так і бізнес-клієнтів.

Через війну на території держави, Національний банк України не може у повному обсязі реалізувати законодавчі напрацювання, які стосуються сфери платежів. Прискорення процесу запровадження нормативно-правової бази щодо впровадження в дію Другої Платіжної Директиви в Україні та популяризації мобільних платежів на думку фахівці повинно сприяти покращенню статистики використання безготівкових платежів серед населення [38].

Таким чином, можливо підсумувати, що сучасна парадигма щодо оновлення платіжної системи України, яка своєю чергою має зумовити її позитивну трансформацію, має передбачити:

- аспекти методології функціонування нового ринку платіжних послуг;

- оновлення термінологічного наповнення законодавчої бази стосовно платіжних систем і переказів коштів;
- розробку функціональної моделі оновленої платіжної системи країни;
- класифікацію суб'єктів оновленої платіжної системи країни;
- визначення прав та обов'язків учасників ринку платіжних послуг;
- дослідження та виявлення ризиків у функціонуванні платіжної системи;
- забезпечення інформаційної стійкості та безпеки платіжної екосистеми;
- визначення ролі та дій регулятора у сфері платіжних послуг [9; 17].

Розглянувши європейські стандарти функціонування платіжних систем, можна зробити висновок, що наразі Україна робить кроки назустріч прогресу у сфері цифровізації платіжної системи. Головною метою надалі на шляху до досягнення цієї цілі для України є забезпечення умов як технічного, так і правового характеру задля результативної дії Другої Платіжної Директиви. Попри виклики часу, зберігається позитивна динаміка розвитку національної платіжної системи, а зокрема її цифровізація. Це означає, що Україна має реальні шанси невдовзі максимально наблизитись до рівня країн ЄС у сфері платіжних розрахунків.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження у бакалаврській роботі було розглянуто платіжну систему України, її стан, проблеми та перспективи, що дозволило розкрити теоретичні аспекти національної платіжної системи, визначити її суть, функції та роль в економіці, а також, виділити фінансово-правові засади її функціонування.

Платіжна система країни вважається однією з найважливіших складових фінансової інфраструктури ринкової економіки та відіграє ключову роль для грошово-кредитного регулювання, забезпечення ефективного платіжного обслуговування фінансової системи країни та реального сектора економіки. Основними функціями платіжної системи є забезпечення обігу, здійснення платежів, надання інформації про можливості та умови проведення платежів, координація дій учасників платіжних систем та контроль над порядком здійснення платежу.

Основними елементами платіжної системи України є нормативно-правова база, бухгалтерська модель, технологічна інфраструктура та захист інформації. Важливими вимоги для функціонування платіжних систем називають ефективність, оперативність, надійність, безпеку, економічність та зручність. Зазвичай платіжні системи складаються з декількох самостійних компонентів, кожен з яких відповідає конкретній галузі платежів, зокрема це: системи міжбанківських розрахунків; внутрішньобанківські платіжні системи; системи «клієнт - банк»; системи масових платежів.

Платіжні системи класифікують як: внутрішньодержавні та міжнародні, банківські та небанківські, системи міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківські платіжні системи та системи масових платежів. Усі платіжні інструменти поділяються на такі групи: на основі кредитового переказу коштів; на основі дебетових переказів коштів; такі що властивості як кредитових, так і дебетових інструментів.

Національна платіжна система має 3 рівні: Національний Банк України; сукупність елементів, які надають платіжні послуги та сукупність елементів,

об'єднаних за ознакою причетності до організації взаємодії під час здійснення платіжних послуг між усіма зацікавленими особами.

Національна платіжна система України, створена Національним банком України, має назву ПРОСТІР (повна назва — «Український платіжний простір»). До 2016 року вона мала назву Національна система масових електронних платежів (НСМЕП). Наразі в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, зокрема: Національна платіжна система «Український платіжний ПРОСТІР» та Система електронних платежів (СЕП).

У ході дослідження було проаналізовано стан платіжної системи. Таким чином у 2023 році визначено важливих учасників системно важливих платіжних систем, які відрізняються від визначених у 2022 році: АТ КБ «ПриватБанк» (СЕП НБУ, «MasterCard», «Visa»); АТ «ПУМБ» («PrivatMoney»); ТОВ «ФК «КОНТРАКТОВИЙ ДІМ» («Фінансовий світ»).

Протягом 2023 року в межах України надавали свої послуги: 9 платіжних систем, створених банками; 16 платіжних систем, створених небанківськими установами; 2 платіжні системи, створені нерезидентами (менше як 0,01% від суми внутрішньодержавних переказів, здійснених через системи переказу коштів).

СЕП визнана системно важливою платіжною системою України, адже вона обслуговує понад 98% усіх міжбанківських платежів у державі і тим самим забезпечує високий рівень надійності та безпеки переказу коштів між банками. Також варто зазначити, що СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією — RTGS). Найбільша сума платежів і переказів у межах України протягом травня – грудня 2023 року здійснена саме в СЕП – 136,4 трлн. Грн., або 97,10% усіх платежів і переказів у межах України.

У 2023 році СЕП було оброблено 422,8 млн. початкових платежів на суму 209,9 трлн. грн. У 2023 році порівняно з 2022 роком кількість платежів, оброблених у СЕП, зросла на 16,5%, а їхня сума – на 57,9%. Такий результат

можна обґрунтувати поживленням ділової активності в Україні. Таким чином збільшилася кількість платежів з поточних рахунків суб'єктів господарювання на 33,8 млн шт., або 21,5%. Також на 23,4 млн шт., або 76,5%, збільшилася кількість платежів, здійснених з поточних рахунків фізичних осіб, із них 17,1 млн шт. на поточні рахунки суб'єктів господарювання. Зростання суми платежів можливо пов'язати з операціями Національного банку України.

Система PrivatMoney – це міжнародна платіжна система грошових переказів, створена АТ КБ «ПРИВАТБАНК». Вона дозволяє здійснити перекази по всій території України та за її межами. Грошові перекази PrivatMoney в інші країни можна здійснювати у доларах США чи євро через мобільний додаток «Приват24», інтернет-банк «Приват24», ТСО, контактний центр та у відділенні.

У ході роботи було досліджено основні історичні аспекти розвитку платіжної системи України. Першими міжнародними системами на українському ринку є SWIFT, VISA, MasterCard. Наразі названі системи функціонують вже понад двадцять років.

Щодо перспектив цифрової трансформації національної платіжної системи, то слід зазначити, що Україна поступово рухається та розвивається на шляху до безготівкової економіки. До факторів, які затримують популяризацію використання безготівкових розрахунків можна віднести, зокрема: недостатня розгалуженість платіжної системи; скорочення банківської мережі; повільні темпи поширення серед населення.

Задля розвитку цифрової трансформації платіжної системи України варто розвивати її платіжну інфраструктуру, створювати комфортні умови для проведення миттєвої оплати товарів та послуг, популяризувати мобільні додатки та QR-коди для стимуляції переважання безготівкових розрахунків над готівковими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б., Ткачук В. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. *Економічний аналіз*. 2019. Том 29. № 3. С. 63–73.
2. Арбузов С.Г., Колобов Ю. В., Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська енциклопедія. *Центр наукових досліджень НБУ : Знання*. 2011. С. 504.
3. Архірейська Н. В., Кучкова О.В. Сучасні тренди платіжного ринку України – безготівкові розрахунки та електронні гаманці. *Ефективна економіка*. 2021. № 6.
4. Бортник Н., Єсімов С. Структура національної платіжної системи України. *Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету “Львівська політехніка”*. 2017.
5. Буря А., Хорозян Е. Сучасний стан та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. 2021. С. 22 – 24.
6. Вахович І. М., Пиріг С. О. Технологічні інновації у забезпеченні фінансової безпеки при формуванні національної платіжної системи. *Зб. наук. пр. «Економічні науки» Серія «Облік і фінанси»*. 2017. № 14 (53). С. 48 – 55.
7. Воронова Л.К. Словник фінансово-правових термінів. 2011. С. 558.
8. Головка О.Г., Мороз О. К. Особливості розвитку ринку електронних платіжних систем в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 976 – 980.
9. Джусов О.А., Піляк О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 190 – 196.
10. Домінова І. Теоретичні аспекти управління ризиками електронного банкінгу. *Причорноморські економічні студії*. 2017. № 18. С. 156 – 162.
11. Електронний ресурс «Financial Club». URL: <https://finclub.net/ua/news/nbuzvituvav-pro-prysutnist-platizhnykh-system-na-rynku-ukrainy.html> (дата звернення: 21.10.2023).
12. Електронний ресурс «Fondy». URL: <https://fondy.ua/uk/knowledge/payment-system/> (дата звернення: 14.04.2024).

- 13.Електронний ресурс «Linkedin». URL: <https://www.linkedin.com/pulse> (дата звернення: 10.04.2024).
- 14.Електронний ресурс «Mixfin». URL: <https://mixfin.com/ua/emis/privat-money> (дата звернення: 11.04.2024).
- 15.Електронний ресурс «NV». URL: <https://nv.ua/ukr/project/istoriya-rozvitku-platezhiv-v-ukrajini-za-roki-nezalezhnosti-50107381.html> (дата звернення: 24.04.2024).
- 16.Електронний ресурс «Raters». URL: <https://rates.fm/ua-uk/payment-systems/vidi-ta-princip-roboti-platizhnih-sistem/> (дата звернення: 14.04.2024).
- 17.Євдокімова М.О. Особливості функціонування та проблемні питання розвитку платіжних систем в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 3 (69). С. 97 – 102.
- 18.Заруцька О.П., Прохорець Т.Б. Особливості функціонування платіжних систем в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 10 (50). С. 882 – 885.
- 19.Звіт НБУ з оверсайту інфраструктури фінансового ринку України за 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2023.pdf?v=7 (дата звернення: 11.04.2024).
- 20.Звіт НБУ: Система електронних переказів України за 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/SEP_fakti_ta_cifri_graf_2023.jpg?v=7 (дата звернення: 11.04.2024).
- 21.Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2019 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyantiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2019-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
- 22.Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyantiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2020-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
- 23.Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2021 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyantiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2021-rik> (дата звернення: 24.04.2024).

24. Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2022 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2022-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
25. Кількість клієнтів та рахунків в банках за 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-kliyentiv-ta-rahunkiv-v-bankah-2023-rik> (дата звернення: 24.04.2024).
26. Кушнерьов О.С., Доценко Т. В. Платіжні системи : конспект лекцій. 2020. С. 268.
27. Лупенко Ю.О., Ситник І.П. Особливості функціонування сучасної моделі платіжної системи України. *Збірник наукових праць*. 2021. №5-6. С. 282 – 283.
28. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія. Т. 1, 2000. С. 863; Т. 2, 2001. С. 847; Т. 3, 2002. С. 952.
29. Мусієнко М.М., Кузьмінський В.З. Розвиток платіжних систем в Україні. *Науково-практична конференція молодих учених «Актуальні питання сучасної науки та практики»*. 2018. С. 248 – 251.
30. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 04.03.2024).
31. Офіційний сайт НБУ Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>. (дата звернення: 29.02.2024).
32. Назаренко В. До питання визначення поняття «Платіжна система» в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 151 – 155.
33. Пиріг С.О. Платіжні системи. *Центр учбової літератури*. 2008. С. 240.
34. Пожидаєва М.А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*.
35. Положення про здійснення контролю за дотриманням банками вимог законодавства з питань інформаційної безпеки, кіберзахисту та електронних довірчих послуг : затв. Постановою Правління Національного банку України від 16.01.2021 р. № 4. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004500-21#Text> (дата звернення: 22.04.2024).
36. Про Національний банк України: Закон України від 1999 р. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 23.03.2024).
37. Про платіжні послуги Закон України від 2023 р. № 10-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024).
38. Ситник І., Васильчук І., Колодізев О., Вжитинська К., Кузьміна О., Смоляк В. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційно-інтеграційних процесів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 6 (47). С. 34 – 50.
39. Ситник І.П., Коротка А.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні. *Проблеми системного переходу в економіці*. 2019. № 2 (70). С. 80 – 85.
40. Ставерська Т.О., Літвінова Ю.І. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60.
41. Трусова Н.В, Чкан І.О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. *БізнесІнформ*. 2021. № 1. С. 257 – 263.
42. Українська О.Л. Державне регулювання платіжних систем. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2022. № 76-77.
43. Чубенко А.Г., Лошицький М.В., Павлов Д.М. Бичкова С.С., Юнін О. С. Дистанційне банківське обслуговування. *Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції*. 2018. С. 216.
44. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія. *Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана*. 1998–2004.

45. Payments Landscape in Ukraine: Opportunities and Risks to 2022 URL: <https://www.reportlinker.com/p05440340/Payments-Landscape-in-Ukraine-Opportunities-and-Risks-to.html> (дата звернення: 04.04.2024).
46. The Countries Most Reliant on Cash In 2023 URL: <https://merchantmachine.co.uk/most-reliant-on-cash/> (дата звернення: 25.04.2024).

Механізм роботи Системи електронних платежів СЕП

Перелік прав і обов'язків платіжної організації системи PrivatMoney та її учасників

Перелік прав і обов'язків платіжної організації системи PrivatMoney та її учасників

1. Платіжна організація системи PrivatMoney (ПриватБанк).

1.1. Платіжна організація системи PrivatMoney виконує такі функції (має обов'язки):

- визначає, формує, вносить зміни та забезпечує розвиток нормативної бази системи PrivatMoney і здійснює нагляд за її виконанням Прямими учасниками/Непрямими учасниками;
- визначає організаційну структуру системи PrivatMoney;
- приймає рішення щодо визначення Розрахункового банку (клірингового центру) системи PrivatMoney для виконання розрахунків з Прямими учасниками/Непрямими учасниками;
- приймає рішення щодо участі в системі PrivatMoney юридичних осіб (банківських або небанківських фінансових установ, резидентів України або нерезидентів) і забезпечує укладання та узгодження відповідних угод (договорів);
- приймає рішення щодо припинення, обмеження або зупинення діяльності в системі PrivatMoney Прямих учасників/Непрямих учасників;
- визначає структуру та зміст документів на переказ PrivatMoney, узгоджує їх дизайн, забезпечує (при необхідності) організацію їх виробництва та надання їх (або їх макетів) Прямим учасникам/Непрямим учасникам;
- визначає правила організації захисту інформації в системі PrivatMoney та забезпечує нагляд за їх виконанням;
- визначає ризики та методи управління ризиками в системі PrivatMoney;
- визначає види обмежень, а також встановлює системні обмеження щодо проведення операцій з грошовими переказами PrivatMoney і забезпечує їх використання;
- визначає порядок та засоби врегулювання конфліктних ситуацій і вирішення спірних питань, а також сприяє їх врегулюванню;
- здійснює контроль за виконанням Прямими учасниками/Непрямими учасниками договірних зобов'язань перед Платіжною організацією;
- встановлює Тариф/Клієнтську плату/виногороду на послуги системи PrivatMoney;
- надає Прямим учасникам/Непрямим учасникам вільний доступ до потрібної їм інформації, що не становить комерційної таємниці;
- здійснює адміністративне керування системою PrivatMoney;
- визначає маркетингову політику щодо розвитку системи PrivatMoney і забезпечує її проведення;
- надає послуги клієнтам по здійсненню грошових переказів системи PrivatMoney;
- надає послуги для визначення інформації, яка міститься в системі PrivatMoney, Прямим учасникам або їх клієнту, якщо вони беруть участь у розгляді спору судом, а також судам та органам досудового слідства;
- виконує інші функції, передбачені Правилами системи PrivatMoney.

1.2. Платіжна організація системи PrivatMoney має право:

- укладати з юридичними особами (банківськими або небанківськими фінансовими установами, резидентами України або нерезидентами) угоди (договори) про співробітництво з надання послуг грошових переказів системи PrivatMoney та угоди (договори) щодо інтеграції PrivatMoney з іншими системами переказу коштів;
- делегувати Прямому учаснику право укладати угоди (договори) з юридичними особами про співробітництво з надання послуг грошових переказів системи PrivatMoney та угоди (договори) щодо інтеграції системи PrivatMoney з іншими системами переказу коштів з обов'язковим попереднім узгодженням Платіжною організацією умов таких договорів;
- змінювати в односторонньому порядку Тариф/Клієнтську плату на послуги системи PrivatMoney;
- визначати Розрахункові банки системи PrivatMoney;

Продовження Додатка Б

- обмежити або припинити діяльність у системі PrivatMoney Прямого учасника/Непрямого учасника у випадках, обумовлених Правилами системи PrivatMoney;
- надавати послуги інших систем переказу коштів, що інтегровані в систему PrivatMoney;
- встановлювати перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю системи PrivatMoney;
- визначати, формувати та вносити зміни до Правил системи PrivatMoney.

2. Основні функції та обов'язки Прямого учасника/Непрямого учасника.

2.1. Основні функції Прямого учасника/Непрямого учасника:

- надавати послуги клієнтам для здійснення грошових переказів системи PrivatMoney;
- забезпечувати конфіденційність інформації відносно до укладених угод (договорів);
- брати участь та забезпечувати розгляд і вирішення спірних питань та конфліктних ситуацій згідно з умовами укладених угод (договорів) та порядком, визначеним Платіжною організацією системи PrivatMoney;
- виконувати інші функції, визначені законодавством країни резидентства.
- функція Прямого учасника - надавати інформаційні послуги Непрямому учаснику або його клієнту, якщо вони беруть участь у розгляді спору судом, а також судам та органам досудового слідства.

2.2. Обов'язки Прямого учасника/Непрямого учасника:

- забезпечувати функціонування своїх Пунктів обслуговування;
- забезпечувати за рахунок власних ресурсів свої Пункти обслуговування телекомунікаційними лініями та технічними засобами, необхідними для роботи в системі PrivatMoney;
- створити умови, що забезпечують відсутність несанкціонованого доступу сторонніх осіб до інформації, яка прямо або опосередковано відноситься до технічного описання і підключення до системи PrivatMoney;
- ознайомити відповідальних осіб за роботу з переказами PrivatMoney з інструкціями по роботі з системою PrivatMoney і забезпечити безумовне їх виконання;
- Прямому учаснику на першу вимогу Платіжної організації системи PrivatMoney надавати будь-яку документацію, що стосується будь-яких операцій з грошових переказів у системі PrivatMoney, що виконувались Прямим учасником в системі PrivatMoney;
- Непрямому учаснику на першу вимогу Прямого учасника надавати будь-яку документацію, що стосується будь-яких операцій з грошових переказів у системі PrivatMoney, що виконувались Непрямим учасником в системі PrivatMoney;
- розміщення в пунктах приймання/виплати переказів коштів у доступних для огляду клієнтів місцях інформації про порядок (умови) здійснення переказу коштів, види валют переказу коштів, вартості послуг з переказу коштів тощо;
- надання клієнту на його вимогу інформації про пункти виплати переказу коштів у системі PrivatMoney.

Додаток В

Свідоцтво №10 від 19.07.2010 PrivatMoney, надане НБУ задля отримання ліцензії

